

PROJEKT DYNAMICKÁ ROVNOVÁHA

Metoda debatování v občanském vzdělávání

dynamická
rovnováha

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Historie a současnost debatování, debatování v systému aktivit veřejné promluvy, definice, učení debatováním, debatování v rámci projektu Dynamická rovnováha.

1. Kořeny debaty a debatování

Debata má své počátky v antickém Řecku, kde se občané podíleli na demokratickém procesu a hájili se před soudem. Za otce debaty je považován Prótagorás z Abdér – se svými žáky polemizoval o argumentech pro a proti na nejrůznější témata. Debata v antickém Řecku nebyla prosta kontroverze. Sofisté, kteří učili dovednosti rétoriky, se neřídka více zabývali účinkem argumentace na posluchače, než jejich platností. Sofistům se postavil Aristoteles, když v argumentačním sporu zdůrazňoval význam pravdy. Aristoteles věřil, že pravdu lze odhalit prostřednictvím „dobrých důvodů“ na podporu (obou) stran sporu, a tomu také učil své žáky. Aristotelův přístup převzali Římané.

Debata byla významnou vzdělávací metodou evropského středověku. „Mezi 11. – 17. stoletím bylo vzdělávání převážně sérií diskusí, ve kterých si žáci zkoušeli předkládat a hájit vlastní názory a kritizovat názory ostatních“ (Faules, Rieke a Rhodes, 1978, citováno v Hensley a Carlin.)

Na konci 18. a v 19. století začaly na univerzitách ve Velké Británii, Irsku i USA vznikat literární a debatní společnosti, které „akademickou“ diskusi brzy osvěžily soutěžním prvkem. Od počátku 20. století se soutěžní forma debatování jako vzdělávací metoda rozvíjí i na středních školách. V anglo-saském světě, včetně zemí Britského společenství národů, je dnes debatování v některé své podobě běžnou součástí středoškolského i vysokoškolského vzdělávání i vzdělání. Díky nadaci Open Society Institute se v devadesátých letech debatování velmi rychle rozšířilo v zemích bývalého východního bloku, Blízkém východě, Střední a Jižní Americe, Koreji a Japonsku, od počátku nového století se dynamicky šíří v Africe (mimo země Společenství národů, kde má delší tradici) a Číně. Debatuje se pochopitelně i v Evropě.

Do ČR soutěžní debatování přinesla Nadace Open Society Fund Praha v roce 1994. V roce 1999 se její program osamostatnil v neziskovou organizaci Asociace debatních klubů, o.s.

2. Zařazení debatování do systému aktivit veřejné promluvy

„Debata“ má mnoho podob jak ve světě, tak v ČR. Často proto dochází k záměně s jinými aktivitami. Nadřazenou kategorií je do češtiny zatím nepřekládaný pojem „forensics“, který zahrnuje aktivity veřejné promluvy. Koncept zahrnuje tyto aktivity:

1. Veřejná promluva zaměřená na posluchače. Objektem promluvy je posluchač. Zahrnuje funkci přesvědčovací (reklama – včetně marketingových akcí maskovaných za žákovské soutěže, politický projev, soudní obhajoba...), vzdělávací (seminář, přednáška...) a zábavnou (talk show, moderování, komický výstup...).

2. Veřejná promluva zaměřená na mluvčího. Jejím objektem je samotný mluvčí. Z definice jde o formu vzdělávání nebo výchovy.

2.1 Participační. Cílem je spoluúčast na rozhodování nebo hra na takovou spoluúčast (žákovské samosprávy, parlamenty dětí a mládeže, krajská zastupitelstva dětí a mládeže...).

2.2 Vzdělávací. Cílem je prohlubování znalostí nebo dovedností účastníků.

2.2.1 Vyjednávací. Cílem je naučit dovednostem efektivního vyjednávání, dosažení shody či nejlepšího řešení. (Model OSN, Model NATO, Český model amerického Kongresu...)

2.2.2 Profesní. Cílem je odborná příprava na budoucí povolání. (Moot Court, Mock Trial...)

2.2.3 Rétorické. Cílem je rozvoj prezentačních dovedností. (Soutěže v přednesu a recitaci, Malý Démosténes, Prezentáda...)

2.2.4 Argumentačně-rétorické. Obecný vzdělávací cíl – prohlubování znalostí a dovedností je zde realizován soutěžní formou argumentačního sporu.

2.2.4.1 Na principu „win-lose“. Příležitostné, jednorázové a postupové soutěže, kde cílem je vítězství (Debatáda, Za svým slovem si stojím, Cestou do parlamentu, Jugend debattiert...)

2.2.4.2 Na principu „win-win“. Motivace soutěží využívá k rozvoji osobnosti. Působí dlouhodobě a systematicky. (Debatní liga a Debate League, aktivity Toastmasters International).

V rámci zařazení do systému veřejné promluvy je „debátování“ aktivitou zaměřenou na mluvčího. Jejím cílem je vzdělávání a výchova – rozvoj dovedností a prohlubování znalostí mluvčích. Vzdělávání je realizováno soutěžní formou argumentačního sporu, typicky na principu „win-win“, který osvojené znalosti a dovednosti klade nad výhru v soutěži.

Debatování je soutěžní motivovaná vzdělávací forma, kterou charakterizuje:

- Vědomí vzdělávacího cíle. Soutěž je motivací – cílem však není vítězství, ale rozvoj dovedností, prohloubení znalostí a formování osobnosti účastníků.
- Existence pravidel a jejich respektování.
- Spor o platnost¹ obhajoby kontroverzní teze.
  - Teze určuje obsah diskuse. Její kontroverznost spočívá v tom, že uznáváme, že v dané věci se v současnosti nelze dobrat univerzálně platného závěru.
  - Spor o platnost obhajoby teze určuje primární úkoly účastníků aktivity: *obhájit platnost obhajoby* (= „*afirmace*“) teze respektive *vyvrátit platnost této obhajoby*. V debatování tedy nejde o pravdivost či nepravdivost teze samotné (její pravdivost je z definice nepoznatelná), ale o schopnost obhájit obhajobu její platnosti.
  - Koncept „obhájení afirmace teze“ v sobě skrývá další významný parametr debatování: nejde o pouhou obhajobu teze, tedy prezentaci nejlepších možných argumentů dokazujících platnost teze, ale o obhajobu těchto argumentů proti představené kritice.
- Rozdílnost úkolů oponentních stran. Úkoly popisují pravidla. Typická forma soutěžní debaty zahrnuje dvě strany. Úkolem jedné strany je obhájit platnost afirmace teze. Úkolem druhé strany je zpochybnit platnost této obhajoby. Takto vymezené úkoly vylučují kompromis i konsenzus.
- Důraz na obsah. Základním kritériem úspěšnosti je obsah, ne forma. V rámci obsahu má racionalita přednost před emocemi.
- Rovnovážná struktura. Obě (anebo všechny) strany dostávají férový prostor k vyjádření.
- Přítomnost rozhodnutí. Každá debata je rozhodnuta – na základě pravidel arbitr oznámí, který z týmů (lépe) splnil svůj úkol. Současně je nabídnuto hodnocení a doporučení účastníkům pro další práci.

1. Učení debatováním

Debatování je svébytná vzdělávací forma založená na metodě problémového vyučování. Účastníci vzdělávání formulují argumenty na obhajobu zadané kontroverzní teze. Platnost těchto argumentů je zkoumána a kritizována protistranou. V argumentačním sporu o platnosti představené argumentace účastníci využívají logiku a techniky kritického myšlení. Výstupem je nejlepší možná argumentace k dané problematice v závislosti na věku a úrovni účastníků. Debatování je proto vhodné jako nástroj rozvoje účastníků vzdělávání jak vysoce motivovaných a talentovaných, tak s průměrnou či slabou motivací.

2. Debatování v rámci projektu Dynamická rovnováha

V rámci aktivit projektu Dynamická rovnováha zřejmě nelze u účastníků vzdělávání očekávat dlouhodobé zapojení – rozvoj kompetencí je tedy limitován. Metoda debatování – za splnění jistých podmínek a jen do jisté míry ovšem – nicméně dokáže plnit vzdělávací funkce i při jednorázovém využití. Osvojením si této metody získá lektor občanského vzdělávání významný univerzální nástroj pro rozvoj dovedností a znalostí svých klientů.

Existuje mnoho forem debatování, které se s ohledem na své specifické cíle liší ve více či méně významných parametrech. Pro potřeby vzdělávání lektorů v rámci projektu Dynamická rovnováha jsme se rozhodli další text založit na postupech a pravidlech české verze formy „Karl Popper“. Jde o relativně náročnou formu debatování – její zvládnutí ovšem otevírá prostor pro využití prakticky libovolné formy debatování, která by mohla lektorovi více vyhovovat. Forma je současně otevřena úpravám a zkušený lektor ji může adaptovat pro specifické cíle či podmínky jeho výuky.

¹ O významu slova „platnost“ viz str. 13 „Platnost, pravdivost a přijatelnost“.

Téma a teze, charakteristiky „dobré“ teze, rozhodující je obsah, typy tezí a očekávané postupy vedoucí k jejich obhajobě.

Vzdělávání debatou významným způsobem prohlubuje znalosti a rozvíjí dovednosti účastníků. Obsah debat a tím i oblast prohlubování *znalostí* určuje organizátor – v tomto případě lektor občanského vzdělávání. Obsah debaty je dán její tezí. Teze je z definice kontroverzní výrok. Jeho kontroverznost spočívá v tom, že uznáváme, že v dané věci se v současnosti nelze dobrat univerzálně platného závěru. Pro lektora, který dosud neovládá metodu debatování, není snadné vybrat vhodnou tezi – i proto jsme v projektu **Dynamická rovnováha** sestavili databanku 50 tezí, které zahrnují všech 10 oblastí vzdělávacího programu tohoto projektu.

Lektor občanského vzdělávání, který chce využívat vzdělávací formu debatování, by měl být schopen formulovat vhodnou tezi debaty. Následující oddíl vám v tom pomůže.

1. Téma a teze

Tématem v debatování rozumíme obsahové zaměření debatní teze. Jde o obecné zaměření, oblast, jejíž problematiku chce lektor debatou „řešit“ – tzn. prohlubovat znalosti o dané oblasti. Tématy mohou být například: odpovědný přístup k financím, udržitelný rozvoj, zdravý životní styl, dobrovolnictví...

Téma je nutné formulovat tak, aby vznikl *kontroverzní výrok*, o jehož platnosti se rozumní lidé mohou přit. Jinými slovy, téma je nutné formulovat jako debatní tezi.

2. Jak vybrat dobrou tezi

„Dobrá teze“ je významným předpokladem dobré debaty. Dobrou tezi charakterizují následující charakteristiky:

2.1 Problematika teze by měla být významná.

Dovednosti lze rozvíjet i debatováním o trivialitách, prohloubení znalostí však takové debaty nepomohou. Znalosti lze prohlubovat jen jejich cílevědomým studiem – například formou debatování. Diskuse o významné problematice navíc motivuje. Jako zvědavé, případně angažované bytosti chceme vědět, jestli je správné uměle přerušit těhotenství, decimovat populace velryb pro „vědecké účely“, omezovat množství jaderných zbraní či intervenovat v občanskou válkou zmítané Sýrii... Pochopitelně v našem hodnocení „významnosti“ věcí se budeme lišit. Je věcí lektora, aby vybral takovou tezi, jejíž problematiku budou *účastníci* debaty vnímat jako významnou. V ideálním případě bude ať již na první pohled, či alespoň po hlubší analýze zřejmé, že „významnost“ teze spočívá i v tom, že se účastníků občanského vzdělávání osobně dotýká.

2.2 Teze by měla být zajímavá.

Debatování se opírá o vysokou motivovanost účastníků. Jen málokdy je přitom motivací cílevědomá snaha o sebezdokonalení. Lépe řečeno tato motivace je zřejmě přítomna, ne však bezprostředně. Bezprostřední motivací je v případě realizace debaty vítězství, v době přípravy touha porozumět problematice teze. Teze by proto měla být zajímavá a měla by u účastníků vzdělávání přirozeně budit zájem o prohloubení znalostí a porozumění dané problematice. Diskutovat lze o mnoha věcech, popravdě však existují témata, kdy nás pramálo zajímá jak obsah, tak výsledek takové diskuse. Pochopitelně i zde musí lektor uvážit, kdo jsou účastníci debaty – zatímco pro někoho je např. otázka vítězství v letošní či jakékoliv soutěži „miss“ či „superstar“ zajímavé téma, pro jiné, inu, ne příliš.

2.3 Teze by měla být debatovatelná.

Dobrá teze musí poskytnout oběma stranám férový argumentační prostor. Jakkoliv je ve formě debaty Karl Popper jádrem diskuse spor o platnost afirmace teze, i tato forma umožňuje „negativní konstruktivní argumentaci“ – tedy takovou, kdy opoziční tým po splnění svého zásadního úkolu (tedy zpochybnění či zneplatnění afirmace teze) argumentuje proti samotné platnosti teze. Lektor proto musí vybrat takovou tezi, kde zřejmě existují relevantní argumenty pro i proti její platnosti. Jinými slovy, teze musí nabízet argumentační spor anebo alespoň prostor pro takový spor. Teze „*Občané starší 16 let by měli mít aktivní volební právo*“ spor nabízí a je proto debatovatelná. Teze „*Aktivní volební právo umožňuje participaci na demokratickém procesu*“ je z tohoto pohledu nedebatovatelná.

2.4 Teze by měla být přímočará.

Debatu má vymezený čas. Pokud se účastníci v alespoň minimálním rozsahu na diskusi připraví, je tento čas prakticky vždy nedostatečný na to, aby se prodiskutoval jakýkoliv složitý předmět. Aby se zabránilo rozmělnění diskuse, měla by se teze soustředit na jedinou centrální myšlenku: Příkladem méně vhodné komplexní teze může být třeba teze „*Občané starší 16 let by měli mít aktivní volební právo a povinnost účastnit se voleb*“. V takové tezi zřejmě půjde o diskusi o dvou sadách sporných bodů a debata více než pravděpodobně ztratí jasné zacílení. Takto formulovaná teze nedává základ pro dobrou vzdělávací debatu.

2.5 Teze by měla být elegantní.

Elegance odkazuje k stylistické obratnosti. Debatu sama učí rétorické eleganci, kde důležité myšlenky jsou vyjádřeny přímočarým, obsažným a srozumitelným jazykem. Stejným jazykem by měla být formulována i teze debaty. Je vhodné vycházet ze zásady „méně je často lépe.“ „*Je v našem zájmu podpořit vstup Turecka do EU*“ je elegantní a srozumitelná teze.

2.6 Problematika teze by měla být zřejmá.

Dobrá debatní teze by měla být formulována tak, aby minimalizovala víceznačný výklad – ať již na základě víceznačnosti slov či vět. (Ve výše uvedené tezi s Tureckem by euroskeptik jistě mohl přijít s takovým chápáním „našeho zájmu“, které by pro euromilce bylo poměrně překvapivé.) S výjimkou termínů v sobě víceznačnost skrývá prakticky libovolné slovo – účastníci debaty proto většinou cítí za povinnost v úvodu vysvětlit význam jednotlivých slov teze, případně její smysl jako celku. Úkolem autora teze je nabídnout takovou formulaci, která nutností dále vymezovat význam jejích částí či celku pokud možno omezí. V tezi „*Ředitelé základních a středních škol v ČR by měli mít právo umístit v jimi spravovaných školách záznamové audiovizuální monitorovací systémy*“ bude pravděpodobně zbytečně definovat významy slov teze či její celkový smysl a je proto z tohoto hlediska dobrou debatní tezí.

Výše uvedený požadavek na eleganci teze je někdy v rozporu s požadavkem na zřejmost její problematiky. V debatování formou Karl Popper potom platí pravidlo, že „uchopení smyslu“ teze se nesmí vzdalovat jejímu prostému významu, nedojde při něm k účelovému pozměňování významů slov a je i jinak „rozumné“. Nepísaným pravidlem je chápat „rozumnost“ smyslu teze v kontextu času, místa a dané skupiny účastníků. Podle těchto kritérií byla pro debatu *českých středoškoláků na počátku 21. století* o platnosti teze „*Marihuana by měla být legalizována*“ její rozumnou interpretací diskuse o tom, zda má společnost připustit užívání (pěstování, distribuci) marihuany jako rekreační drogy. Nešlo ani o technické využití konopí, ani o její využití pro léčebné účely. V roce 2012 v souvislosti se společenskou diskusí vyvolanou legislativním procesem směřujícím k legalizaci marihuany pro léčebné účely by „rozumnost“ této interpretace zřejmě již tak jasná nebyla.

3. Databanky tezí

Jak jsme již uvedli, pro projekt Dynamická rovnováha jsme navrhli 50 vhodných debatních tezí, včetně jejich rozboru a rešerší literatury. Vhodné teze, které mohou lektora inspirovat, lze nalézt i online – např. v aplikaci Greybox partnera projektu, <http://debatovani.cz/greybox/?page=teze> v databázi Mezinárodní organizace vzdělávání debatou IDEA <http://idebate.org/debatabase> a na dalších adresách věnovaných debatování.

4. Obsah a forma

V úvodu této kapitoly jsme stanovili, že je věcí lektora a jeho vzdělávacího záměru, jaké téma pro debatování zvolí. Je významné si uvědomit, že debata jako komplexní vzdělávací forma vždy kombinuje prohlubování znalostí a rozvoj dovedností. Mezi ty druhé patří mj. dovednosti argumentace.

Tyto dovednosti jsou univerzální, přesto existuje způsob, jak může lektor již ve fázi plánování vzdělávání debatou upřednostnit argumentační strategie, které chce, aby účastníci dalšího vzdělávání rozvíjeli. Lektor může volit z několika možností formulace debatní teze – typů teze. Každý z typů teze po debatérech vyžaduje a tím akcentuje jinou argumentační strategii. Současně, jak vysvětlíme v odstavci o plánové tezi, umožňuje vhodně volený typ teze i debaty o tématech, která pro kontroverzní tezi zdánlivě prostor nenabízí.

5. Typy tezí

Dobrá teze je základem dobré debaty. Dobrou debatu lze, podle zvoleného vzdělávacího cíle, vést prostřednictvím různých argumentačních strategií. Vhodnou argumentační strategii implicitně určuje autor teze tím, že tezi formuluje jako tvrzení o faktech, hodnotách, postupu, nebo plánu. Toto jsou

základní typy tezí. Každý typ vyžaduje do jisté míry modifikovaný přístup debatérů, argumentační strategii.

5.1 Faktické teze

Faktické teze nabízí spor o to, co je, bylo anebo bude. V rámci tohoto určení literatura rozlišuje čtyři druhy faktických tezí: kauzální, definiční, o minulých podmínkách a prediktivní. „*Počítačové hry vedou ke vzrůstající brutalitě mládeže*“ je příkladem kauzální (X má za následek Y) faktické teze v přítomném čase. „*Obezita je civilizací choroba*“ je příkladem definiční faktické teze (P patří ke třídě Q).

Hypotézy týkající se minulých událostí jsou faktickými tezemi o tom, co bylo. Například: „*Vyhynutí dinosaurů bylo způsobeno následky dopadu asteroidu na povrch Země.*“

Faktické teze týkající se budoucnosti jsou předpovědi. Prediktivní tvrzení obecně staví na porozumění minulosti a současnosti a extrapolují budoucnost. Příkladem může být například teze „*Severní Korea nezaútočí.*“

Při formulování těchto tezí je důležité zahrnout určení časového období, o kterém se má debata vést. Jednotlivým typům faktických tezí odpovídá jejich formulace: Teze zabývající se příčinou a následkem typicky obsahuje odpovídající kauzální termíny jako „*způsobuje*“, „*vede k*“ nebo „*významnou měrou přispívá k*“. Definiční teze obsahuje klasifikační termíny jako „*patří mezi*“, „*je jedním z*“, „*by mělo být definováno jako*“. Teze o podmínkách minulosti samozřejmě odkazuje do minulosti, zatímco prediktivní teze řeší budoucnost. Ta je typicky časově vymezena, aby se omezila možnost diskutovat o neohrazené budoucnosti („*Zelená politika do deseti let zkrachuje.*“)

Hlavní odlišnost faktické teze od ostatních typů spočívá v tom, že afirmativní strana obhájí tezi, jestliže dokáže její platnost v „*rozhodujícím množství případů*“, nemusí tedy dokazovat absolutní platnost tvrzení (faktu) obsaženého v tezi. Tomuto pravidlu musí proto uzpůsobit svoji strategii v debatě. Klíčovou roli v tom, aby afirmace dokázala zvládnout obhajobu teze v „*rozhodujícím množství případů*“, hraje „*vytyčení hříště*“, tj. správné a strategické vymezení významu teze a jejích klíčových slov, a to navíc s takovým citem, aby nedošlo k účelovému a neférovému posunutí jejího prostého významu (viz oddíl Analýza teze).

Definovat význam klíčových slov či sousloví jen „*podle slovníku*“, bez zvolení strategie obhajoby, může mít zásadní negativní dopad na schopnost tezi obhájit – uvažte tezi „*Optimismus je opium lidstva*“. Definovat opium podle slovníku, který říká, že opium je: „*ztuhlá šťáva z nezralých makovic, obsahující alkaloidy...*“ (Klimeš, L.: Slovník cizích slov, Praha, 1985) znamená nejen zmanipulovat tezi, hlavně jde o velmi nerozvážený krok afirmativního týmu – dokazovat, že optimismus je „*ztuhlou šťávou*“, bude velice náročné. (Dokázat toto tvrzení v rozhodujícím množství případů bude ještě náročnější.)

Pro faktickou tezi zvláště platí obecné pravidlo, že debatování není aritmetika (viz Kapitulu 2, zásady debaty). Prokázat „*rozhodující množství případů*“ neznamena nutně obhájit většinu argumentů afirmativní strany, jde o význam, důležitost (váhu) argumentace. V rámci faktické teze se proto tým bude maximální měrou snažit dokázat význam své argumentace.

Očekávaný postup / cestu k obhajobě faktické teze lze tedy shrnout takto:

Uchopit / definovat přijatelný rozsah obsahu teze tak, aby bylo možno dokázat její platnost v rozhodujícím množství případů, a to prostřednictvím dostatečné a významné argumentace podpořené relevantními důkazy.

Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit vhodnost definovaného rozsahu a význam argumentace pro platnost teze.

Faktické teze dávají základ jasně vymezeným debatám, ve kterých hlavní slovo hrají fakta a dovednosti debatérů tato fakta nalézt, shromáždit, třídít, hodnotit jejich význam, validitu a kredibilitu, a využít je na podporu argumentace. Použité logické postupy jsou přímočaré a nekomplikované. Tento typ teze lektor typicky použije, když chce obrátit pozornost frekventantů k problému, o jehož obsahu toho víme málo a měli bychom vědět více, respektive k problému, kde mediálně-virtuální obraz zkresluje skutečnost.

5.2 Hodnotové teze

Hodnotové teze se zabývají hodnocením lidí, míst, věcí nebo událostí. Teze je formulována tak, že nabízí hodnotící výraz a předmět, ke kterému se tento predikát vztahuje. Hodnotící výrazy jsou často poměrně abstraktní, typicky jde o koncepty jako je „*význam*“, „*spravedlnost*“, „*morálka*“, „*dobro*“ atp., které jsou otevřeny široké škále interpretací. Příklady hodnotových tezí: „*Uchování kvality životního prostředí je důležitější, než hospodářská prosperita*“, „*Boj proti globálnímu oteplování přináší více škody, než užítku*“, „*Preventivní válka je ospravedlnitelná*“, „*Pat a Mat jsou pro děti dobrým vzorem.*“

Uvedené příklady současně ilustrují dvě různé formulační podoby hodnotových tezí – absolutní, kdy předpokládáme, že spor bude rozřešen absolutně, např. zda preventivní válka je či není ospravedlnitelná, či zda Pat a Mat jsou či nejsou dobrým vzorem, a relativní – ve vzájemném srovnání, jako tomu bylo u teze porovnávající význam hospodářské prosperity a kvality životního prostředí.

Hodnotová teze je typická tím, že obsahuje „hodnotící výraz“, nikoli výslovně hodnotu samotnou. Úkolem afirmativní strany je najít hodnoty, jejichž naplněním se podaří docílit v tezi obsaženého hodnocení. Tento měřitelný standard hodnocení je pak kritériem pro posouzení, zda afirmace tezi obhájila.

Očekávaný postup / cestu k obhajobě hodnotové teze lze tedy shrnout takto:

Najít hodnotící výraz v tezi a nabídnout vhodnou a dostatečně významnou hodnotu/y jako měřitelný standard pro použité hodnocení, ztotožnit se s ní, pochopit její obsah a k této hodnotě/ám směřovat argumentaci podpořenou relevantními důkazy.

Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit význam vybrané hodnoty pro platnost hodnocení stanoveného tezí a dokázat naplnění této hodnoty v diskutované otázce.

Hodnotové teze mají potenciál dávat základ intelektuálně náročným debatám, ve kterých se očekává nejen obhajoba jednotlivých argumentů, ale zejména analýza významu hodnotícího výrazu, jeho obecnost či naopak jedinečnost (Co znamená „více škody, než užítka“? A pro koho?) a náš vztah k této hodnotě.

5.3 Návrhové teze

Návrhové teze, někdy také „teze o postupu“, se zabývají obhajobou návrhu nějakého postupu, „politiky“. Typicky jde o to, co by se mělo či nemělo (u)dělat, respektive co by někdo měl či neměl (u)dělat. Formulačně je pro tyto teze typické spojení „měli bychom“, „měli by“ atp. Může se jednat o návrhy na globální úrovni „Státy světa by měly podporovat jaderné odzbrojení“, na úrovni státu „Stát by měl trestat rodiče oběžných dětí“ či úzké komunity „Tento kurz by neměl být zakončen testováním osvojených znalostí“.

Při formulaci návrhové teze by měl lektor dbát na to, aby akce nebo politika byly přesně stanoveny a aby bylo jasné, kdo je činitelem akce.

Návrhová teze *neřeší, jak věci dělat, ale proč bychom je měli dělat*. Je tedy do jisté míry diskusí o hodnotách – nutí účastníky zamyslet se nad konečným cílem a smyslem diskutované politiky. Je proto ideálním nástrojem, jak pomoci účastníkům občanského vzdělávání ujasnit si vlastní postoje a svůj žebříček hodnot si i zdůvodnit. Jak dále ukážeme, takto formulované teze vedou ke střetu hodnot a připravují tak účastníky na budoucí situace, kdy svá rozhodování budou zakládat právě na vlastních hodnotách. Návrhové teze tím, že umožňují velmi zajímavé diskuse na témata týkající se velmi úzké skupiny lidí (třeba i jen účastníků vzdělávacího kurzu nebo dokonce jen této debaty), jsou ideální k hlubší diskusi o věcech, které se diskutující bezprostředním způsobem týkají.

Očekávaný postup / cestu k obhajobě návrhové teze lze tedy shrnout takto:

Uchopit obecně dobrý cíl / smysl navrhovaného opatření, ztotožnit se s ním, chápat jeho hodnotu. Argumentací obhájit prospěšnost a význam dosažení daného cíle.

Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit smysl, prospěšnost a význam navrhovaného opatření.

Hranice mezi vyjmenovanými třemi typy tezí (faktické, hodnotové a návrhové) nemusí být zcela zřetelné. Ne vždy se podaří tezi zformulovat tak, aby jednoznačně odkazovala jen k jednomu typu. Například hodnotová teze využije problematiku faktů (jak se věci mají, měly nebo budou mít) stejně jako problematiky hodnot (jak by se věci mít měly). Pro rozhodnutí, co je správné dělat, je u návrhových tezí nezbytná znalost faktů a aplikace hodnot. Dovednosti nutné pro obhajobu všech tří typů tezí proto budou obdobné a budou se překrývat. Přesto nebudou zcela stejné. Každý z uvedených typů teze zaměřuje pozornost jiným směrem. Lektor by si toho měl být vědom jak při formulaci teze – pokud tezi sám vymýšlí, nebo při jejím výběru z nabídky.

5.4 Plánové teze

Jak jsme již řekli, v rámci tohoto textu vycházíme z českých pravidel mezinárodní debatní formy Karl Popper. Za cenu pravidly vnučeného závazného postupu tato forma umožňuje i debaty o plánu. Jde o čtvrtý typ teze – plánové. Protože formulačně nelze tento typ odlišit od návrhové teze, oznamuje zadavatel teze její „plánovou“ povahu tím, že za její znění uvede v závorce „P“: „Stát by měl lépe kontrolovat trh s alkoholem (P)“.

Rozdíl mezi návrhovou a plánovou tezí je dán nejen obligatorním postupem argumentace (a protiargumentace) v debatě na plánovou tezi, zejména však obsahem debaty. Plánové debaty jsou o *jak*. Zkoumají praktické postupy, jak dosáhnout cíle a úskalí těchto postupů. Vyžadují od navrhujícího týmu realistický plán a jasnou představu, jak tento plán uskutečnit.

Výhody plánové debaty jsou zřejmé – přináší praktickou diskusi, která je méně zaměřena na abstraktní hodnoty, zato více na reálné a praktické problémy světa okolo nás. Plánové debaty nutí debatující zamyslet se nad konečnými cíli opatření, zejména však odhalují možné důsledky našich skutků. Do popředí se dostává přímočará logika kauzálních vztahů.

Asi nejvýznamnějším přínosem tohoto typu teze je ovšem skutečnost, že umožňuje diskusi o jinak nedebatovatelných tématech. Na tom, že například lichva, korupce, ekologismus či domácí násilí je zlo, se rozumní lidé vždy shodnou. O platnosti obhajoby faktické teze „Lichva ničí sociálně slabé“, hodnotové „Lichva je zlo“, ani návrhové „Měli bychom zakročit proti lichvě“ se prostě rozumně debatovat nedá. Chce-li přesto lektor

obrátit pozornost frekventantů k problematice lichvy (korupce, ekologismu, domácímu násilí atp.), nabízí se mu elegantní možnost plánové teze, např.: „*Měli bychom zakročit proti lichvě (P)*“.

Očekávaný postup / cestu k obhajobě plánové teze lze tedy shrnout takto:

Pochopit a odhalit příčiny problému a nabídnout a obhájit realizovatelný plán na jeho odstranění.

Úspěch v debatě je poměřován schopností týmu prokázat a obhájit funkčnost a přínosnost navrženého řešení jako způsobu odstranění negativ současného stavu.

Závěr

Výběr teze určuje obsah debaty. Výběrem teze lektor současně do značné míry určuje argumentační strategie, které budou v debatě použity. Různé typy tezí vedou k různým typům debat – lektor dalšího vzdělávání využívající debaty by si toho měl být vědom a měl by této skutečnosti při plánování debat účelně využívat.

Debatování formou Karl Popper, její principy, parametry, termíny a zásady, kritérium I.

Debatování formou Karl Popper

Forma debaty Karl Popper (KP) je mezinárodní – touto formou se debatuje v desítkách zemí světa. V Česku jsme si nicméně mezinárodní pravidla v jednom závažném a několika drobných bodech upravili. V dalším výkladu proto vždy vycházíme z české mutace této formy. Pravidla debaty KP jsou psaná. Pravidla určují strukturu debaty, stanovují práva a povinnosti jejích účastníků a kritéria, na jejichž základě rozhodčí určí vítěze. Ustanovení pravidel rozlišují typy tezí a podle jejich typu kladou odlišné nároky na jejich obhajobu.

1. Základní principy

Debatování formou KP má jediný základní princip:

- **Debatování je vzdělávací aktivita.**

Toto je nejvyšší a skutečně fundamentální princip. Jednání všech účastníků, veškerá pravidla, ustanovení, celý smysl debatování je shrnut právě v této jednoduché větě, v tomto jednom základním principu. Lektor občanského vzdělávání by jej měl mít na mysli stejně, jako jej mají na mysli organizátoři debatování touto formou – Asociace debatních klubů, o.s. Jednoduchost sdělení tohoto principu pomáhá řešit všechny nejasnosti, je univerzální odpovědí na veškeré problémové situace, které mohou nastat. Ztotožnění se s tímto principem a jeho přijetí je základním předpokladem úspěšné práce lektora občanského vzdělávání. Z tohoto principu vyplývá celá řada významných implikací. Zmíníme alespoň tyto:

- **Vzdělávací cíl je vždy nadřazen jiným cílům.**

Jakkoliv je debatování motivováno soutěží, jde o motivaci, ne cíl či účel aktivity.

- **Vzdělávání je nemyslitelné bez důrazu na jeho etický rozměr.**

Účastníci debatních soutěží Asociace debatních klubů, o.s. (debatéři, lektori, učitelé, organizátoři) se zavazují jednat (a argumentovat) v duchu sdíleného etického kodexu. Cílem není (nějak) *porazit soupeře*. Koneckonců samotné slovo „*soupeř*“ se v metodice a dokumentech debatování vůbec nevyskytuje. Jde o hledání cest k pravdě. Věcná kritika a argumentační duel oponentů pomáhají odhalit, které cesty k poznání pravdy vedou a které ne.

- **V debatě se nikdy neargumentuje proti vlastnímu přesvědčení.**

Debatování, jehož ideovým nositelem je v ČR Asociace debatních klubů o.s., a metodika debatování, jejímiž autory jsou dobrovolníci této neziskové organizace, se staly cílem mnoha plagiátorů. Kopírování metodiky bez uvedení zdroje a komerční využití zcizené práce se nám pochopitelně nelíbí. Za naprostou tragédii však považujeme, když naši plagiátoři nepochopí základní etické principy. Mezi ně jistě patří to, že v debatování nikdy nikdo nevystupuje proti vlastnímu přesvědčení. Do této pozice se ovšem nutně dostávají všichni ti, kdo – z nepochopení o co vlastně jde – debatu interpretují jako spor „ano – ne“. Debatování formou KP není o „ano – ne“ a potom ovšem nemusíme nikdy nikoho nutit hovořit proti vlastnímu přesvědčení.

- **Vždy se hraje „fér“.**

Veškerá pravidla, způsob organizace debatních soutěží a jednání činovníků debaty směřují k tomu, aby nikdo neměl neoprávněnou výhodu, aby debatování bylo fér a bylo tak i vnímáno.

- **Obsah je nadřazen formě.**

Již v úvodu, v oddíle věnovaném systemizaci aktivit veřejné promluvy, jsme ustavili, že debatování není rétorickým cvičením. Protože nástrojem debatování je mluvené slovo, je realizace debat bez rétoriky nemyslitelná. Debata významným způsobem rozvíjí dovednosti prezentace. (V mnoha aspektech pravděpodobně i lépe a účinněji, než jiné aktivity, jako jsou různé prezentační soutěže atp.) Rétorické dovednosti jsou proto sledovány a hodnoceny. V zásadě však máme za to, že mluvené slovo *slouží* přenosu obsahu. Odhalit cesty vedoucí k poznání pravdy, rozvíjet významné dovednosti a prohlubovat znalosti nám pomáhá obsah řečeného, ne způsob podání.

2. Základní parametry

Pravidla debatování formou KP ustanovují tyto základní parametry:

- Debata se vede mezi dvěma týmy, které se nazývají „afirmativní“ a „negativní“. Tým tvoří 3 – 5 debatérů, z nichž 3 se aktivně účastní debaty.
- Délky řečí jsou 6 respektive 5 minut.
- Využívá se „křížového výsledku“, každý křížový výsledek trvá 3 minuty.
- Debatu zahajuje 1. mluvčí afirmativního týmu. Mluvčí obou týmů se ve svých vystoupeních střídají, debatu uzavírá vystoupení 3. mluvčího negativního týmu.
- V průběhu debaty mají týmy jistý čas na přípravu.

Následující oddíl této kapitoly, bod 1.3 vyžaduje znalost některých základních termínů debatování i pochopení role týmů. Vkládáme proto jejich stručný přehled. Vsušku využijeme i k osvětlení problematiky „platnosti“ teze.

Základní termíny (v kontextu úkolů týmů)

- Debaty se účastní dva týmy, které se nazývají **afirmativní tým** a **negativní tým**. Roli týmům přiřazuje organizátor debaty. V rámci soutěží se týmy ve svých rolích střídají. Pokud možno se v obrácených pozicích nestřetnou stejné týmy na stejnou tezi.
- Cílem afirmativního týmu je prokázat platnost / pravdivost / přijatelnost zadané teze. Svého cíle dosahuje splněním dvou úkolů:
  - 1/ Tím, že představí důvody, proč si myslí (proč máme věřit / přijmout), že teze platí / je pravdivá / je přijatelná. Tyto důvody nazýváme **afirmace teze**. Splnění (byť excelentní) tohoto úkolu nezaručuje vítězství v debatě.
  - 2/ Tím, že svoji *afirmaci* teze *obhájí proti kritice* negativního týmu. Toto je klíčový úkol týmu, nazýváme ho **rehabilitace**. Pouze jeho splnění zaručuje afirmativnímu týmu vítězství.
- Cílem negativního týmu je *vyvrátit* či zásadním způsobem *zpochybnit* schopnost afirmativního týmu obhájit svoji afirmaci. (Jeho cíl se tedy v zásadě pohybuje v oblasti 2. úkolu afirmativního týmu.) Svého cíle dosahuje splněním dvou úkolů:
  - 1/ Zpochybní afirmaci teze tím, že představí důvody, proč si myslí (proč máme věřit / přijmout), že *afirmace teze je nedostatečná* a neprokazuje platnost / pravdivost / přijatelnost teze. Splnění tohoto úkolu je východiskem pro splnění druhého, klíčového úkolu:
  - 2/ Zpochybní schopnost afirmativního týmu obhájit jeho afirmaci proti kritice představené negativním týmem.
- Tyto činnosti negativního týmu – zpochybňování afirmace teze i schopnosti afirmativního týmu hájit svoji afirmaci souhrnně nazýváme **vyvracení**. (Negativní tým tak vyvrací jak afirmaci teze, tak rehabilitaci této afirmace.)
- Debaty se za každý tým aktivně účastní 3 mluvčí. Všichni společně nějakým způsobem přispívají k naplnění cíle svého týmu. Souhrn jejich snažení, vše, co řekli (i co neřekli, tým se vyjadřuje i mlčením), nazýváme **linie**. Linie se realizuje ve všech **hlavních řečech** (= nepřerušované vystoupení mluvčího) a **křížových výsledcích** (= dialogická část debaty).
- **Linie afirmativního týmu** je vše, co afirmativní tým uvede na obhajobu afirmace teze. Zahrnuje řešení obou úkolů afirmativního týmu.
- **Linie negativního týmu** je vše, co negativní tým uvede jako *kritiku afirmativní linie*.
- Pravidla debaty, za podmínky splnění úkolů vyvracení, umožňují negativnímu týmu představit důvody, proč si myslí (proč máme věřit / přijmout), že teze neplatí / je nepravdivá / je nepřijatelná. Této činnosti říkáme **negace teze**. Obhajobu negace teze nazýváme **negativní konstruktivní linie**.

Platnost, pravdivost a přijatelnost

Ve výše uvedeném přiblížení základních termínů debaty a rolí týmů jsme zmínili úkoly týmů, jejichž pomocí dosahují svých cílů v debatě: afirmativní tým přináší afirmaci teze a její obhajobu, negativní tým tuto afirmaci a její obhajobu vyvrací, případně přináší i negaci teze. Toto jsou prostředky, jejichž pomocí dosahují týmy svých konečných cílů. Tyto cíle jsou: „*Představit důvody, proč si tým myslí (proč mají posluchači věřit / přijmout), že teze platí / je pravdivá / je přijatelná*“ pro afirmativní tým, totéž ale s obráceným znaménkem pro v praxi nepříliš běžný případ negace teze.

Cíl týmu je zde poněkud nejasný – má tedy afirmativní tým usilovat o prokázání platnosti nebo pravdivosti nebo přijatelnosti teze? A co potom má negativní tým kritizovat ve svém vyvracení – že představená afirmace nepodporuje platnost nebo pravdivost nebo přijatelnost? Odpověď zní – cokoli z uvedeného je v dané konkrétní situaci vhodné. Slova „platnost“ a „pravdivost“ jsou termíny logiky. I my je budeme používat. Mnohé debatní teze

jsou přitom formulovány tak, že jejich platnost či pravdivost logikou zkoumat nelze, jindy by zase uplatnění přísně logických závěrů poskytlo negativní straně neférovou výhodu (pokud bychom přijali, že obhajoba teze by měla znamenat prokázání její pravdivosti, potom jediná vyvrácená premisa – argument by znamenala, že teze je nepravdivá).

Cíl afirmace je tak poněkud zamlžen obsahově i formulačně. Co se formulace týče, často používáme zkratku a hovoříme o obhajobě „platnosti“ teze. Lektor občanského vzdělávání by měl vzít v patrnost, že v tomto případě nemáme na mysli platnost ve smyslu významu tohoto termínu v logice, ale že jde skutečně o zkratku. V tomto smyslu budeme o „platnosti“ teze hovořit v následujícím oddíle 1.3. Rozptýlit mlhu skrývající obsah cíle afirmativního týmu je věcí analýzy teze (viz dále): tým si musí uvědomit, co vlastně chce dokazovat a oponentům a rozhodčím to na úvod své afirmace sdělit.

3. Charakteristické zásady

Jak jsme již zmínili, debatování se u nás často zaměřuje s jinými aktivitami, se kterými má však často společného jen to, že významným nástrojem aktivity je mluvené slovo. (Bohužel společným je někdy i samotné slovo „debata“, které se však používá v jiném smyslu.) Nabídlí jsme definici debatování. Právě tato definice odliší debatování od jiných, na první pohled snad podobných činností. Tato definice je v zásadě univerzální pro většinu forem debatování, kterých jsou na světě desítky. Tyto formy se od sebe v jistých více či méně významných aspektech liší. Českou verzi debatování určují její ideové principy, parametry a *další ustanovení* ukotvená v Pravidlech debatování a dalších dokumentech. Z ustanovení těchto dokumentů přitom vyplývají i odvozená pravidla a zásady. Všechny společně potom charakterizují právě jen českou verzi debatování formou KP. Lektor občanského vzdělávání, který chce debatování využít ve své vzdělávací praxi, by těmto *charakteristickým zásadám* měl bezpečně rozumět.

Šestnáct charakteristických zásad

1. Teze vymezuje obsah.

Debata KP, s ohledem na své vzdělávací cíle, očekává debatu, na kterou jsou oba týmy pečlivě připraveny. To ovšem vyžaduje, aby teze co nejpřesněji vymezila očekávaný směr debaty a nenechávala příliš prostoru pro kreativní a překvapivé interpretace. Například: „*Mladiství starší 16 let by měli mít aktivní volební právo*“ nebo „*EU škodí*“. Při bližším zkoumání se pochopitelně „jednoznačnost“ relativizuje. Přesto, očekává se, že při formulaci argumentů afirmace resp. negace teze se debatě budou maximálně přesně smyslu teze držet. Pokud vznikne spor o férovost interpretace teze, vychází se z ustanovení pravidel 3.2, které říká, že interpretace teze se a) *nevzdaluje jejímu prostému významu*, b) *nedojde k účelovému pozměňování významů slov* a za c) *je i jinak „rozumná“*. Požadavek c) potom zahrnuje „rozumnost“ v daném čase, místě a pro danou skupinu účastníků debaty. Na jiných místech tohoto textu uvádíme příklad teze o legalizaci marihuany, jejíž rozumná interpretace se liší právě v závislosti na čase a účastnících debaty. „Otevřené“ teze, tedy takové, které jsou otevřené víceméně libovolné interpretaci (například: „*A bude hůř*“), nejsou pro formu KP vhodnou tezí (pravidla v zásadě nejsou na takové teze uzpůsobena). V debatě KP jde o obsah a rozbor argumentace na základě hlubokého porozumění látce debaty. To nutně vyžaduje připravenost obou týmů a vylučuje překvapivé interpretace.

Z prvních zásad vyplývá závěr:

Rozumná interpretace teze je nezbytným předpokladem dobré vzdělávací debaty.

2. Negativní tým nese břemeno vyvracení.

V české mutaci formy KP nese negativní tým břemeno vyvracení. Afirmativní tým nenesení břemeno důkazu: „*V debatě vítězí tým afirmativní, jestliže na základě své argumentace obhájí debatovanou tezi.*“ Pravidla debaty formou KP, bod 3.4

V této větě pravidla záměrně nehovoří o tom, jakou povahu má mít argumentace afirmativního týmu. Z toho vyplývá, že argumentace může být jakákoliv – třeba i neplatná. Afirmativní tým tedy *nenese* břemeno důkazu. Pravidla dokonce neříkají ani to, že by afirmativní tým měl *obhájit svoji linii*. Jen to, že má obhájit tezi (= její platnost).

„*V debatě vítězí tým negativní, jestliže na základě své argumentace vyvrátí či zásadně zpochybní linii afirmativní strany.*“ Pravidla debaty formou KP, bod 3.4

Pravidla stanovují negativnímu týmu úkol vyvrátit či zpochybnit linii afirmativní strany, negativní tým tedy nese břemeno vyvracení. Navíc určují, že úkolem negativního týmu je vyvrátit (zpochybnit) afirmativní linii, tedy schopnost afirmativního týmu čelit kritice své obhajoby (viz vysvětlení termínu „linie“ výše).

Pravidla nechávají negativnímu týmu volnost, jakou argumentaci zvolí – zda logicky správnou, věcnou a podloženou, anebo nějakou jinou. Z ustanovení ovšem zřejmě vyplývá, že negativní tým nemůže vyhrát, pokud nevyvrátí či zásadně nezpochybní afirmativní linii. Negativní tým proto nese břemeno vyvracení.

V debatě tedy nejde o to, aby jedna strana prokázala, že teze platí („ano“ / „pro“) a druhá, že teze neplatí („ne“ / „proti“). Jde o to, jestli afirmativní strana dokáže svá tvrzení o platnosti teze obhájit ve světle kritiky negativní strany.

Ze zásady „*Negativní tým nese břemeno vyvracení*“ tedy vyplývá následující závěr:

V debatě se vede spor o platnost linie afirmativní strany.

3. Kvalitní argumentace má přednost před méně kvalitní.

Z předchozího bodu se může jevit, že kvalita argumentace je nevýznamná. Není většího omylu. Pravidla skutečně nechávají debatérům volnost, jakou argumentaci zvolí, pokud ovšem tým chce vyhrát, argumentace musí být „dobrá“. Pravidla totiž říkají: „*Při hodnocení se upřednostňuje ‚váha‘ argumentů.*“ Pravidla debaty formou KP, bod 3.4.

Co se rozumí „vahou“ argumentů, vysvětluje bod 4.1 Pravidel: „*Hodnotí se ‚váha‘ argumentů odtržená od kvality přednesu a podání. ‚Vahou‘ se rozumí logická správnost, relevance k problematice teze debaty a společenský a mravní rozměr argumentu.*“

Problematiku dále upřesňuje pravidlo 5 metodického návodu „6 pravidel, jak rozhodnout debatu“: „*Spor o platnost tvrzení vyhrává ta strana, která svá tvrzení (lépe) dokáže.*“

V debatě proto vždy zvítězí tým, jehož argumenty budou lépe splňovat standardy „váhy“, budou „lepší“, dokáží pravdivost přednesených tvrzení. Kvalitu „dobrého“ respektive „lepšího“ argumentu vyjadřuje jeho „váha“.

Ze zásady „*Kvalitní argumentace má přednost před méně kvalitní*“ tedy vyplývá závěr:

Vítězí tým, jehož argumenty jsou „lepší“.

4. Kdo mlčí, souhlasí a co nebylo vyvráceno, platí.

Zmíněný metodický návod („6 pravidel...“), jeho 5. bod, vysvětluje i zásadu mlčení: „*Přednesené tvrzení platí, dokud na něj oponenti relevantně nezareagují.*“

V debatě se má za to, že jakékoliv tvrzení, ke kterému se druhá strana nevyjádřila, stále platí. Již jsme řekli, že význam termínu „linie“ zahrnuje skutečně vše, tedy i mlčení k dané věci. Je zcela férové a v rámci pravidel dobré debaty poukazovat na skutečnost, že oponenti se k některým bodům linie nevyjádřili a vyvodit z toho závěr, že tyto části debaty považuje strana v debatě za „obhájené“ případně „vyvrácené“.

Zásada „*Kdo mlčí, souhlasí a co nebylo vyvráceno, platí*“ společně se zásadami „*Břemeno vyvracení (3)*“ „*Kvality argumentace (4)*“ posilují odvozené pravidlo, že i velmi slabá argumentace může být v debatě vítěznou – pokud ji není oponent schopen vyvrátit. Tuto neschopnost prokazuje svojí „slabou“ argumentací. Žádná argumentace je extrémním příkladem slabé argumentace.

Ze zásady „*Kdo mlčí, souhlasí a co nebylo vyvráceno, platí*“ tedy vyplývá následující závěr:

Jakékoliv tvrzení platí, dokud je oponenti nevyvrátí.

5. Jde o závěry.

Druhá strana se pochopitelně nemůže věnovat každému slovu, které zazní z úst oponentů. Zde přichází ke slovu dovednost analýzy argumentace a vyvracení – nejde o to, vyjadřovat se ke všemu, ale vyvrátit / zpochybnit tvrzení (tezi) argumentů. Ve své snaze o obhajobu platnosti teze / neplatnosti afirmativní linie debatěti nutně musí (dobře) argumentovat. Představují tvrzení a tato tvrzení pomocí argumentace dokazují. Oponenti nemusí nesouhlasit s každým slovem argumentační linie. Stačí, když prokáží neplatnost závěrů argumentace.²

Jistě se může stát – a také se stává, že debatěti neargumentují dobře. O to snazší je potom ovšem role oponentů.

Jak ukážeme v 6. zásadě, prokázání argumentační úspěšnosti ve sporech o ne/ platnost závěrů argumentace nejsou konečným, ale jen dílčím cílem snažení týmů. Pro tuto chvíli platí, že cílem snažení týmů je prokázat platnost závěrů vlastních argumentů a neplatnost závěrů opozičních argumentů. (Jinými slovy – obě strany v debatě hledají důvody, proč – navzdory kritice – stále platí závěry jejich vlastních argumentů a současně neplatí závěry argumentace jejich oponentů.) Protože základní spor debaty se vede o jedinou věc – tedy o platnost linie afirmativní strany, lze oba uvedené cíle shrnout do cíle jediného – prokázat platnost závěrů vlastní

---

2 Již v úvodu tohoto oddílu jsme naznačili terminologický problém se slovy „platný“ a „pravdivý“. Hovořili jsme o tezi debaty. Nyní se tento problém rozšířil i na argumenty. Upozorňujeme, že používané spojení „platný závěr“ je zkratkou, která sice stručně, avšak ne zcela přesně vystihuje skutečnost, že předmětem vyvracení může být nejen neplatnost či nepravdivost závěrů (v logickém smyslu), ale i jejich neprokazatelnost, pouhá pravděpodobnost, irelevance, nevýznamnost či nepřesvědčivost. Obráceně, zkratkou „platný“ argument podle kontextu můžeme mít na mysli, že argument je pravdivý či platný v logickém smyslu, přesvědčivý, pravděpodobný, přijatelný, věcný, relevantní atp. Více viz oddíl vyvracení.

(proti)argumentace. Druhý cíl – prokázat neplatnost závěrů argumentace oponentů je v uvedeném „jediném“ cíli obsažen – vede-li se totiž spor o stejnou věc, nemohou současně platit závěry argumentů jedné i druhé strany.

Ze zásady „jde o závěry“ tedy vyplývá následující závěr:

Spor o linii afirmativní strany se odehrává v rovině platnosti závěrů vlastní (proti)argumentace.

6. Ze závěrů vyplývá dopad.

V předchozí, 5. zásadě vysvětlujeme, že dílčím, nicméně zásadním cílem snažení obou stran v debatě je prokázání platnosti závěrů vlastních argumentů (což automaticky znamená současně prokázat neplatnost závěrů argumentace oponentů).

Popsaný krok je zásadní a vlastně tvoří obsah celé debaty, která se tedy vede o ne/platnosti závěrů argumentace. Jde však stále jen o krok dílčí. Konečným cílem, jak jsme uvedli v 2. zásadě (negativní tým nese břemeno vyvracení), je prokázat ne/platnost afirmativní linie. A obsahem afirmativní linie je obhajoba platnosti teze debaty.

Proto musí veškeré závěry o ne/platnosti vlastní proti/argumentace obsahovat vysvětlení dopadu těchto závěrů na (ne)platnost obhajoby teze. Splnění požadavku vysvětlení dopadu působí často velmi formálně („...*dokázali jsme, že náš argument platí, a proto tedy podporuje platnost teze dnešní debaty...*“, „*dokázali jsme, že tento argument je neplatný, a proto nijak nepodporuje platnost teze dnešní debaty...*“). Jak však vysvětlíme v 9. zásadě (*Rozhodčí hodnotí, co slyší*), rozhodčí nikdy nesmí domýšlet, co debatéři „chtěli říci“ či „měli na mysli“. Nemůže proto domýšlet ani dopad dokázaných / vyvrácených závěrů. Pokud debatéři jasně a srozumitelně neřeknou, čeho vlastně prokázáním platnosti závěrů vlastní argumentace (neplatnosti protiargumentace oponentů) dosáhli ve vztahu ke konečnému cíli – tedy jaký je dopad ne/platnosti proti/argumentace na ne/platnost teze debaty, potom to rozhodčí „neví“. (Ve vysvětlení poslední, 16. zásady upřesníme, že v mnoha případech je dopad argumentace nutné vztáhnout ke kritériu debaty.)

Ze zásady „Ze závěrů vyplývá dopad“ tedy vyplývá následující závěr:

Konečným cílem je prokázat dopad vlastní (proti)argumentace na (ne)platnost teze debaty.

7. Kvantita není kvalita.

Již bylo řečeno, kdo a proč v debatě vítězí, i jak toho dosáhne. V této souvislosti je třeba zopakovat, že jde o kvalitu argumentace a zdůraznit, že počet argumentů (jejich závěrů a vysvětlených dopadů) nemá s jejich kvalitou mnoho společného. Dobře vystavěný a dokázaný argument má jisté části, bez kterých se neobejde. Při debatě na závažnou kontroverzní tezi je obtížné představit si kvalitní argument srozumitelně představený za dobu kratší, než cca 1–2 minuty. Má-li řečník na představení své obhajoby 6 minut, jako je tomu v české variantě formy KP, potom rozumné množství argumentů, které lze za tuto dobu přednést, je 2–4. Soutěžní debatéři se obvykle snaží obhajobu teze podpořit 3 argumenty.

Ze zásady „*kvantita není kvalita*“ vyplývá následující závěr:

Kvalitní a srozumitelně podaná argumentace vyžaduje čas.

8. Důkazy jsou pravdivé.

Osmá zásada rozvíjí jeden z bodů etického kodexu debatéra. Oponenti i rozhodčí automaticky předpokládají, že všechna fakta, která debatéři používají na podporu svých argumentů, jsou pravdivá, nebo se o nich alespoň ten, kdo je přináší, v nejlepší víře domnívá, že jsou pravdivá.

Je nicméně povinností debatéra uvést u každého použitého faktu jednoduchou bibliografickou poznámku – kde daný údaj našel a základní informací o použitém zdroji tak, aby oponenti mohli snadno zkontrolovat, že citující údaj správně pochopil, že nedošlo k vytržení z kontextu atp.

Ze zásady „*Důkazy jsou pravdivé*“ vyplývá následující závěr:

V debatě se nikdy nelže.

9. Rozhodčí hodnotí jen to, co slyší.

Ať jsou přednesená tvrzení jakákoliv – logická či emotivní, závažná, nebo nevýznamná, přednesená, nebo zamlčená, v podobě argumentů či ne-argumentů, vždy platí břemeno vyvracení. To znamená, že jakékoliv tvrzení může zneplatnit jen a pouze opoziční strana v debatě, nikdy rozhodčí. Debatéři se nemohou spoléhat na to, že „rozhodčí chápe slabost argumentů opozice“. Ano, rozhodčí slabiny argumentace jistě odhalit dokáže, to však z debatérů nesmí povinnost jasně a zřejmě vysvětlit, kde tuto slabost vidí oni a proč by argumentace oponentů neměla být uznána.

Rozhodčí zásadně nedomýšlí, co mluvčí „chtěli říci“, „měli na mysli“ atp. Debatéři si této vlastnosti rozhodčích musí být vědomi při používání entymematické argumentace, řečnické otázky (odpověď na řečnickou otázku nesmí rozhodčí domýšlet), zejména však při formulaci závěrů a dopadu argumentace. Pokud debatér

nevysvětlí, čeho svojí argumentací vlastně dosáhl – rozhodčí tento dopad sami domýšlet nesmí – snadno se může stát, že významná část řeči nebo dokonce celá řeč vede „do prázdna“ a byla zbytečná. V takovém případě se debatér může snadno dostat do situace, kdy – navzdory mnoha slovům – vlastně jako by neřekl nic. A neřící nic, jak jsme již uvedli, je extrémním příkladem slabé argumentace.

Při debatách v cizím jazyce jsou rozhodčí obvykle shovívaví, pokud se debatér z důvodu méně rozvinutých jazykových kompetencí nedokáže zcela přesně vyjádřit. Může se stát a je v souladu se základními principy debaty, že ve zřejmých situacích si rozhodčí zamýšlený význam slova či věty domyslí (pokud se v angličtině vede debata o etice využívání zvířat ke sportu a zábavě lidí a tým argumentuje tím, že v cirkuse „chovají pivo v příliš malých klecích“, shovívavý rozhodčí pochopí, že jde o problém výslovnosti a že debatér měl na mysli medvědy).

Stejně tak rozhodčí nedělají „vědu“ ze zřejmých a pro rozumného člověka bezvýznamných přeřeknutí. Příklad: poslední mluvčí afirmativního týmu – připomeňme, že cílem snažení jeho týmu je prokázat platnost teze, v nervózní koncovce svého vystoupení pronese: „...a ze všech těchto důvodů se proto domníváme, že jsme svůj úkol splnili lépe než naši oponenti, svoji linii jsme obhájili a teze dnešní debaty proto neplatí.“ Pokud negativní strana bude v takovéto situaci z přeřeknutí „vytloukat kapitál“ a tvrdit, že vyhráli oni jen proto, že afirmativní tým v závěru své obhajoby „přiznal“, že teze neplatí, rozhodčí takové vyvracení neuzná.

Benevolence rozhodčích – ochota slyšet něco jiného, než debatéři skutečně řekli, v tomto ohledu vyplývá ze základního principu debaty, totiž že vzdělávací cíl je nadřazen jiným aspektům. Zde konkrétně je nadřazen zásadě „Rozhodčí hodnotí jen to, co slyší“. Je ovšem třeba připomenout, že tato benevolence je individuální – tak jako je individuální chápání toho, co je pro rozumného člověka „bezvýznamné“ přeřeknutí. Stejně tak rozhodčí debaty v cizím jazyce, který používá „přísnější metr“, může od debatérů vyžadovat důslednější jazykovou přípravu a v méně zřejmých případech, než je pivo či medvěd v cirkusové kleci, může dát zapravdu oponentům, kteří budou argumentovat tím, že řeč druhé strany je nesrozumitelná a nelze tedy vynášet soudy o její platnosti či neplatnosti.

Ze zásady „Rozhodčí hodnotí jen to, co slyší“ vyplývá následující závěr:

Rozhodnutí v debatě je založeno na výstupech debatérů, ne na intuici rozhodčího.

10. Chyby odhalují oponenti.

Debatování je v zásadě o hledání cesty k pravdivému poznání. Děje se to tak, že týmy se v průběhu debaty snaží odhalit, co je v argumentaci oponentů špatně, proč nelze jejich závěry přijmout.

Desátá zásada říká, že chyby hledají a vysvětlit je (a ukázat jejich dopad) musí oponenti – ne rozhodčí. Tento princip je zcela v souladu s devátou zásadou, která říká, že rozhodčí hodnotí jen to, co slyší a jeho rozhodnutí je založeno jen na výstupech debatérů.

To se ale týká i chyb procesních. Tedy takových, kdy nejde o obsah argumentace, ale o dodržování pravidel. Srovnajte situaci při výkonu práva. Advokát žalovaného se může žalobě bránit také argumentací založenou pouze na procesních důvodech – například může tvrdit, že nárok žalobce je promlčený nebo že důkazy k prokázání existence žalobního nároku byly získány nelegální cestou. Potom – bez ohledu na obsah (skutková tvrzení žalobce) soudce promlčený nárok žalobci nepřizná, nelegálně získané důkazy nebere pro prokázání skutkových tvrzení žalobce v potaz. Soudce však tyto procesní chyby sám nehledá – najít je, vyvodit z jejich existence závěr a vysvětlit dopad tohoto závěru na probíhající soudní při musí advokát žalovaného. Soudce je v této věci pasivní.

U sportu je tomu obvykle jinak – když je v kopané hráč v postavení mimo hru, rozhodčí neočekává, že jej na to upozorní hráči druhého týmu. Sám chybu hledá a vyvozuje z ní (podle pravidel) závěry a jejich dopad. Rozhodčí je tedy aktivní.

Popsanou pasivní úlohu soudce a aktivní úlohu sportovního rozhodčího určují pravidla jejich hry. Pravidla debaty KP určují, že role rozhodčího je až na výjimky pasivní. To znamená, že dojde-li k porušení pravidel, nebo opoziční tým neudělá něco, co mu pravidla nařizují, nebo dojde k situaci, kdy pravidla říkají, že za těch či oněch okolností nelze argumentaci přijmout, potom debatéři sami musí na tuto situaci upozornit, vyvodit z ní závěr a vysvětlit dopad tohoto závěru. Debata je plně v rukou debatérů, ne rozhodčích.

Ze zásady „Chyby odhalují oponenti“ vyplývá následující závěr:

Debatéři jsou odpovědní za odhalení všech chyb oponentů – obsahových i procesních.

11. Chyba ještě větší je větší.

Debatování v definici této brožury má v ČR téměř dvacetiletou tradici. Za tu dobu jsme v soutěžním debatování zažili ledacos. Mimo jiné jsme se setkali i s tím, že nově zapojení kolegové – učitelé, lektori a vzdělavatelé mívají někdy zpočátku problém pochopit, že myslíme vážně, když říkáme, že celou aktivitu pořádáme ze vzdělávacích důvodů a že vítězství v debatě nebo i celé soutěži je jen motivací a příjemným bonusem. Ostatně, problém pochopit, že vzdělávací žakovská „soutěž“ může být skutečně vzdělávací, mají i ředitelé škol (typicky se po soutěži neptají: „Co se žáci naučili?“, ale „kolikátí skončili?“) a koneckonců i MŠMT.

Více než jednou jsme byli svědky toho, že vzdělavatel, který nepochopil základní cíl debatování, ve snaze pomoci žákům zvítězit jim nadiktoval, co mají říkat. Výsledky byly bez výjimky katastrofální, a to ze vzdělávacího i soutěžního hlediska. Mimo jiné i proto, že v debatování platí zásada o „chybě ještě větší“.

Představte si situaci, kdy vzdělavatel nadiktuje debatérům, co mají říkat. V debatě KP vystupuje 6 řečníků se samostatnou řečí, 4× probíhá křížový výslech, debata má tedy 10 částí. Kromě první řeči je všech ostatních 9 výstupů reaktivních – debatéři musí reagovat na to, co zaznělo v předchozích výstupech. Dopředu připravit lze tedy jen jeden z deseti výstupů.

Předpokládejme tedy, že lektor nadiktuje prvnímu řečníkovi afirmativní strany ideální afirmaci teze. Řečník vystoupí a platnost teze skvěle obhájí. Zde však debata nekončí – naopak, teprve začíná! Vzpomeňte si – afirmativní tým nenesé břemeno důkazu, ale negativní tým nese břemeno vyvracení!

Následuje výstup negace. Pro ilustraci předpokládejme, že negativní tým není příliš zkušený a že tedy první řeč negace byla vcelku slabá a nedobrá. Ze závěru 4. zásady (*Jakékoliv tvrzení platí, dokud je oponenti nevyvrátí*) nicméně vyplývá, že v tuto chvíli je na tom „lépe“ negativní strana.

Nyní přichází klíčový moment výkladu 11. zásady: výstup druhého afirmativního řečníka. Pokud věci nerozumí, je mu cokoliv, co mu lektor nadiktoval, málo platné, protože musí reagovat na předchozí řeč a ve světle kritiky N1 rehabilitovat argumentaci A1. A předpokládejme, že skutečně věci nerozumí, právě proto, že mu ji někdo nadiktoval. Jeho „argumentace“ postrádá cíl a smysl, nedobere se žádných závěrů, v horším případě zopakuje slovo po slovu připravenou řeč svého prvního řečníka. V jeho řeči nezazní důvody, proč by rozhodčí neměl přijmout (slabé) vyvracení prvního negativního mluvčího.

Kdo je na tom „lépe“ v tuto chvíli?

Zopakujme si: nejdříve byla skvělá obhajoba afirmace, následovalo slabší vyvracení negace a po něm ještě slabší rehabilitace afirmativního týmu.

V běžné každodenní argumentaci bychom asi tezi považovali za obhájenou, ne však v debatě formy KP. V debatě této formy je na tom v tuto chvíli lépe tým negativní. Vyplývá to ze zásad 2, 3, 4, 9 a 10 a této situaci říkáme „chyba ještě větší“.

Abychom tuto zásadu ještě více přiblížili, je třeba se vrátit k vysvětlení slova „linie“, které jsme podali výše. Zaznělo toto: „*Linie znamená vše, co strana v debatě přednese na obhajobu platnosti teze / proti platnosti obhajoby teze*“. Vysvětlili jsme, že „linie“ se rozprostírá přes celou debatu. Nestačí tedy, aby první řečník přinesl – třeba i geniální – afirmaci teze. To je jen jedna část linie – další částí linie je rehabilitace napadených závěrů, zpochybnění kritiky v křížovém výslechu, shrnutí ve třetí řeči. Podle druhé zásady se spor v debatě vede o „linii“ afirmativní strany – tedy nejen o afirmaci teze prvním řečníkem, ale i o schopnost týmu tuto afirmaci hájit a obhájit.

Pokud je vyvracení opozice slabé, nemusí to automaticky znamenat vítězství afirmace. Podle zásady „*Chyba ještě větší je větší*“ může afirmativní tým porazit sám sebe, když není schopen se slabému vyvracení bránit.³

Poznámka závěrem. K ilustraci této zásady jsme využili situaci, kdy lektor „našeptává“. Šlo o ilustraci. Ve skutečnosti k takové situaci dochází jen zřídka a pokud již, tak v prostředí školních soutěžních debat, ve kterých učitel nechápe nadřazenost vzdělávacího cíle nad vítězstvím v soutěži. V prostředí občanského vzdělávání si tuto situaci asi představit nedokážeme. K „chybě ještě větší“ mnohem častěji dochází proto, že tým je nejednotný, nedostatečně se připravoval a ne zcela rozumí debatované problematice. A takové situace se v podmínkách občanského vzdělávání a cílové skupiny projektu Dynamická rovnováha mohou objevit velmi často!

Ze zásady „Chyba ještě větší je větší“ vyplývá následující závěr:

Geniální řešení není zárukou úspěchu – tou je rehabilitace napadených závěrů.

12. Vítězství je třeba jít naproti.

Rozhodčí se svého verdiktu vždy dobere jen a pouze na základě řečeného a pravidel debaty. V zásadě existují dva způsoby, jak se na základě pravidel verdiktu doberat:

A/ Chybou jednoho z týmů. Jedna ze stran se dopustí fatální chyby – a druhá strana tuto chybu odhalí (viz 10. zásadu). Pokud dá rozhodčí této druhé straně zapravdu, vůbec nemusí hodnotit obsah debaty a o vítězi rozhodne právě na základě odhalení zásadní chyby jednoho z týmů.

B/ Hodnocením obsahu. Rozhodčí naslouchá, pečlivě si píše a po zvážení obsahu řečeného vynese verdikt, která ze stran lépe splnila svůj úkol podle pravidla 3.4 (viz druhou zásadu). V rámci sporu dvou týmů mohou nastat tři situace:

B1: Jedna ze stran debatuje dobře, druhá ne.

B2: Žádná strana nedebatuje dobře.

³ Jde o poměrně chaotickou situaci debaty velmi slabých týmů, která vytváří výjimku z platnosti 10. zásady.

B3: Obě strany debatují dobře.

„Dobře debatovat“ přitom znamená:

- používat logicky správné, relevantní, společensky významné a mravné argumenty (3. zásada),
- relevantně reagovat na argumentaci oponentů (4. zásada),
- vyvozovat ze své argumentace závěry (5. zásada),
- vysvětlit dopad závěrů na ne/platnost obhajoby teze (6. zásada).

Zatím jsme jej nezmínili, a proto doplňujeme ještě jeden aspekt „dobrého debatování“:

Debatérům musí být rozumět. Bez přehledné organizace řeči a srozumitelné prezentace si přesvědčivou argumentaci lze představit jen stěží.

Je věcí rozhodčího, aby poznal, který tým debatoval „dobře“ a který ne (v situaci B1), který tým debatoval „hůře“ (v situaci B2), respektive „lépe“ (v situaci B3). Rozhodčí zde přebírá aktivní roli – musí využít svého rozumu, znalostí pravidel a předmětu debaty, zkušeností a praxe a v neposlední řadě svého záznamu debaty.

V situaci B1 má rozhodčí snadnou úlohu – jeden z týmů splňuje výše uvedené požadavky „dobrého debatování“, ten druhý ne. Je zřejmé, kterému týmu se podařilo obhájit platnost teze (či vyvrátit obhajobu afirmativní linie).

Stejně snadnou úlohu má rozhodčí v situaci B2. Zde totiž aplikuje 4. zásadu, ze které vyplývá, že „jakékoliv tvrzení platí, dokud je oponenti nevyvrátí“. „Jakékoliv“, jak zaznělo ve vysvětlení první zásady, potom skutečně znamená jakékoliv – třeba i debatable „nedobré“ či, chcete-li, neplatné. Afirmativní tým nenese břemeno důkazu, negativní tým nese břemeno vyvracení. Pokud tedy první afirmativní mluvčí cokoliv řekl a negativní tým nedebatoval dobře, potom podle výše uvedených principů vyhrává tým afirmativní.

Debatovat „dobře“ není až tak složité. Je to problém pro úplné začátečníky – trvá však jen dvě, tři debaty, než začátečník pochopí, „o co jde“. Také je to problém pro týmy, které se nepřipravují. Stačí se však alespoň průměrně připravit a tým se nutně musí dostat buď do pozice „lepšího“ týmu situace B1 a potom nutně zvítězí, anebo do pozice jednoho z „dobře“ debatujících týmů situace B3, kdy jsou jeho šance na vítězství vyrovnané. Je zajímavé, že i v prostředí soutěžního debatování tento vztah příčiny a následku nemálo týmů nechápe.

Skutečně obtížné je rozhodnout debatu v situaci B3. Zde přichází na řadu hodnocení významu jednotlivých argumentů, další, již pokročilé, a proto zatím nezmíněné aspekty debaty a někdy i drobnosti. Významnou roli hraje váha, kterou ten či onen rozhodčí přisuzuje tomu či onomu aspektu, argumentu, závěru. Finále významných soutěží rozhodují vícečlenné panely o lichém počtu rozhodčích. Je spíše výjimkou, když se všichni rozhodčí ve svém verdiktu shodnou.

Z uvedeného vyplývá zásadní závěr – nepřipravený tým spoléhá na náhodu a doufá, že bude vylosován jako afirmativní tým proti stejně nepřipraveným oponentům (případně začátečníkům). Jindy totiž zvítězit nemůže. Jinými slovy:

Pravděpodobnost vítězství v debatě je přímo úměrná rozsahu a kvalitě přípravy.

13. Rozhodnutí je významnou vzdělávací příležitostí.

Jakkoliv jde o požadavek v prostředí dalšího vzdělávání projektu Dynamická rovnováha asi nerealizovatelný, stále platí, že skutečně efektivní vzdělávání debatováním je dlouhodobá záležitost. Debata sleduje spirálový cyklus přípravy, realizace, hodnocení a korekce. Korekcí (zdokonalením na základě zpětné vazby) se na nové, vyšší úrovni zahajuje nový cyklus.

Okamžik verdiktu a jeho zdůvodnění je společně s hodnocením (pochvalou jednání, které je vhodné opakovat a návrhy na zlepšení v oblastech, kde jsou příležitosti ke zlepšení) klíčovým místem vzdělávání metodou debatování. Debatér – účastník vzdělávání, který neví, proč vyhrál (prohrál), se nemůže zlepšovat. Po každé debatě proto rozhodčí podrobně a povinně zdůvodňují svůj verdikt a nabízí náměty ke zlepšení, a to jak pro tým jako celek, tak pro jednotlivce. Zdůvodnit verdikt a poskytnout hodnocení musí rozhodčí jak ústně, tak písemně. Obojí využívají účastníci vzdělávání v přípravě na další debatu.

V rámci činnosti rozhodčího je třeba rozlišovat dvě významově odlišné věci:

- Rozhodnutí o výsledku debaty (verdikt).
- Hodnocení debaty a doporučení debatérům.

Rozhodčí se na základě pravidel dobere závěru, který tým podle pravidla 3.4 (lépe) splnil svoji roli v debatě. Ve svém rozhodnutí tento závěr zveřejní a pomocí argumentace obhájí.

Rozhodčí nabídne i zhodnocení debaty – co se mu líbilo a co by se příště dalo udělat lépe. Toto hodnocení nemusí mít nutně mnoho společného s rozhodnutím. Rozhodčí mají instrukce neposkytovat více, než tři rady (vyplavený adrenalin, emoce prožitku z debaty a emoce z výsledku – radost z vítězství č smutek z porážky, debatérům neumožňují pamatovat si více) a snadno si tak k doporučení ke zlepšení vyberou oblast, která nemá

s rozhodnutím nic společného. Nepříliš pozorný debatér může někdy tyto dva koncepty zaměnit a oblast ke zlepšení považovat za zdůvodnění verdiktu. („*Prohráli jsme, protože Karel pořád vyslovoval ‚beer místo ‚bear‘.*“)
V soutěžním debatování se snažíme vytvářet pozitivní vzdělávací prostředí – snažíme se nekritizovat, ale nabízet náměty ke zlepšení, nehledat chyby, ale příležitosti. Stejnou zásadu ovšem doporučujeme uplatňovat i v prostředí dalšího vzdělávání projektu Dynamická rovnováha.

Bez zdůvodněného verdiktu a doporučení ke zlepšení nemá debata valného smyslu.

14. Konstruktivní negativní linie se stává součástí debaty.

V bodě „Základní termíny (v kontextu úkolů týmu)“ jsme vysvětlili význam termínu „Negativní konstruktivní linie“. Jde o argumentaci negativního týmu proti platnosti teze. Na vysvětlenou zopakujeme ještě jednou základní koncept debatování. Nejde o spor „ano“ a „ne“. Ale o „Vaše ‚ano‘ nemůže přijmout, protože...“. Tak je tomu v prvním plánu a negativní tým nikdy nemůže zvítězit, pokud tento úkol nesplní.

Ve druhém plánu negativní tým smí přednést argumenty proti platnosti teze. Může tedy argumentovat zhruba takto: „*Nejenže obhajobu platnosti teze nelze přijmout, teze samotná dokonce neplatí!*“ Tento přístup se již sporu „ano“ a „ne“ blíží. Konkrétně jde potom o spor „ano neplatí, ne platí“. Zdůrazňujeme, že část sporu „ne platí“ je pro debatu a její rozhodnutí irelevantní, pokud není splněn první úkol („ano neplatí“).

Pokud negativní tým představí vlastní negativní konstruktivní linii, stává se tato linie součástí debaty a je povinností afirmativního týmu se jí zabývat. Pro oba týmy – v rámci sporu o platnost negativní konstruktivní linie – potom platí stejné povinnosti jako v případě sporu o platnost afirmativní linie, jen v obráceném gardu: negativní tým hájí, afirmativní tým vyvrací.

Negativní konstruktivní linie je z definice taková, která vylučuje současnou platnost afirmace i negace teze. Negativní konstruktivní linií tedy není „jiný pohled na věc“, doplnění, rozšíření či upřesnění afirmativní linie. Afirmativní a negativní konstruktivní linie se vzájemně vylučují. Je věcí negativního týmu, aby v duchu 5., 6. a 9. zásady ukázal, že tomu tak skutečně je.

Pokud se negativnímu týmu podaří prokázat platnost negativní konstruktivní linie a negativní tým vyvodí a prokáže jasný dopad této obhajoby na neplatnost linie afirmativní, je to považováno za vyvrácení resp. dostatečné zpochybnění afirmativní linie.

Prokázání platnosti negativní konstruktivní linie je základem silného argumentu o neplatnosti obhajoby afirmativní linie.

15. Nejde o aritmetiku.

V rámci rozboru 14. zásady jsme uvedli příklad argumentací dvěma argumenty – méně významným a významným, resp. platným a vyvráceným. V rozboru 7. zásady zaznělo, že v debatě typicky zazní 2–4 argumenty. Ne vždy se jednomu týmu podaří všechny použité argumenty obhájit, respektive vyvrátit. Spíše je běžné, že na „obhájené argumenty“ debata skončí 2:1, 3:1 či 2:2. Verdikt rozhodčího však není založen na aritmetice. Rozhodčí bere v potaz „váhu“ argumentace.

„Váhou“ se rozumí logická správnost, relevance k problematice teze debaty a společenský a mravní rozměr argumentu. (Pravidla, 4.1)

Není tedy nezbytně cílem stran v debatě prokázat (ne) platnost všech představených závěrů. K vítězství stačí prokázat ne/platnost závěrů významných argumentů. Je úkolem týmu vysvětlit, případně dokázat, že ten či onen argument je významnější, než jiný. (V debatě o ospravedlnitelnosti trestu smrti se někdy srovnávají náklady na celoživotní detenci viníka oproti nákladům na jeho popravu. Opozice může vcelku úspěšně tvrdit, že mnohem významnější bude argument o hodnotě lidského života.)

Závěr 15. zásady by mohl znít:

O vítězství v debatě nerozhodují počty, ale kvalita a význam argumentace.

16. Bez kritéria to nepůjde.

„Kritérium“ je termín teorie i praxe debatování, jehož význam zde nebyl zatím vysvětlen. Jeho objasnění a smysl v debatě je přitom natolik zásadní, že mu budeme věnovat samostatný oddíl této kapitoly (viz následující stranu). Pro tuto chvíli – „kritérium“ v debatování je něco, bez čeho se rozumná obhajoba hodnotové a návrhové teze neobejde.

Rozumná obhajoba hodnotové a návrhové teze se neobejde bez kritéria.

Shrnutí 16 zásad a z nich vyvozených dopadů:

1. Teze vymezuje obsah debaty. => Rozumná interpretace teze je nezbytným předpokladem dobré vzdělávací debaty.
2. Negativní tým nese břemeno vyvrácení. => V debatě se vede spor o platnost linie afirmativní strany.

3. Kvalitní argumentace má přednost před méně kvalitní. => Vítězí tým, jehož argumenty jsou „lepší“.
4. Kdo mlčí, souhlasí a co nebylo vyvráceno, platí. => Jakékoliv tvrzení platí, dokud je oponenti nevyvrátí.
5. Jde o závěry. => Spor o linii afirmativní strany se odehrává v rovině platnosti závěrů vlastní (proti)argumentace.
6. Ze závěrů vyplývá dopad. => Konečným cílem je prokázat dopad vlastní (proti)argumentace na (ne)platnost teze debaty.
7. Kvantita není kvalita. => Kvalitní a srozumitelně podaná argumentace vyžaduje čas.
8. Důkazy jsou pravdivé. => V debatě se nikdy nelže.
9. Rozhodčí hodnotí jen to, co slyší. => Rozhodnutí v debatě je založeno na výstupech debatérů, ne na intuici rozhodčího.
10. Chyby odhalují oponenti. => Debatéři jsou odpovědní za odhalení všech chyb oponentů – obsahových i procesních.
11. Chyba ještě větší je větší. => Geniální řešení není zárukou úspěchu – tou je rehabilitace napadených závěrů.
12. Vítězství je třeba jít naproti. => Pravděpodobnost vítězství v debatě je přímo úměrná rozsahu a kvalitě přípravy.
13. Rozhodnutí je významnou vzdělávací příležitostí. => Bez zdůvodněného verdiktu a doporučení ke zlepšení nemá debata valného smyslu.
14. Konstruktivní negativní linie se stává součástí debaty. => Prokázání platnosti negativní konstruktivní linie je základem silného argumentu o neplatnosti obhajoby afirmativní linie.
15. Nejde o aritmetiku. => O vítězství v debatě KP nerozhodují počty, ale kvalita a význam argumentace.
16. Bez kritéria to nepůjde. => Rozumná obhajoba hodnotové a návrhové teze se neobejde bez kritéria.

16 zásad: závěr

Ve snaze vymezit debatování formou Karl Popper oproti jiným aktivitám a ve snaze ozřejmit, jak debata „funguje“, jsme vymezili „základní princip/y“, „základní parametry“ a „zásady“ debaty. Česká debatní literatura ani praxe uvedené výrazy nemá nijak přesně zařazeny a představené dělení je tak originálním příspěvkem autora. Totéž lze říci o výčtu jednotlivých principů / parametrů / zásad a jejich přiřazení k té či oné kategorii (1 „fundamentální princip“ a z něj vyplývajících 5 „základních principů“, 5 „základních parametrů“, 16 „charakteristických zásad“). Jistě si lze představit a odůvodnit vymezení dalších „zásad“, přeřazení „zásady“ do oblasti „principů“ a další formální precizaci tohoto uspořádání. Cílem této kapitoly nicméně nebylo vytvořit dokonalou systematiku, ale představit, či alespoň naznačit významné aspekty debatování formy Karl Popper. Jejich výčet jistě není úplný, dává však čtenáři – lektorovi občanského vzdělávání základní rámec pro pochopení smyslu debatování a nejvýznamnějších aspektů dobré debaty formou KP.

4. Kritérium

Jak vysvětlíme v následující kapitole, základem smysluplné obhajoby debatní teze je důkladná analýza zadání. Součástí této analýzy je i velmi jednoduchý úkol – určení typu teze. Typ teze určuje účinnou strategii její obhajoby. Pravidla debatování jsou k debatérům ve věci způsobu jejich argumentace v zásadě benevolentní – stanovují cíle obou týmů, nechávají však na debatérech, ať si sami zvolí cestu k dosažení tohoto cíle. Významnou výjimkou je právě povinnost přizpůsobit argumentaci typu teze. Pravidla velmi přesně určují strategii týmů v debatách o plánové tezi, v debatách o návrhové a hodnotové tezi stanovují afirmativnímu týmu povinnost představit „kritérium“. U faktických tezí jde o možnost. Kritérium je termínem debatování. Bohužel termínem, který pro jednotlivé typy tezí nabývá různých významů. V následujících pasážích stejně jako v oddíle „Debata o kritériu“ kapitoly vyvracení vycházíme z textu autorky Netopilové a nezřídka jej i citujeme.

3.1 Kritérium faktické teze.

Kritériem u faktické teze je úhel pohledu / vymezení prostoru, v rámci kterého bude afirmativní tým argumentovat. Prakticky vždy toto „vymezení prostoru“ znamená stanovení „rozhodujícího množství případů“ dokazujících platnost teze (podle Pravidel, bod 3.3). Cílem je jednak koheze argumentace, jde ale i o prostý logický požadavek. Jak ukážeme dále, jednou z podmínek pravdivosti závěru argumentu je pravdivost jeho premis. Jediná neplatná premisa, respektive jediný příklad, který by stál proti platnosti teze, by její afirmaci účinně negoval. Z faktu, že teze jsou z definice kontroverzní, vyplývá, že takový příklad je vždy k dispozici. Je jistě mnoho důvodů, proč by měla platit teze „Společnost potřebuje cenzuru“. Současně ale existuje minimálně jeden, spíše však více takových, které tvrdí a dokazují opak. Logicky tento jediný platný důvod vyvrací celou afirmativní obhajobu. Proto afirmativní tým vytyčuje „úhel pohledu“, „vymezuje prostor“, ve kterém teze platí. Toto vymezení lze nazvat kritériem faktické teze – byť debatéři obvykle nemají důvod toto slovo použít.

Kohezivní funkci „úhlu pohledu“ lze ilustrovat na následujícím příkladu. Při obhajobě teze „*Severní Korea nezaútočí*“ lze argumentovat tím, že KLDK nezaútočí proto, že *nemá důvod* k útoku, že *nemá záruku úspěchu* ve válce, že země se v dohledné budoucnosti vnitřně zhroutí a *nebude tedy mít kdo útočit*... Tyto hypotézy lze přetavit do 3 různých argumentů. Problémem by mohl být právě odlišný charakter těchto 3 argumentů. Afirmativní tým se může rozhodnout argumentaci sjednotit a vybrat si jediný úhel pohledu – například ten, že KLDK nezaútočí proto, že nemá zajištěn úspěch. Bude argumentovat nedostatečnými zdroji, slabou infrastrukturou, technologickou zastaralostí výzbroje, diskutabilním systémem spojeneckých svazků... Veškerá argumentace týmu potom povede k prokázání platnosti teze právě jen v této oblasti. Tým takto eliminuje potenciální slabost roztržité argumentace a naopak tím dosáhne jejího jasného zacílení. Z příkladu je současně zřejmá i funkce vymezení „rozhodujícího množství případů“ – afirmativní tým obhájí platnost teze jen v jimi zvolené oblasti. Je pochopitelné, že součástí takové obhajoby musí být jasná afirmace (a následná obhajoba), proč je zvolená oblast pro obhajobu teze významná respektive významnější, než jakákoliv jiná oblast. (Rozhodující množství případů přitom rozhodně nemusí znamenat 51 a více procent. V diskuzi o rizicích jaderných elektráren bychom vymezení rozhodujícího množství případů, ve kterých jaderné elektrárny jsou bezpečné jako „v 51 a více procentech“, asi nepřijali.)

Kritérium faktické teze je jednotlicí prvek, úhel pohledu, který z relativně široké oblasti možné argumentace vybere jen jednu. Slouží kohezii argumentace a eliminuje logický háček absolutně formulované teze. Kritérium u faktické teze není povinné – podle zásady... je věcí afirmativního týmu, jakou strategii zvolí – zda potenciálně silnou (s kritériem), anebo již samotnou svojí koncepcí velmi slabou (bez kritéria).

3.2 Kritérium hodnotové teze.

„Hodnotové teze se zabývají hodnocením lidí, míst, věcí nebo událostí. Teze je formulována tak, že nabízí hodnotící výraz a předmět, ke kterému je tento predikát vztažen. Hodnotící výrazy jsou často poměrně abstraktní, typicky jde o koncepty jako je „význam“, „spravedlnost“, „morálka“, „dobro“ atp., které jsou otevřeny široké škále interpretací.“

Právě tato interpretace hodnotícího výrazu je kritériem hodnotové teze. Dokud nevíme, co podle afirmativního týmu znamená „dobrý vzor“, nemůžeme nijak poznat, jestli u teze „*Pat a Mat jsou pro děti dobrým vzorem*“ tým tezi obhájil, anebo ne. Proto je kritérium u hodnotové teze povinné. Rozklíčování významu hodnotícího výrazu nabídne nějakou měřitelnou veličinu. Tato veličina, standard hodnocení, je potom nástrojem k posouzení, zda tým splnil svoji roli v debatě. Pokud „*důležitý*“ znamená „*přináší více pracovních míst*“, potom lze na základě jednoduché kvantitativní argumentace snadno zjistit, zda je pravdou, že „*Snaha o hospodářskou prosperitu je důležitější, než uchování kvality životního prostředí*“. Stejně tak je u této teze možné určit jiný standard – kritérium. „*Důležitý*“ tak může znamenat „*je preferovaný většinou lidí*“, „*je takový, který více lidem umožní uspokojování jejich potřeb*“ atp.

Kritérium hodnotové teze je definice hodnotícího výrazu, odhalení a vyjevení hodnoty, jejímž naplněním se podaří docílit hodnocení obsaženého v tezi. Tato definice nabízí jednodušší, v ideálním případě kvantitativnímu hodnocení otevřený (= objektivizovaný) standard. Stejně jako u faktické teze je tento standard jednotlicím elementem obhajoby platnosti teze – afirmativní argumenty se budou vztahovat právě k tomuto standardu, k ničemu jinému.

Kritérium hodnotové teze je povinné. Debata se vede o hodnotě (respektive hodnotách), které v hodnotícím výrazu vidí afirmativní tým. Debata o hodnotě bez stanovení této hodnoty zřejmě nemá smysl a nelze ji rozhodnout.

3.3 Kritérium návrhové teze.

V rámci diskusí o platnosti tezí, u kterých tuto platnost z definice nelze poznat, je přirozeným cílem debatování formou KP spor o principy, zásady či hodnoty. Každá obhajoba, má-li být přesvědčivá, musí vycházet z určité koncepce „dobra“. Debatéři se snaží vysvětlit, že je dobré něčeho konkrétního dosáhnout, že je dobré něco udělat, že je správné za určitý cíl/hodnotu bojovat a třeba pro její dosažení i něco obětovat.

Stejně jako u tezí faktických a hodnotových i u tezí návrhových představuje kritérium jednotlicí prvek. Viděli jsme nicméně, že tento jednotlicí prvek má jinou formu u tezí faktických a jinou u tezí hodnotových. Nejinak je tomu i u tezí návrhových. V tomto případě je kritérium výše popsany hodnotový základ, díky němuž lze dojít k závěru, že je dobré navrhované kroky uskutečnit (příp. nepodnikat). Takovými hodnotami mohou být například spravedlnost, bezpečí, svoboda, tolerance, pravda, atp. Debatéři se snaží nacházet v daném kontextu nejdůležitější hodnotu, protože právě jí se bude poměřovat úspěšnost obhajoby. Když debatéři obhájí tezi debaty, přijímají za svůj návrh, který je v ní obsažen: „*(...) protože věříme, že v této souvislosti je nejdůležitější X a uskutečněním návrhu obsaženého v tezi se nám podaří dosáhnout maximálního X...*“.

Aby kritérium splnilo svůj účel, je zřejmé, že to, co prezentuje (hodnota, zásada, princip), musí být vnímáno jako dobré/správné nebo přinejmenším výhodné. Jedině tak může obhajoba vycházející či směřující k takovému kritériu být přesvědčivá.

Kritérium návrhové teze je tak obecně dobrý, konkrétní a dosažitelný cíl, kterého chce afirmativní strana realizací opatření obsaženého v tezi dosáhnout. Afirmativní strana vlastně odpovídá na otázku „proč?“. Pokud

afirmativní tým obhájí tezi „*ČR by měla dotovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů*“, musí vysvětlit, proč by to měla dělat, co dobrého tato politika přinese. Veškerá argumentace potom nutně povede k důkazu, že dotování výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů povede k dosažení, respektive maximalizaci této hodnoty.

Kritérium návrhové teze je podle pravidel povinné. Debatovat o smyslu a přínosu opatření bez ozřejnění tohoto smyslu je – inu, beze smyslu. Takovou debatu samozřejmě nelze rozhodnout.

3.4 Kritérium u plánové teze.

Plánová teze se svým charakterem a povinnou argumentační strategií od ostatních typů tezí významně liší. V plánové tezi si nelze kritérium představit.

Problematice kritéria se věnuje i oddíl „vyvracení“.

Procesy debatování, Procesy debatování 1 – Analýza teze

Procesy debatování

Debatování je komplexní vzdělávací forma, která bezprecedentním způsobem rozvíjí dovednosti účastníků a prohlubuje jejich znalosti. Je tomu tak proto, že debatování zahrnuje řadu procesů, a jejich (úspěšné) řešení znamená prohloubit znalosti a osvojit si nezbytné kompetence. Učení je přitom přirozené a nenásilné, často zábavné a – zejména – odehrává se formou praktické činnosti. Rozvíjet dovednosti a prohlubovat znalosti debatováním neznámá učít se o nich. Znamená to skutečnou, reálnou, praktickou činností si je osvojit.

Procesy debatování zahrnují zejména tyto činnosti:

1. Seznámení s problematikou, analýza teze.
  2. Přípravu argumentace.
    - 2.1 Formulaci hypotéz.
    - 2.2 Holistický sběr informací z více zdrojů, jejich hodnocení a archivace.
    - 2.3 Testování platnosti hypotéz.
    - 2.4 Hledání alternativ.
    - 2.5 Predikci možných slabin argumentace na dané téma.
  3. Přípravu afirmace teze při respektování specifik mluveného projevu.
  4. Přípravu kritického stanoviska včetně sběru a vyhodnocení informací.
  5. „Křížový výsledek“.
  6. Rétorickou přípravu.
  7. Přednes argumentace.
  8. Kritické naslouchání a efektivní psaní poznámek.
  9. Rychlé řešení problémů.
  10. Kritiku představené argumentace.
  11. Rehabilitaci napadených argumentů.
  12. Shrnující syntézu.
  13. Rozhodnutí debaty.
  14. Reflexi průběhu debaty při využití zpětné vazby poskytnuté lektorem.
- Poslední krok (reflexe) je současně prvním krokem nového cyklu přípravy na další debatu.

Jednotlivé procesy, pochopení jejich role v debatě a tipy, jak pomoci s jejich rozvojem u účastníků vzdělávání, tvoří významnou část tohoto textu.

1. Analýza teze

Cílem afirmativního týmu je obhájit platnost teze. Tohoto cíle dosahuje obhajobou afirmativní linie. Základem afirmativní linie je afirmace teze. Obhajovat lze jen to, co existuje. Prvním krokem k dosažení cíle je proto sestavení argumentace podporující platnost teze – afirmaci. Nezbytným předpokladem sestavení takové argumentace je pochopení teze. Řadě dílčích kroků, které vedou k tomuto pochopení, následně formulaci afirmativní pozice a sestavení afirmace říkáme „**analýza teze**“.

Analýza teze probíhá v rámci přípravy. Jejím obsahem je pochopení problematiky očekávané debaty. Pochopení debatované problematiky se v procesu přípravy prohlubuje – a společně s novými znalostmi přichází i nové pohledy na předmět debaty. Jde tedy o proces neustálého hledání, upřesňování a korekcí.

Výstupy analýzy určují celou „filozofii“ jak afirmace teze, tak její obhajoby. Je proto jen stěží představitelná dobrá obhajoba, jejímž úvodem nabude právě seznámení oponentů, rozhodčích a publika s východiskem afirmativního týmu. Stručné seznámení s výstupy analýzy teze je tedy významnou částí úvodní řeči mluvčího A1.

Termín „analýza teze“ se používá jak pro duševní činnost v rámci přípravy, tak pro tu část debaty, ve které první řečník afirmativního týmu vysvětluje, o co v debatě půjde a co a jak se bude snažit dokázat. V rámci „duševní činnosti“ probíhá analýza teze jak v samotném počátku přípravy, tak v jejím průběhu, když se účastníci vzdělávání hlouběji seznamují se všemi aspekty debatované problematiky.

1.1 Určení formálního typu teze.

Prvním krokem analýzy je určení typu teze. Tým si musí uvědomit, se kterým ze čtyř typů teze má co do činění. Typ teze určuje směr a cíl argumentace, u některých typů teze kladou týmu za povinnost zformulovat kritérium. Určení typu teze vede k ujasnění očekávaného postupu, včetně odpovědi na otázky, zda a jaké potřebuje teze kritérium a zda se k tezi vztahují nějaká omezení Pravidel.

Jak na to:

Znalost typů teze a formálních respektive obsahových požadavků, které jednotlivé typy tezí na svoji obhajobu kladou, přichází s praxí. Pro začínající lektory jsme nabídli vysvětlení typů teze a vysvětlení forem kritéria. První zmíněný text obsahuje vysvětlení očekávaného postupu afirmativního týmu pro daný typ teze, druhý jsme doplnili o vysvětlení významu kritéria a jeho dopadu na argumentační strategii afirmativního týmu. Stručné shrnutí uvedeného nabízí tato přehledná tabulka:

Typ teze	Očekávaný postup / cesta k obhajobě	Kritérium	Omezení Pravidel
Faktická	Uchopit/definovat přijatelný rozsah obsahu teze tak, aby bylo možné dokázat její platnost v rozhodujícím množství případů. Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit vhodnost definovaného rozsahu a význam argumentace pro platnost teze.	Je doporučeníhodné. Bez kritéria by afirmativní tým mohl mít s obhajobou významné problémy.	Úkolem afirmativní strany je dokázat, že teze je platná v rozhodujícím množství případů, které bylo vymezeno v definici anebo kritériu a přijato negativní stranou.
Hodnotová	Najít v tezi hodnotící výraz a nabídnout vhodnou a významnou hodnotu jako měřitelný standard pro použité hodnocení, ztotožnit se s ní, pochopit její obsah, a k této hodnotě směřovat argumentaci. Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit význam vybrané hodnoty pro platnost hodnocení stanoveného tezí a dokázat naplnění této hodnoty v diskutované otázce	Je povinné a nutné. Debatu se vede o hodnotě „skyté“ v hodnotícím výrazu. Debatu o hodnotě bez stanovení této hodnoty zřejmě nemá smysl a nelze ji rozhodnout.	S výjimkou povinného kritéria žádná.
Návrhová	Uchopit obecně dobrý cíl / smysl navrhovaného opatření, ztotožnit se s ním, chápat jeho hodnotu. Argumentací obhájit prospěšnost a význam dosažení daného cíle. Úspěch v debatě je poměřován schopností obhájit smysl, prospěšnost a význam navrhovaného opatření.	Je povinné a nutné. Bez znalosti smyslu a cíle opatření toto nelze hájit ani posuzovat úspěšnost takové obhajoby.	S výjimkou povinného kritéria žádná.
Plánová	Pochopit a odhalit příčiny problému a nabídnout a obhájit realizovatelný plán na jeho odstranění. Úspěch v debatě je poměřován schopností týmu prokázat a obhájit funkčnost a přínosnost navrženého řešení jako způsobu odstranění negativ současného stavu.	Není. Kohezi a smysl argumentace zajišťují povinnosti týmů vyplývající z ustanovení pravidel.	Pravidla jasně vymezují čtyři povinné prvky afirmativní obhajoby i povinný směr vyvracení.

1.2 Pochopení smyslu teze – odhalení sporu.

Zásada 1 hovoří o tom, že v debatování formou Karl Popper teze určuje obsah debaty. V zásadě to je pravda. Jak však vyplývá z rozboru jednotlivých typů tezí, respektive kritérií těchto tezí je nezřídka úkolem afirmativního týmu ve formulaci teze „něco“ najít a argumentovat ve prospěch právě tohoto „něčeho“.

Dále, ne vždy je určení obsahu teze zcela jednoznačné. Ve srovnání s jinými debatními formami a debatě více či méně příbuznými aktivitami je obsah debaty dán tezí hodně přesně. (Srovnej diskusní téma: „Dnes budeme diskutovat o ochraně životního prostředí“ oproti debatní tezi „ČR by měla podporovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů“). Debata KP se však nebrání ani šíře pojatých tezí, např.: „OSN selhala.“

Pokud má být obhajoba přesvědčivá, musí tým jasně vědět, o co v tezi jde, pokud je vymezení teze skutečně úzké – anebo to určit, pokud je teze hodně široká. Debatní teze jsou vždy formulovány tak, aby obsahovaly spor. Než se pustí do další práce, debatěři musí odhalit podstatu tohoto sporu.

Dobré teze obvykle umožňují jak debaty o „očividném“ problému, tak i o méně zjevných principech v pozadí – srovnej oddíl o „metadebatě“. Je proto zřejmé, že odhalit pravou podstatu sporu teze nemusí být jednoduché a v rámci analýzy teze si svůj čas zaslouží.

Jak jsme vysvětlili v předchozích oddílech a shrnuli v přehledu, závisí hledaný spor na typu teze a postupu k její obhajobě. Nejméně u dvou, spíše však tří typů tezí ze čtyř bude spor v debatě probíhat v rovině kritéria.

Typ teze	Oblast sporu – a jak ji odhalit
Faktická	<p>O co v debatě jde / půjde:</p> <p>O oprávněnost vymezení oblasti platnosti teze a její význam. Proč je vymezení správné a proč je tato oblast významná, významnější než jiné oblasti.</p> <p>Příklad: „OSN selhala“. Tým si vymezil oblast dokazování (kritérium) na cíl OSN „udržování mezinárodního míru a bezpečnosti“ podle Charty OSN. Sporem bude otázka, zda OSN dosáhla či nedosáhla tohoto svého cíle. Tým musí současně být připraven hájit patřičnost zvoleného kritéria.</p>
Hodnotová	<p>O co v debatě jde / půjde:</p> <p>O rozsah naplnění hodnoty kritéria. O oprávněnost kritéria pro platnost hodnocení.</p> <p>Příklad: Pro tezi „Snaha o hospodářskou prosperitu je důležitější, než uchování kvality životního prostředí“ si tým za kritérium zvolil tento výklad slova „důležitější“ = <i>takový, který lidem umožní uspokojování jejich potřeb</i>. Bude proto v debatě dokazovat, že snaha o hospodářskou prosperitu maximalizuje tuto hodnotu. Spor se povede o to, jestli snaha o hospodářskou prosperitu lépe, více, snadněji atp. umožňuje uspokojování lidských potřeb, než „uchování kvality životního prostředí“. Afirmativní tým musí být připraven hájit samotné oprávnění použití zvoleného kritéria.</p>
Návrhová	<p>O co v debatě jde / půjde:</p> <p>O smysl, význam a prospěšnost dosažení stanoveného cíle.</p> <p>Příklad: Jako cíl navrženého opatření „ČR by měla podporovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů“ si tým stanovil „zabránit globálnímu oteplování“. Spor v debatě se bude vést o to, jestli navržené opatření zabrání či nezabrání globálnímu oteplování. Tým musí být připraven hájit i samo „dobro“ v „bránění globálnímu oteplování“.</p>
Plánová	<p>O co v debatě jde / půjde:</p> <p>O existenci problému, kauzální spojení s jeho příčinami, funkčnost řešení a další výhody tohoto řešení.</p> <p>Spor se povede o jednu či více ze čtyř oblastí afirmace teze. V debatě na tezi „Měli bychom zakročit proti lichvě (P)“ se spor může vést o podstatu problému lichvy, jeho příčiny, funkčnost nabízeného plánu a další výhody, které plán přinese.</p>

1.3 Pochopení smyslu teze – formulace kritéria

Již ve fázi analýzy teze je potřeba určit kritérium. Pochopitelně to bude pouze pracovní verze, pomůže však odhalit smysl teze a podstatu jejího sporu a nasměruje další činnost, včetně sestavení afirmace.

Správná formulace kritéria vychází z typu teze.

Typ teze	Kritérium – a jak se k němu dostat
Faktická	<p>Kritérium faktické teze je jednotící prvek, úhel pohledu, který z relativně široké oblasti možné argumentace vybere jen jednu. Tato musí reprezentovat „rozhodující množství případů“. Slouží kohezi argumentace a eliminuje logický háček absolutně formulované teze.</p> <p>Příklad: „OSN selhala“. Lektor klade otázky typu: V čem selhala? Co jsou cíle OSN a jak tyto cíle plní? S pomocí lektora tým může formulovat pracovní verzi kritéria: OSN nesplnila svůj základní cíl – „<i>udržování mezinárodního míru a bezpečnosti</i>“.</p>
Hodnotová	<p>Kritérium hodnotové teze je definice hodnotícího výrazu, odhalení a vyjevení hodnoty, jejímž naplněním se podaří docílit hodnocení obsaženého v tezi. Tato definice nabízí jednodušší, v ideálním případě kvantitativnímu hodnocení přístupný (= objektivizovaný) standard.</p> <p>Příklad: „<i>Snaha o hospodářskou prosperitu je důležitější, než uchování kvality životního prostředí</i>“. Lektor nejdříve pomocí otázek určí hodnotící výraz – „důležitější“ resp. „důležitý“. Pomocí otázek hledá, v rámci kontextu teze, význam slova „důležitý“. Možné odpovědi: <i>Důležitý = přináší pracovní místa nebo je preferovaný většinou lidí nebo takový, který lidem umožní uspokojování jejich potřeb</i> atp. Z možných variant lektor společně s debatéry vybere na první pohled nejzávažnější, nejdůležitější význam – například <i>takový, který lidem umožní uspokojování jejich potřeb</i>. To je pracovní verze kritéria.</p>
Návrhová	<p>Kritérium návrhové teze je obecně dobrý, konkrétní a dosažitelný cíl, kterého chce afirmativní strana realizací opatření obsaženého v tezi dosáhnout. Afirmativní strana vlastně odpovídá na otázku „proč?“.</p> <p>Příklad: „<i>ČR by měla dotovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů</i>“. Lektor klade otázky typu: Proč by to měla dělat? Co dobrého tato politika přinese? Možné odpovědi frekventantů pravděpodobně zahrnou mj. tyto: (a) <i>V Bruselu budou mít radost nebo (b) Sníží se tak emise CO₂</i>. Lektor pokračuje hlouběji a znovu se ptá „Proč? Co je na uvedeném dobrého?“ Možné odpovědi v oblasti (a) by mohly zahrnout například: <i>Evropská unie se zavázala do roku 2020 generovat 20% energie z obnovitelných zdrojů, budou mít radost, že někdo něco pro naplnění tohoto cíle dělá</i>, v oblasti (b) by to mohlo být: <i>Je dobré, když bude méně emisí CO₂</i>. Dalšími otázkami „Proč? Co dobrého to přináší?“ by se účastníci debaty mohli dostat ke zobecnujícímu zdůvodnění potřebnosti / smysluplnosti dané politiky. V případě (a) by takovým zobecněním mohlo být „<i>Protože toto opatření přinese radost představitelům EU</i>“, v případě (b) potom například „<i>Protože se tak zabrání globálnímu oteplování</i>.“ Doplnujícími dotazy na význam takto stanovených cílů politiky si tým vybere vhodnější kritérium (anebo obě odmítne a pokusí se zformulovat kritérium nové).</p>
Plánová	Není.

Poté, co tým zformuloval kritérium, se typicky vrátí k bodům 2 analýzy teze a znovu se zamyslí nad tím, co bude sporem v debatě a jaký je v rámci tohoto sporu cíl argumentace afirmativní strany.

1.4 Pochopení smyslu teze – upřesnění významu slov

V předchozím kroku se účastníci občanského vzdělávání metodou debatování zamýšlejí nad obsahem / smyslem teze jako věty. Dříve či později se dostanou do bodu, kdy bude třeba se zamyslet i nad významy některých slov – v případě hodnotové teze se pro hodnotící výraz tak již stalo. Je totiž velmi obtížné zformulovat tezi tak, aby současně splňovala všechny požadavky dobré teze. Formulační elegance a jednoduchost nesvědčí přesnosti a neplatí to ani obráceně. I to je jeden z důvodů, proč je někdy zapotřebí tezi upřesnit. Někdy se problém s významem slov dostává až ve fázi ověřování hypotéz. Dostává se ale bez výjimky vždy.

Pomocí upřesnění významů klíčových slov teze tým upřesňuje zadání, vymezuje oblast sporu a předchází tak zbytečným rozepřím o významy slov. Nezřídka také strategicky zabraňuje negativnímu týmu posunout debatu do oblasti, která by více vyhovovala negativnímu týmu.

V případě teze „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“ by jistě bylo rozumné, aby si afirmativní tým ujasnil a v debatě vysvětlil, co to vlastně jsou „tučná jídla“ a jak je poznáme, případně zda se myslí potraviny jako suroviny, nebo jídlo ve smyslu „chod“, zpracovaná surovina. Tým pravděpodobně neprohloupí, když si alespoň orientačně ujasní, v jaké výši by zamýšlená spotřební daň měla být uvalena, případně zda by se tato daň platila z ceny produktu (jako DPH) anebo z objemu (jako u alkoholu či cigaret). Velmi užitečné bude zamyslet se i nad časovým rozměrem opatření – kdy se má daň uvalit, kdy tým předpokládá výsledky. Jakkoliv není součástí návrhové teze diskuse o realizaci opatření, mělo by být zřejmé, že afirmativní tým má alespoň v základních rysech jasno, jak by opatření mělo vypadat a jak bude fungovat (a že tedy nejde o sci-fi).

„Definovat“ přitom rozhodně neznamená nacházet slovníkový význam jednotlivých slov – byť to někdy může užitečné být. Na tuto skutečnost jsme již narazili při rozboru faktické teze. Nejen u tohoto typu teze jde spíše o *upřesnění významu slov v kontextu teze, stanoveného kritéria a očekávaného sporu*. Vybrat si slovníkový význam může být nejen nevýhodné, ale i nesmyslné a může vést k manipulaci s tezí.

Debatéři – začátečníci někdy mají pocit, že je třeba „definovat“ každé slovo teze, v nadsázce můžeme říci, že včetně určení slovních druhů a mluvnických kategorií. Pro tezi „*Mezinárodní trestní soud by měl být zrušen*“ bude asi zbytečné definovat cokoliv, víceznačnost zde pravděpodobně nehrozí.

U hodnotové teze nabízí definice hodnotícího výrazu standard hodnocení – kritérium, je proto nezbytné tuto definici nabídnout.

Jak na to:

Na nezbytnost upřesnit význam teze a některých slov přijdou sami debatéři v průběhu analýzy. Nejpozději v průběhu testování pravdivosti předpokladů argumentů afirmace. Zjistí, že některé formulace je prostě nutné upřesnit. Je to nevyhnutelný krok, který vyplývá z povahy tezí a přípravy argumentace. Není tedy třeba, aby lektor účastníky debaty k tomuto kroku nějak speciálně vedl. Pokud chce ušetřit čas, může debatéry předem upozornit na slova / koncepty, jejichž význam by mohl být nejasný.

1.5 Pochopení smyslu teze - sdílená východiska

V běžné komunikaci je normální a nijak se nad tím nepozastavujeme, že diskutující v rámci své pře sdílí nějaká společná východiska. Diskutujeme s partnerem o kvalitě nového filmu oblíbeného režiséra, oba však vycházíme z toho, že jde o našeho oblíbeného a nejspíše i dobrého režiséra. Nezpochybujeme význam ochrany životního prostředí, lidských práv, zákonů atd. Protože ale debata někdy záměrně vede k uvědomění si a obhajobě právě těchto „nezpochybnitelných“ hodnot a konceptů a tím i k napadání jejich obhajoby, není od věci udělat si v této oblasti jasno a vymezit, o čem tým diskutovat nehodlá. Prostě proto, že debata by měla být o něčem jiném. Na podzim roku 2011 se široce diskutovala otázka finanční pomoci Řecku. V debatě na tezi, která se touto otázkou zabývala, nabídl afirmativní tým v rámci analýzy teze premisy, které měl tým za dané, a navrhl negativnímu týmu, aby tyto premisy přijal a vyloučil je tak z diskuse. Těmito sdílenými východisky dobré debaty o pomoci Řecku byl předpoklad, že euro je ekonomický nesmysl, který je za stávající situace odsouzen ke krachu. Negativní tým toto východisko sdílel a debata pokračovala bez zbytečných odboček o přínosu či budoucnosti společné měny.

Je výhodné, aby si tým v rámci analýzy teze uvědomil, o čem chce hovořit. Součástí vymezení, o čem debata bude, může být i vymezení toho, o čem debata nebude. Prostě proto, že se na tom oba týmy shodnou a je tedy zbytečné čerit vodu a odvádět pozornost od jádra problému.

Debatéři k této technice nesahají často – ke své vlastní škodě, dokázali by se tak vyhnout často planým a marným diskusím o zbytečnostech.

Jak na to:

Body analýzy teze uváděné pod souhrnným názvem „Pochopení smyslu teze“ jsou, jak již společný název napovídá, v zásadě různé aspekty téhož procesu – pochopení, o co v debatě půjde a jak obhájit platnost afirmace. Všechny lze na jisté úrovni oslovit již v prvním společném „sdílení myšlenek“ metodou řízených otázek. Hlubší pochopení a precizace přichází až v dalším průběhu přípravy. Lektor proto nemusí spěchat, naopak, je lépe, když na problém narazí samotní debatéři. Pomocí problémové metody a případně návodných otázek lektor tento aspekt analýzy teze vyřeší „až přijde ten pravý čas“. Pokud tým sdílená východiska nenabídne – nevádí. Tuto techniku lze doporučit, pravidla ji nevnucují.

Další aspekty analýzy teze

Výše uvedených pět součástí analýzy teze – snad s výjimkou poslední, páté, patří mezi ty, bez kterých si následnou přípravu argumentace lze jen těžko představit. Následující části analýzy mohou pomoci a jsou užitečné, v přípravě na debatu se ale bez nich dá obejít.

1.6 Ztotožnění s tezí

Podle etického kodexu a zásady č. 8 není v debatování možné lhát ani hovořit proti vlastnímu přesvědčení. Ve výjimečných situacích se může stát, že účastník vzdělávání zaujímá k tezi vyhraněný postoj. V takovém případě je proto potřeba se s tezí ztotožnit – zaujmout k její obhajobě kladné stanovisko.

Jak na to:

Pokud má účastník vzdělávání problém zaujmout k obhajobě sporu teze kladný postoj, měl by mu lektor vysvětlit, že teze je kontroverzní, tedy z definice taková, kde pravdu prostě poznat nelze – v rámci odhaleného sporu existují argumenty pro obě strany jeho platnosti. Stačí potom otevřená mysl a elementární ochota připustit možnou pravdivost argumentů obou (či více) stran.

Pokud ve sporu teze, která je obecně chápána jako kontroverzní, debatér přesto zaujímá bigotní postoj, zůstávají dvě možnosti – a) požádat jej, aby se debaty na danou tezi nezúčastnil, anebo b) zformulovat vhodné kritérium. Již víte, že kritérium je cíl, standard resp. úhel pohledu / vymezení oblasti platnosti faktické teze. Tento cíl, standard a úhel pohledu / vymezení oblasti platnosti nestanovuje autor teze – stanovují si jej sami debatéři. Je jejich věcí, jakého cíle chtějí obhajobou teze dosáhnout, podle čeho budou měřit platnost její obhajoby resp. odkud až pokud hodlají argumentovat.

Kritérium jako hodnota je vždy hodnota „dobrá“. Jak a v čem a proč je „dobrá“, definuje afirmativní tým. Tak je tomu u hodnotových tezí. Obdobně u tezí návrhových je požadavkem na cíl dokazování to, aby tento cíl byl „obecně přijatelný“ a „dobrý“. I v tomto případě si kladnou stránku cíle vybírá afirmativní tým. U tezí faktických tým vybírá „rozhodující množství případů“, respektive oblast, ve které teze platí. I zde je tedy volba v rukou afirmativního týmu. A konečně v debatách o plánové tezi si tým sám vybírá, jak vlastně chce opatření realizovat. Pokud tedy shrneme – za všech situací v debatě platí, že afirmativní tým má možnost vybrat takovou hodnotu a takový cíl, který sám považuje za dobrý. Nikdo mu tedy nic nevnucuje – a i když se jednotlivci teze může jevit tak, že ji nemůže nebo nechce hájit, při důkladném rozboru lze vždy najít vhodné kritérium, s jehož pomocí lze hájit i tezi zdánlivě jdoucí proti přesvědčení debatéra. (Poznámka: Při volbě tezí je třeba se vyhnout takovým, které se vzpírají racionální argumentaci – typicky tezím týkajícím se víry.)

Uvedli jsme návod, jak postupovat, pokud má afirmativní mluvčí problém se ztotožněním s tezí. Obdobné techniky lze použít i pro negativní stranu, věnovat se jim budeme v oddíle vyvracení.

1.7 Ustavení významu vlastního postoje

Jak zazní dále, v oddíle věnovaném první afirmativní řeči, tato řeč by měla ustavit význam debatované problematiky. Posluchači nebudou věnovat pozornost nevýznamným věcem. Je proto třeba hledat a nacházet význam teze a význam obhajoby její platnosti. Proč je řešení problematiky teze důležité? Jaký má platnost nebo neplatnost teze význam pro mne? A jaký pro významnou skupinu lidí – zaměstnance naší firmy, občany našeho města, národ, lidstvo? Ustavit význam vlastního postoje v debatě je jeden z klíčových předpokladů úspěchu. Co je v sázce v diskusi o členství Turecka v EU – a proč bychom tedy měli podporovat stanovisko proponentů přijetí Turecka do EU?

Jak na to:

I zde nelze než doporučit vhodně cílené otázky. Pochopitelně, zkušený lektor může použít i jiných forem – písemný kvíz, navození situace pomocí obrázků či fotografií atd. Formy se mohou lišit, cíl je nicméně zřejmý: aby si debatéři uvědomili, proč je teze významná a proč je potom významná její obhajoba anebo zneplatnění této obhajoby. Diskuse o řešení arabsko – izraelského soužití může být zcela akademické cvičení v argumentaci. Její přesvědčivosti dokáže výrazně napomoci a zápal debatujících pro věc výrazně zvýší, pokud si debatéři uvědomí souvislost této problematiky s našimi životy.

1.8 Stanovení měřítka úspěšnosti

Debatování není o vítězství za každou cenu. Cílem není „nějak“ porazit oponenty. Cílem je představit nejlepší možnou argumentaci, jaké je tým schopen a prokázat lepší znalosti a dovednosti při obhajobě této argumentace. Proto se obecně nedoporučují strategie a taktiky „zadních vrátek“, překvapivých vymezení významu slov, manipulace s tezí a dalších „zkratek“, které zdánlivě usnadňují cestu k vítězství. Naopak. Doporučujeme přicházet s takovou interpretací teze, na kterou jsou soupeři dobře připraveni. Rozhodčí ocení, když debatéři mají „cojones“. Takovou otevřenou, odvážnou a fér taktikou je deklarace měřítka úspěšnosti.

Stanovit měřítka úspěšnosti znamená nabídnout rozhodčím i oponentům jasný vhled do vlastních priorit a cíle snažení. Vůči oponentům jde o postoj s „otevřeným hledím“: „V debatě chceme dosáhnout to a to, když se nám to podaří, vyhraje. Když ne, vítězství bude po zásluze patřit vám“. Tento postoj oceňují jak oponenti, tak rozhodčí. Deklarovat měřítka úspěšnosti znamená veřejný závazek. Závazek, že vítězství přijímáme jen za předem stanovených podmínek. Takový závazek staví do popředí vzdělávací cíle debatování – nejde totiž o to

vyhrát, ale ukázat rozsah dovedností a znalostí a rozsah a hloubku jejich osvojení. Oponent v debatě potom není nepřítelem, ale partnerem ve vzdělávacím procesu, který nám pomocí svých znalostí a dovedností pomáhá odhalovat naše nedostatky.

Shrnutí

V rámci procesu přípravy na debatu – analýzy teze jsme ustavili následující:

- a/ Pochopení teze je nezbytným předpokladem pro její afirmaci a obhajobu (i nalézání slabin v obhajobě).
- b/ Pochopení teze se v průběhu přípravy prohlubuje – jisté porozumění lze získat okamžitě, vzhledem k problematice se však dostavuje teprve po důkladném seznámení s fakty a argumenty. Nelze však hledat fakta a formulovat argumenty, aniž bychom věděli, co a proč hledáme. Analýza teze proto probíhá kontinuálně, po celou dobu přípravy.
- c/ Termín „analýza teze“ se používá jak pro duševní činnost v rámci přípravy, tak pro tu část debaty, ve které první řečník afirmativního týmu vysvětluje, o co v debatě půjde a co a jak se bude snažit dokázat. Výstupy analýzy teze se proto objeví v úvodu prezentace afirmace teze.

Analýza teze se skládá z více kroků:

- 1/ **Určení formálního typu teze.**
- 2/ **Pochopení smyslu teze – odhalení sporu.**
- 3/ **Pochopení smyslu teze – formulace kritéria.**
- 4/ **Pochopení smyslu teze – definice.**
- 5/ **Pochopení smyslu teze – sdílená východiska.**

Další aspekty analýzy teze:

- 6/ **Ztotožnění s tezí.**
- 7/ **Ustavení významu vlastního postoje.**
- 8/ **Stanovení měřítka úspěšnosti.**

Analýza teze na příkladu teze: „Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň“.

Ad 1/ (Typ teze) Formálně se jedná o návrhovou tezi. Z toho vyplývá, že formulace kritéria je nutná. Cílem afirmace bude uchopit obecně dobrý cíl / smysl navrhovaného opatření, ztotožnit se s ním, chápat jeho hodnotu. Argumentací obhájit prospěšnost a význam dosažení daného cíle. Úspěch v debatě bude poměřován schopností obhájit smysl, prospěšnost a význam navrhovaného opatření.

Ad 2/ (Spor) Pomocí vhodných otázek lektor povede účastníky vzdělávání k první pracovní verzi obsahu teze a jejího sporu. *Na jaké zboží stát uvaluje spotřební daně? Proč? Jaké jsou vlastnosti tučných jídel? Jaký je společný jmenovatel alkoholu, tabákových výrobků a tučných jídel? Co by teoreticky stát získal, kdyby byla tato daň zavedena?* Pomocí uvedených otázek si debatěři uvědomí, o co v debatě jde, a pochopí podstatu sporu, kterou teze zahrnuje. Na konec této série otázek a odpovědí lektor položí klíčovou otázku – *co tedy musí afirmativní tým prokázat, abychom uvěřili, že teze je pravdivá?* V uvedeném příkladu se nejspíš bude jednat o ryze praktický přínos daného opatření pro veřejné blaho.

Ad 3/ (Kritérium) Kritérium návrhové teze je ozřejnění hodnoty, kterou chceme afirmací teze dosáhnout nebo ji maximalizovat. Jaké „veřejné blaho“ má – teoreticky – navržené opatření přinést? Je pravděpodobné, že afirmativní tým dojde k závěru, že navržené opatření povede *k lepšímu zdraví obyvatelstva*.

Tým si zopakuje cíl svého snažení pro návrhovou tezi (viz bod 1/) a přeformuluje své vidění sporu z druhého kroku analýzy teze. Cílem afirmace v debatě bude a/ Prokázat, že zdraví obyvatelstva je významnou a prospěšnou hodnotou, b/ Prokázat, že navrženým opatřením dojde k naplnění respektive maximalizaci této hodnoty – že tedy uvalením daně na tučná jídla dosáhneme zdraví obyvatel. Debata se povede o platnosti těchto dvou předpokladů.

Ad 4/ (Definice) Tým se rozhodl, že „tučnými jídly“ rozumí způsob přípravy potravy. Za tučná jídla tak považuje všechny potraviny, které se připravují smažením v rozpáleném oleji. Dále, spotřební daň bude uvalena na služby – tedy přípravu a prodej takových jídel. Jinými slovy, afirmativní tým chce zejména zdanit stánky rychlého občerstvení, ale také restaurace a další prodejce takto připravovaných potravin (včetně koblih v supermarketu). Celá konstrukce je pochopitelně založena na předpokladu, že vyšší cena odradí zákazníky. Afirmativní tým si myslí, že rozumnou výší zdanění, která pomůže dosáhnout cíle afirmativní strany (zdraví obyvatelstva), bude 20–30%.

Ad 5/ (Sdílená východiska) Týmy by se pravděpodobně mohly shodnout na faktu, že pod jistou hraniční teplotou se olej vsakuje do jídla a o této skutečnosti není třeba diskutovat.

Ad 6/ (Ztotožnění s tezí) Afirmativní tým chápe význam lidského zdraví. Rozumí principu solidárnosti veřejného zdravotního pojištění, ví, že náklady zdravotní péče hrazené z tohoto pojištění stoupají za hranice možnosti systému.

Ad 7/ (Význam afirmace) Souvislost s cenou zdravotní péče – eliminací nákladů na léčení zdravotních komplikací lidí, kteří si dobrovolně poškozují své zdraví, lze omezené prostředky zdravotního pojištění věnovat na léčbu nemocí, které přichází „shůry“.

Ad 8/ (Měřítko úspěšnosti) Afirmativní tým by měl vyhrát, pokud a/ Prokáže, že zdraví obyvatelstva je významnou a prospěšnou hodnotou, b/ Prokáže, že navrženým opatřením dojde k naplnění respektive maximalizaci této hodnoty – že tedy uvalením daně na tučná jídla dosáhneme zdraví obyvatel.

Procesy debatování 2 – Příprava argumentace; formulace hypotéz, holistický sběr informací z více zdrojů, testování platnosti hypotéz, hledání alternativ, predikce slabin.

Příprava argumentace.

Významné části následujícího výkladu lze nalézt v dostupné literatuře. Je zbytečné opakovat již jednou řečené. Níže nabízíme nový pohled na danou problematiku, který budeme na vhodných místech doplňovat odkazy na relevantní pasáže literatury.

2.1 Formulace hypotéz.

Formulace hypotéz je prvním krokem přípravy argumentace ve prospěch afirmace dané teze, respektive ve prospěch afirmace stanoveného kritéria a cíle argumentace. Tomuto kroku předchází analýza teze, následuje sběr informací.

Účastníci vzdělávání formulují hypotézy – tvrzení, která na základě jejich vlastních znalostí nejlépe dokazují afirmaci teze (kritéria, cíle argumentace). Hypotézy jsou nejčastěji formulovány na základě všeobecných znalostí účastníků vzdělávání.

Výstupem procesu jsou jednoduchá tvrzení, která – na úrovni a na základě všeobecných znalostí účastníků vzdělávání nejlépe potvrzují platnost zadané teze / kritéria / cíle argumentace.

Pro afirmaci teze „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“ by, na základě provedené analýzy teze, tým mohl navrhnout následující výroky:

- 1/ Lidské zdraví je jedna z nejvyšších hodnot.
- 2/ Jako taková by tato hodnota měla být preferována.
- 3/ Tučná jídla jsou nezdravá.
- 4/ Stát by měl odrazovat od konzumace tučných jídel.
- 5/ Spotřební daň je účinným nástrojem negativní selekce.
- 6/ Výdaje na léčbu lidí, kteří trpí neduhy způsobenými konzumací tučných jídel, jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění.
- 7/ Tito lidé tak neférově ujidají ze společného krajíce zdravotního pojištění.
- 8/ Uvedené je nejen nefér, ale přímo poškozuje další skupiny nemocných.

Jak na to

Metodický postup formulace hypotéz nabízí v dostatečné míře texty „*Manuál pro učitele*“ [7–10], či třeba „*Objevování světa debatou*“ [13–14]. Jako hlavní metodu nabízí tyto texty brainstorming. Stejných výsledků lze ovšem dosáhnout i dalšími metodami – např. pomocí metody myšlenkových map.

Vlastností hypotézy je, že si nejsme jisti její platností. Ve světě vědy je hypotéza založena na znalosti předmětu zkoumání. Hypotézy zformulované v rámci přípravy na debatu se od těch „vědeckých“ liší v tom, že naopak odráží spíše nevědomost účastníků vzdělávání. Proto před krokem testování platnosti hypotéz musí předcházet krok sběru a vyhodnocování informací.

2.2 Holistický sběr informací z více zdrojů, jejich hodnocení a archivace.

„Holistický“ znamená celistvý. Holistický sběr informací se výrazným způsobem liší od standardního postupu sběru informací, jak je učení (pokud tedy vůbec) v rámci formálního vzdělávání našeho systému školství. Žákovské projekty založené na sběru informací, typicky formou tzv. „referátů“ po žácích vyžadují, aby se seznámili se zadanou problematikou. Ponechme stranou byť i jen domnělý vzdělávací efekt takových projektů v prostředí žáky běžně užívané metody sekvence klávesových zkratk Ctrl+A,C,V. Základním problémem takto sbíraných informací je, že žáci (studenti) vyhledávají informace pouze na podporu předem daného stanoviska – pokud nalezený zdroj říká něco, co toto stanovisko nepodporuje, tento zdroj se jednoduše ignoruje. Navíc se žáci běžně spokojí s prvním zdrojem, který více či méně podporuje jejich stanovisko, a dále nehledají. A konečně v našem vzdělávacím systému v zásadě nic nemotivuje žáka k tomu, aby skutečně rozuměl obsahu látky.

Důvody pro takové chování uvádí Snider a Schnurer [17, 18] a také autor v textu „*Metoda debatování*“: „(...) *To je významný posun oproti standardnímu přístupu ke vzdělávání, kde se po žácích často nechce prakticky nic jiného, než aby si v paměti po jistou dobu udrželi jisté informace. Na požádání (test, zkoušení) žáci tyto informace zopakují, a to často ve stejných vzorcích v jakých byly do paměti uloženy. V takovémto systému vzdělávání neexistuje žádný důvod, který by ospravedlnil jakékoliv vyšší úsilí. Takovéto vzdělávání nijak*

nemotivuje žáky ke snaze o skutečné pochopení látky. Naproti tomu kritická analýza argumentů, která je vlastní metodě debaty, vede k tomu, že žákům, kteří jsou vzděláváni pomocí debaty, nestačí přečíst si relevantní pasáže v učebnici či zapamatovat si výklad učitele. Tito žáci chtějí, potřebují pochopit.“

Účastníkům vzdělávání formou debatování nestačí pouhá afirmace teze, ví, že tuto afirmaci budou muset i hájit. V rámci debatní soutěže budou dokonce vystupovat jak z pozice afirmativního, tak negativního týmu. Z toho vyplývá nutnost znát limity a slabiny vlastní argumentace, znát opoziční argumenty a jejich limity a slabiny a skutečně pochopit danou problematiku. Právě k tomu vede holistický sběr informací – tedy takový sběr, kdy účastníci vzdělávání vyhledávají, vyhodnocují a pro další použití archivují jak informace které tezi podporují, tak i ty, které naopak danou tezi či argumenty na její podporu vyvrací. Samozřejmostí je informace ověřovat z více zdrojů, hledat originální zdroj.

Získané informace neslouží pouze k tomu, aby debatéři porozuměli problematice. S jejich pomocí budou v průběhu debaty dokazovat pravdivost svých tvrzení. Nežádá se tyto informace stanou premisami, „důkazy“ argumentů, které budou v debatě použity. To ovšem znamená, že se také stanou předmětem napadání, vyvracení a zpochybňování a následné rehabilitace. Je proto nutné, aby účastníci vzdělávání formou debatování byli schopni informace a jejich zdroje ohodnotit ve smyslu jejich významnosti a hodnověrnosti.

Touto problematikou se dále zabýváme v kapitole věnované vyvracení. Přesto již nyní uvedeme, že je velmi obtížné ve věci významu a věrohodnosti „důkazů“ zobecňovat. Typicky je tomu tak, že za dobrou informaci považujeme takovou, která je aktuální a pochází z věrohodného zdroje. Pochopitelně, že aktuálnost informace záleží na tématu.

Posoudit věrohodnost zdroje je náročnější. Za věrohodný považujeme zejména nezávislý zdroj – najít takový ale nemusí být snadné. Jedním z nich by mohly být výsledky vědeckého výzkumu. (Byť je třeba si uvědomit, že i vědecký výzkum někdo platí a výzkum směřující k závěrům, které se zadavateli „nehodí“, může být zadavatelem přerušeno. Vědecký výzkum navíc probíhá v nějakém společenském a historickém kontextu a minimálně jednou – v případě eugeniky ve 30. letech, a možná, že i podruhé – v případě antropogenního – CO₂ – globálního oteplování prostě podlehl společenské objednávce.)

Výborným zdrojem mohou být jednotlivci – odborníci na danou problematiku, a to jak vědci, tak popularizátoři a publicisté. Velmi dobrým zdrojem mohou být mezinárodní agentury následované vládními agenturami. Dobrým zdrojem jsou nezávislé nevládní organizace. I ty ovšem, stejně jako agentury dříve jmenované, sledují vlastní agendu a je třeba to mít na zřeteli. Důvěryhodné, kvalitní a aktuální informace přináší zprávy renomovaných periodik / informačních kancelářů. Typickým znakem důvěryhodnosti (a vynikajícím vodítkem pro další sběr informací!) je přítomnost seznamu použité literatury a odkazů na citace. Navzdory obecně rozšířenému internetu (anebo právě kvůli němu?) nelze než doporučit vyhledávat tištěné zdroje.

Na druhém konci škály se budou nacházet soukromé blogy neznámých osob, internetové adresy organizací, u nichž nelze zjistit vlastnictví / poslání a bulvár. Ostražitost si zaslouží organizace otevřeně hájící „jedinou Pravdu“. Autorství informace, respektive místo zveřejnění automaticky zdroj nediskreditují – koneckonců program kin, sportovní výsledky či předpověď počasí v bulváru se pravdě mohou velmi blížit. Debatéři by však při hodnocení informací měli být zdravě skeptičtí a dávat přednost ověřeným a z důvěryhodného zdroje, nejlépe potom z více zdrojů pocházejícím informacím. V opačném případě totiž i velmi dobrý argument může doplatit na slabé premisy.

Vyhledané informace je zapotřebí archivovat. Soutěžní debatéři si v rámci přípravy na debatu budují knihovničku významných či potenciálně významných / užitečných důkazů hovořících pro i proti platnosti zadané teze. Ukazuje se, že elektronické uchování informací – byť umožňuje archivaci skutečně velkého objemu dat, je nezdarma na škodu porozumění těmto datům. Jinými slovy, více co do počtu bitů nutné nemusí znamenat více co do rozsahu porozumění problematice. Ručně psané poznámky / výstřižky nutí ke stručnosti a výstižnosti. Současně nutí k přesné formulaci nadpisu – titulku. Soutěžní debatéři informace často uchovávají na tzv. indexových kartách – kartách formátu A6 z tvrdého papíru. Karty jsou opatřeny indexací – jasným a stručným shrnutím tvrzení dané informace, často jsou systemizovány v rámci vyšších celků. Výhodou takových karet, kromě snadné orientace, je i možnost jejich okamžitého použití v debatě (debatéři si smí přinášet poznámky v libovolném rozsahu – naopak nesmí používat elektronická zařízení.)

V debatě je zapotřebí u každého použitého faktu uvádět základní bibliografickou informaci minimálně v rozsahu autorství, roku a místa zveřejnění. Pravidla dále vyžadují, aby autenticitu překvapivých faktů byli debatéři schopni na místě prokázat přesnou citací. I tyto informace indexové karty pochopitelně obsahují.

Jak na to

Typickým zdrojem informací v dnešní době je internet. Lektor by měl účastníky vzdělávání informovat o omezeních internetu a motivovat je k vyhledávání v tištěných zdrojích. Málokterý odborný časopis je na rozdíl od knihovny na internetu zdarma. Stejně tak je finančně náročnější vydat knihu tiskem a můžeme tak očekávat, že nakladatel před vydáním přece jen přemýšlí. Internetové zdroje navíc svádí ke stahování a tisku množství stran. Naproti tomu knihu člověk spíše čte a výpisky si pořizuje jen ze skutečně významných pasáží. Doporučte tedy návštěvu knihovny.

Bohužel, mnoho z nás na návštěvu knihovny „nemá čas“. Spoléháme se na software, vyhledávače, které budou hledat za nás. Doporučte účastníkům vzdělávání vyhledávání ve fulltextových archivech významných deníků a časopisů (např. MF Dnes, Právo a Respekt na www.newtonit.cz). Seznamte je s webovými adresami významných institucí: OSN: www.un.org, OECD: www.oecd.org, EU: www.Europa.eu, NATO: www.nato.int; think tanků: www.heritage.org, www.AEI.org, www.rand.org, www.obcinst.cz, www.libinst.cz, <http://cepin.cz>, www.cevro.cz; časopisů: <http://www.economist.com/index.html>, www.tnr.com, <http://news.bbc.co.uk/>, www.respekt.cz, atp.

Mezi významné zdroje informací – úvodu do problematiky mnoha současných kontroverzí patří i server IDEA debatabase www.idebate.org/debatabase. Debatabase je otevřený zdroj a jeho obsah se tak neustále rozšiřuje, obsahuje odkazy na relevantní literaturu a internetové stránky. Knižní podoba debatabase je debatní bestseller.

Za relativně jednoduchý a přitom vcelku účinný způsob, jak získat informace, lze považovat dotaz na ty, kteří by informace mít mohli. Ať již to znamená obrátit se e-mailem na autora článku, zatelefonovat zainteresované instituci či prostě zajít na příslušný odbor místního úřadu. Někteří lidé jsou překvapivě ochotní. (V tomto oddíle „Jak na to“ citujeme ze stran 17 a 18 textu „Vádemékum“.)

2.3 Testování platnosti hypotéz.

Tento krok přípravy argumentace debatě typicky spojuje s předchozím. Jakkoliv cesta za poznáním může být sama o sobě vzrušující a napínavá, pokud je stanoven jasný a dosažitelný cíl této cesty (a cíl „hluboce porozumět problematice“ se zdá být hodně vzdálený a nesnadno dosažitelný), potom tato cesta přece jen ubíhá rychleji. Spojení holistického sběru informací a testování platnosti hypotéz sběru informací tento jasný a zřejmý cíl dává.

Jde tedy o to najít fakta, která by dokazovala hypotézy formulované v prvním kroku. „Sběrač“ cestou nepohrdne (a naopak pečlivě uchová) fakta, která naopak hypotézy vyvrací. Zaznamená i svoji neschopnost jakákoliv fakta najít – může tomu tak být proto, že prostě neexistují.

Při hledání konkrétních důkazů pomůže, když si uvědomíme, jaký typ informací vlastně hledáme, co by mohlo podpořit naše hypotézy. Například pro úsudek o bezpečnosti jaderných elektráren zřejmě nebude nejlepším důkazem průzkum veřejného mínění, stejně jako množství vykouřených cigaret nám neřekne nic o jejich škodlivosti. Co vlastně je třeba hledat, ještě upřesníme v oddíle věnovaném argumentaci. Pro tuto chvíli budeme rozdílnou povahu hledaných informací ilustrovat na konkrétním příkladu.

Jaký typ informace potřebujeme a co vlastně nalezené informace podporují v případě uvedených hypotéz afirmace teze „Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň“?

1/ „Lidské zdraví je jedna z nejvyšších hodnot.“

Tuto hypotézu by měla potvrdit anebo vyvrátit sociologická studie. Zprostředkovaně například soukromé výdaje na zdraví (na základě úvahy, že za dosažení preferované hodnoty jsme ochotni zaplatit). Podle ČSÚ, Statistiky rodinných účtů, tvoří soukromé výdaje na zdraví cca 2,5% výdajů domácností. Tj. cca 250,- Kč na osobu a měsíc. Číslo srovnatelné s alkoholickými a tabákovými výrobky. V absolutních číslech cca 30 mld. Kč za rok. Zajímavá suma. Nízká procenta, relativně velké peníze. Ideální podmínky pro argumentaci z obou stran.

2/ „Jako taková by tato hodnota měla být preferována.“

Samotné tvrzení se vzpírá empirickému dokazování. Zřejmě jde o závěry argumentace vycházející z platnosti předchozí premisy.

3/ „Tučná jídla jsou nezdravá.“

Budeme potřebovat výsledky klinických studií, minimálně svědectví lékaře anebo dietologa. Web „Obezita.cz“ (majitelem je přední farmaceutická firma Roche) ve shodě s dalšími zdroji uvádí, že problémem tuku je jeho vysoká kalorická hodnota, která v souvislosti s dalšími faktory (včetně nepoměru mezi příjmem a výdejem energie) může vést k obezitě. Tukové povahy je i cholesterol. LDL cholesterol zvyšuje riziko aterosklerózy a srdečních onemocnění.

4/ „Stát by měl odrazovat od konzumace tučných jídel.“

Jde o závěr argumentace založené (pravděpodobně) na premisách, že tučné jídlo je nezdravé (dokázáno, viz výše) a že pro stát je z nějakého důvodu výhodné (anebo je to jeho povinnost?) odrazovat své občany od nezdravého chování. Ve věci povinnosti budeme patrně potřebovat náročnější rozběr, co je a co není role státu. Poradit by mohl odborník v oboru. Ukáže se, že jde o kontroverzní tezi, odpověď nedá teorie státu – jde o politiku. Tudy tedy cesta pravděpodobně nepovede a pro tuto chvíli debatě tuto stopu opustí. Dokázat výhodnost není náročné – například na základě konstrukce, že pro stát je finančně výhodné, aby obyvatelstvo bylo zdravé. Kapitalizaci nákladů spojených s obezitou nabízí studie Univerzity Georga Washingtona: A Heavy Burden: The

Individual Costs of Being Overweight and Obese in the United States (11/2010). Jasně z ní vyplývají nepříznivé ekonomické dopady obezity. Výsledky jsou převoditelné i pro ČR – za téměř 3,7 milionů pojištěnců platí zdravotní pojištění stát (*Výroční zpráva VZP, 2011*). Mladá fronta Zdravotnické noviny ZDN, 3.12. 2012 cituje studii OECD, podle které počet obézních lidí v zemích OECD stoupá (a naráží na schopnost států tyto náklady hradit). Ze zdrojů ovšem vyplývá i to, že nemoci způsobené obezitou, kardiovaskulární choroby a ateroskleróza zkracují lidský život – zdánlivý cynismus nevyvrací možnost, že předčasná úmrtí ve skutečnosti prostředky šetří. V této věci je zapotřebí dalších informací.

5/ „Spotřební daň je účinným nástrojem negativní selekce.“

Při tvorbě hypotézy měli debatéři patrně na mysli efekt odrazení – co je drahé, to si lidé nebudou kupovat. Vhodným důkazem zde budou příklady a analogie, například s tabákovými výrobky. V textu „Proč chceme vyšší spotřební daň z cigaret?“ z 21.7. 2011 argumentuje Leoš Heger, lékař, statistikou ČSÚ, ze které vyplývá velmi nízká cenová elasticita kuřáků. Jinými slovy, kuřáci na změny cen cigaret příliš nereagují. Při skokovém nárůstu cen mj. přecházejí k levnějším značkám a masivně se zvedá objem pašovaných cigaret. Na počet vykouřených cigaret však cena zásadní vliv nemá. 1.10. 2011 proběhla ve všech českých médiích oslavná informace o zavedení daně z tuků a cukrovinek v Dánsku. Dražší je od té doby v Dánsku máslo i olej, což však nezabránilo růstu jejich spotřeby. 12.11. 2012 informoval týdeník Týden, že Dánsko zvláštní zdanění tuku v potravinách od roku 2013 jako neefektivní ruší. Opatření zvýšilo (mírně) inkaso daní, jeho negativní dopady převážily výhody. Zdá se, že realita hypotézu nepotvrzuje.

6/ „Výdaje na léčbu lidí, kteří trpí neduhy způsobenými konzumací tučných jídel, jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění.“

Ano, v systému veřejného zdravotního pojištění jsou léčebné výlohy skutečně hrazeny z veřejného zdravotního pojištění. Vyplývá to z definice systému. Debatéři navíc zjistili, že za cca 3,7 milionů pojištěnců VZP platí zdravotní pojištění stát.

7/ „Tito lidé tak neférově ujídají ze společného krajíce zdravotního pojištění.“

Zřejmě jde o závěr založený na předpokladu, že konzumenti tučných jídel dobrovolně podstupují rizika choroby, avšak finanční následky případné materializace rizika neseme všichni. Hypotéza vypadá smysluplně. Slabým místem je otázka, zda si jsou konzumenti tučných jídel vědomi potenciálních rizik (pokud nejsou, otevírá se možnost pro podporu státního zásahu!) respektive nezpochybnitelná příčinná souvislost mezi konzumací tučných jídel a poškozením zdraví. Z informací získaných při studiu 3. hypotézy vyplývá, že souvislost zde existuje, není však jednoznačná – k rozvinutí chorob připisovaných tučným potravinám mohou vést i jiné faktory, zejména celkový životní styl, genetické predispozice atp.

8/ „Uvedené je nejen nefér, ale přímo poškozují další skupiny nemocných.“

Tato teorie je patrně založená na předpokladu, že méně peněz v systému znamená celkovou horší lékařskou péči. To by ovšem znamenalo dokázat, že lékaři a/nebo pojišťovny nejednají v souladu s principem *de lege artis*, což znamená nezákonně. Debatéři zjistili, že podle zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu je lékař povinen postupovat podle nejvyššího dosaženého vědeckému poznání. Debatéři slyšeli svědectví o tom, že tento princip v současném prostředí vynikající úrovně vědeckého poznání a delší délky dožití (mj. v důsledku tohoto poznání) na straně jedné a omezených možnostech systému na straně druhé nelze vždy dodržovat, důkazy systematického protiprávního jednání se jim však nalézt nepodařilo.

Nyní je vhodné, aby debatéři shrnuli výsledky testování hypotéz. Mohlo by vypadat třeba takto:

Hypotéza	Ověření
1/ „Lidské zdraví je jedna z nejvyšších hodnot.“	Fakta hypotézu potvrzují i vyvrací. Záleží na interpretaci. Výsledek sociologické studie?
2/ „Jako taková by tato hodnota měla být preferována.“	Pokud platí hypotéza (1), měla by platit i tato.
3/ „Tučná jídla jsou nezdravá.“	Nepříliš přesvědčivé. Tučná jídla „mohou“ vést k (nezdravé) obezitě. „Zvyšuje se riziko“ onemocnění.
4/ „Stát by měl odrazovat od konzumace tučných jídel.“	Pravděpodobně platí. Pro stát je obezita ekonomicky nevýhodná. Tvzení oslabuje možnost, že zkrácením života obézních se tato nevýhoda eliminuje.
5/ „Spotřební daň je účinným nástrojem negativní selekce.“	Nepodařilo se prokázat.

Hypotéza	Ověření
6/ „Výdaje na léčbu lidí, kteří trpí neduhy způsobenými konzumací tučných jídel, jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění.“	Ano.
7/ „Tito lidé tak neférově ujdají ze společného krajíce zdravotního pojištění.“	Diskutabilní.
8/ „Uvedené je nejen nefér, ale přímo poškozuje další skupiny nemocných.“	Nepodařilo se prokázat.

Debatéři se neradi vzdávají svých hypotéz. Pravděpodobně budou chtít hledat dále, dokud se jim nepodaří vhodné důkazy najít. Nakonec ale zjistí, že některé věci prostě dokázat nelze – zejména proto, že prostě nejsou pravdivé. Zjednodušující lži dětem médií, nejrůznější zájmové skupiny včetně politiků, někdo nás „tahal za nos“ a svoji představu reality musíme přehodnotit. V případě přípravy to znamená rozloučit se s hypotézami, které se ukázaly být vadné a také s těmi, které pravdivé být mohou, avšak jejich pravdivost neumíme prokázat.

Podrobné seznámení s realitou však nabídne alternativy. Neplatné hypotézy nahradíme jinými tvrzeními, tentokrát však již pravdivými a dokazatelnými. Cílem je připravit nejlepší možnou afirmaci zadané teze a být připraven tuto afirmaci co nejlépe hájit.

2.4 Hledání alternativ.

Ověření hypotéz v našem příkladu nebylo moc přesvědčivé. Vedlo k eliminaci dvou hypotéz, další nejsou zcela přesvědčivě dokázány. Nebojte se společně s debatéry nepřesvědčivé výroky smést ze stolu, vrátit se ke kroku 2.1 a začít znovu, jinak. Poučení předchozí prací by mohli debatéři zformulovat nové kritérium (nebo dokonce více nových kritérií) a k nim nové hypotézy:

Výsledkem hledání alternativ by mohly být například tyto tři možné směry afirmace teze:

A/ Cíl (kritérium): Významně zlepšit zdravotní vyhlídky významné skupiny lidí.

Základní předpoklad: Tučná jídla přispívají k poškození zdraví.

- 1A/ „Zdražení“ některé odradí přímo (šetřilci).
- 2A/ Zařazení do kategorie „alkohol, tabák“ je signál, odradí další.
- 3A/ Výrobci přejdou na jiné technologie – problém bude eliminován.

B/ Cíl (kritérium): Zamezit plýtvání veřejnými penězi.

Základní předpoklady: vynakládat veřejné peníze na něco, co lze ošetřit jinak, je plýtváním. Tučná jídla přispívají k poškození zdraví.

- 1B/ Nezdraví lidé nerealizují svůj potenciál. (Investice státu do jejich narození, výchovy a vzdělání není plně realizována.)
- 2B/ Nezdraví lidé odčerpávají prostředky veřejného zdravotního pojištění. (Neférově, způsobují si to sami.)

C/ Cíl (kritérium): Zvýšit příjmy státního rozpočtu.

Základní předpoklady: Je něco dobrého na vysokých příjmech státního rozpočtu.

- 1C/ Daně jsou zásadním příjmem státního rozpočtu. Více a vyšších daní = více příjmů.
- 2C/ Inkaso daní z příjmů fyzických osob je u nemocných lidí nižší, než u zdravých.
- 3C/ Náklady zdravotního pojištění nese u mnoha lidí stát.

Všimněte si, že všechny argumenty v rámci jednotlivých směrů afirmace se vždy vztahují ke „svému“ kritériu. Nelze proto vzít libovolně tvrzení a použít je na podporu jakéhokoliv kritéria. Lze to – v uvedených ukázkách např. tvrzení 1B/ a 2C/ vychází ze stejného základu. Tvrzení jsou však jinak formulována a dojdou k jinému závěru.

Na základě inventury dokázaných hypotéz a vlastního ztotožnění s cílem afirmace si pro debatu debatéři vyberou jen jeden cíl a jen jednu sadu argumentů. S některými – byť slibnými, se budou muset rozloučit. To není na závadu. V průběhu přípravy se seznámili s jejich obsahem i slabinami, chápou tak lépe problematiku teze a jsou lépe připraveni hájit její afirmaci – a také tuto afirmaci vyvracet, až budou vylosováni jako negativní tým. (Důkazy / argumenty pro a proti platnosti těchto vyloučených teorií jsou, nejlépe ve formě indexových karet, pochopitelně součástí poznámek a debatéři si je s sebou do debaty přináší – nikdy neví, kdy se jim budou hodit.)

Jak na to

Vyhledávání informací a testování platnosti hypotéz v sobě skrývá několik problémů. Tím prvním je potřeba uvědomit si, jakou informaci debatér potřebuje, aby podpořil nebo vyvrátil platnost hypotézy. U každé hypotézy by lektor měl pomoci diskuse stanovit, co vlastně mají debatéři hledat a případně i kde to hledat.

Samotné hledání je náročné. Internet na jedné straně pomáhá, na straně druhé zahlcuje balastem, lžemi a nesmysly. Lektor může debatéry poučit v tom smyslu, že je upozorní, že opravdu cenné informace jsou natolik cenné, že je na internetu zdarma většinou nenajdeme. (Toto může být pěkný závěr diskuse o tom, zda a kdo a proč nám něco dává „zdarma“.) Skutečně nelze než doporučit návštěvu knihovny a pátrání v tištěných zdrojích. Dovolíme si přidat dvě významná doporučení: a/ poučte debatéry o tom, že poznámkový aparát / seznam použité či doporučené literatury je ideálním východiskem pro další hledání včetně nacházení původních, originálních zdrojů, b/ není nijak těžké obrátit se o pomoc na odborníky. Stačí jeden e-mail či telefonát, vysvětlení, že jsem účastníkem vzdělávání debatou a potřeboval bych pomoci s doporučenou literaturou k tématu. Často se ukáže, že mnoho lidí je ochotno pomoci a o tipy na zajímavé zdroje se podělí.

Ověření hypotéz některé z nich eliminuje, u jiných vyvolá potřebu dalšího ověřování. Někdy se celý směr uvažování ukáže jako lichý a debatéři se musí vrátit ke kroku 2.1. A někdy půjdou ještě dále a přehodnotí celý obsah debaty a své chápání významu teze. Je to naprosto běžné – debatování otevírá oči – tím, že pomáhá odkrývat a demaskovat zdánlivé pravdy. Poučení skutečností, ne domněnkami, debatéři vytvářejí alternativní teorie a formulují nové hypotézy, které znovu ověřují. Kroky 2.1 - 2.4 se tak cyklicky opakují, a to tak dlouho, dokud je co zlepšovat – a dokud tato činnost debatéry baví, pochopitelně.

2.5 Predikce možných slabin argumentace na dané téma.

Vysvětlili jsme, že vyhledávání informací v krocích 2.2 – 2.4 vede k tomu, že se debatéři seznamují s problematikou a potvrzují či vyvracejí platnost stanovených hypotéz. Současně se ale prohlubuje i jejich porozumění limitací platnosti tvrzení.

Na základě kroku 2.3 a 2.4 se debatéři rozhodli použít v debatě tvrzení 1 až 4 a 6 a 7. Ve shrnutí předchozího bodu jsme mj. zjistili, že první tvrzení lze na základě interpretace faktů jak potvrdit, tak i vyvrátit. Platnost druhého tvrzení je přímo závislá na platnosti prvního. Třetí je přesvědčivé, ale dokazuje hypotézu pouze částečně. Čtvrté je prokazatelné. Šesté je neprůstředné, sedmé by se snad dalo dokázat.

Pro zjednodušení uvádíme jako výstup kroku 2.4 pouze eliminaci zjevně nepravdivých tvrzení. Neuvádíme již výsledky dalšího postupu, kterým bylo hledání a nalezení alternativ – tedy nahrazení zřejmě nepravdivých výroků jinými, pravděpodobnějšími, a také neuvádíme dodatečné vyhledávání zdrojů, které ujasnilo některé otázky. Bez těchto kroků by tým, který chce v debatě zvítězit (a to chtějí všichni), asi do debaty „nešel“. Ale dejme tomu, pro zjednodušení.⁴

Co chceme říci a zdůraznit v tomto kroku přípravy argumentace je, že debatéři nyní velmi dobře znají slabiny vlastních argumentů. Pokud vyhledávali informace k jejich originálnímu zdroji, ví, co přesně je či naopak není obsaženo v originálním zdroji, ví, kdo je autorem informace.

Chtěli bychom říci, že znalost slabin argumentace by měla vést ke snaze ji vylepšit – viz krok 2.3. I toto „vylepšování“ však nakonec má své limity – jak informační (některé informace jsou prostě nedosažitelné), tak v potenciálu samotných debatérů. Debatování není nutně střet myšlenkových titánů, kteří znají odpověď na každou otázku. A řekli jsme již, že je naprostý nesmysl debatérům podsouvat nápady, na které sami nepřišli. Mimo jiné proto, že některé složité myšlenky jsou prostě pro jiného příliš složité. Tak či tak. Vylepšování argumentace na základě dalších informací má své hranice. Připravená afirmace teze i její obhajoby tak mívají slabiny. Nyní přichází pointa – tyto slabiny debatéři v průběhu přípravy argumentace odhalují a jsou si jich vědomi. Vědomí slabiny 1/ umožňuje znalou rehabilitaci, pokud bude tato slabina napadena, 2/ umožňuje odmítnout vyvracení v bodě, o kterém víme, že slabinou není, 3/ poskytuje prostor pro kritiku, až se role v debatě obrátí a debatéři budou zastávat roli „negativního“ týmu.

Jak na to

Ved'te debatéry k tomu, aby v krocích 2.2 – 2.4 prováděli skutečně holistický sběr informací a pečlivě shromažďovali informace, které svědčí v neprospěch jejich teorií. Ved'te debatéry k tomu, aby (nějak) tyto informace systemizovali, včetně barevných značení na indexových kartách (jedna barva = důkaz či argument ve prospěch teorie, jiná barva = důkaz či argument v její neprospěch).

4 Na závěr 5. kapitoly nabídneme ukázkou argumentace na tuto tezi, která oproti výše uvedené přípravě doznala jistých změn.

3. Příprava afirmace teze při respektování specifík mluveného projevu.

Příprava ucelené afirmace teze při respektování specifík mluveného projevu zahrnuje poměrně rozsáhlou oblast teorie argumentace a naštěstí rozsahem výrazně skromnější oblast specifík mluveného projevu. První zmíněná oblast je skutečně rozsáhlá. Je navíc popsána v dostupné literatuře. Proto se v tomto textu omezíme na odkaz na kapitolu „Druhá debata“ Manuálu a shrnutí některých informací uvedených v této kapitole.

3.1 Argument

Co není argument

Otázka, zvolání, přání či rozkaz nejsou argumenty. Bezobsažné slovní spojení – např. „ekonomický rozvoj“ také není argument.

Co je argument

Argument je oznamovací věta – tvrzení, kterým prokazujeme pravdivost jiného tvrzení. Argument tvoří posloupnost tvrzení obvykle strukturovaná do dvou částí: předpokladů (premis) a závěru.

Příklad:

Premisa 1: *Kde je kouř, je i oheň.*

Premisa 2: *Vidím kouř.*

Závěr: *Hoří.*

Spojením premis vzniklo něco „nového“ – z dříve známých skutečností (premis) jsme se dostali k něčemu, co jsme dříve nevěděli – závěru.

Takový postup se nazývá úsudek. V debatování je ale myšlenkový (a zhusta i prezentační) směr tohoto postupu obrácený. Debatéři nejdříve předkládají tvrzení a poté se je snaží dokázat. Argument v debatě má proto typicky tuto formu:

Teze argumentu (něco, co chci dokázat): *Hoří*

Premisa 1 (první důvod, proč mi máte věřit): *(Protože) Vidím kouř.*

Premisa 2 (druhý důvod, proč mi máte věřit): *(Protože) Kde je kouř, je i oheň.*

Co je účelem argumentu⁵

- Ukázat myšlenkový postup, jímž jsme od tvrzení, která považujeme za pravdivá (předpoklady, premisy), dospěli k tvrzení, jehož pravdivost chceme ustavit (závěru),
- umožnit kontrolu logické správnosti takového myšlenkového postupu a
- dotat přesvědčivé důvody pro tvrzení, které je tezí argumentu tím, že se ukáže logická závislost mezi závěrem a premisami.

Všechny tři uvedené body vlastně mluví o tomtéž – o přesvědčivosti. Účelem argumentu je přesvědčit. Přesvědčivost argumentu potom „(...) souvisí též s tím, nakolik jsou zřejmé jeho premisy. (...) Jeho premisy by měly být jasnější, snáze pochopitelné a zřejměji pravdivé, než je jeho závěr.“

3.2 Pravdivost závěru I. (dedukce)

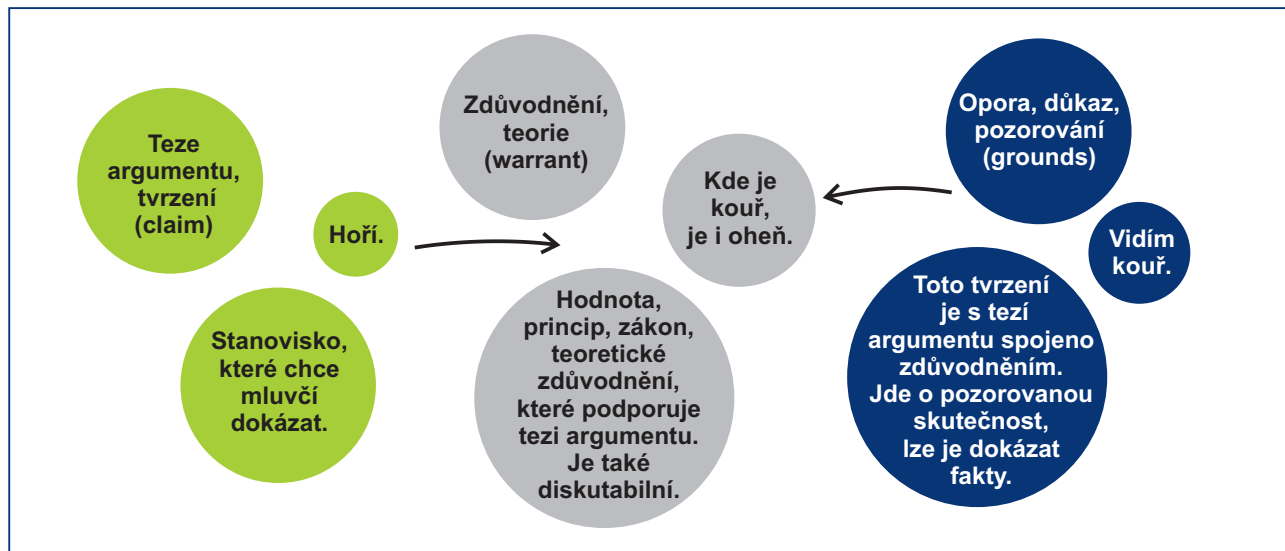
V zásadě se dají rozlišit dva typy argumentace. V dedukci pravdivost závěru vyplývá ze zákonů logiky. Takovou argumentací se dostaneme k nutně pravdivému závěru tenkrát, když závěr vyplývá z premis a premisy jsou pravdivé.

Toulminův model argumentu

V debatování se snažíme účastníky vzdělávání vést k tomu, aby při analýze argumentu uvažovali v souladu s modelem, který v roce 1958 představil britský filozof Stephen Toulmin. V modelu sylogismu Toulmin nepoužívá tradičního dělení na hlavní a vedlejší premisu. Ukazuje, že v rámci sylogismu má jedna z premis povahu obecného principu, zdůvodnění, teorie podporující tezi argumentu (warrant). Toto zdůvodnění tvoří můstek, který s tezí argumentu spojuje druhou premisu – pozorování, důkaz (grounds).

5 Podle Petra Koláře.

„Zdůvodnění“ / teorie má charakter „univerzálního“ principu, stojí v centru argumentu a spojuje důkaz se závěrem (tezí argumentu).

Toulmin zdůrazňuje, že samotné zdůvodnění je nutné dokázat a nelze je považovat za dané, což se podle něj děje, když mluvčí použije zdánlivě neutrální termíny „hlavní premisa“ a „vedlejší premisa“. Toulmin tedy tvrdí, že samotné premisy musí být dokázány. Např. není samozřejmou pravdou, že „*kde je kouř, je i oheň*“. To si mluvčí pouze myslí a posluchač s tím může souhlasit, ale jde stále o diskutabilní tvrzení. Ostatně totéž lze říci o zdánlivém faktu „*vidím kouř*“ (mohu např. vidět mlhu).

3.3 Doporučená struktura argumentu: TZDZD

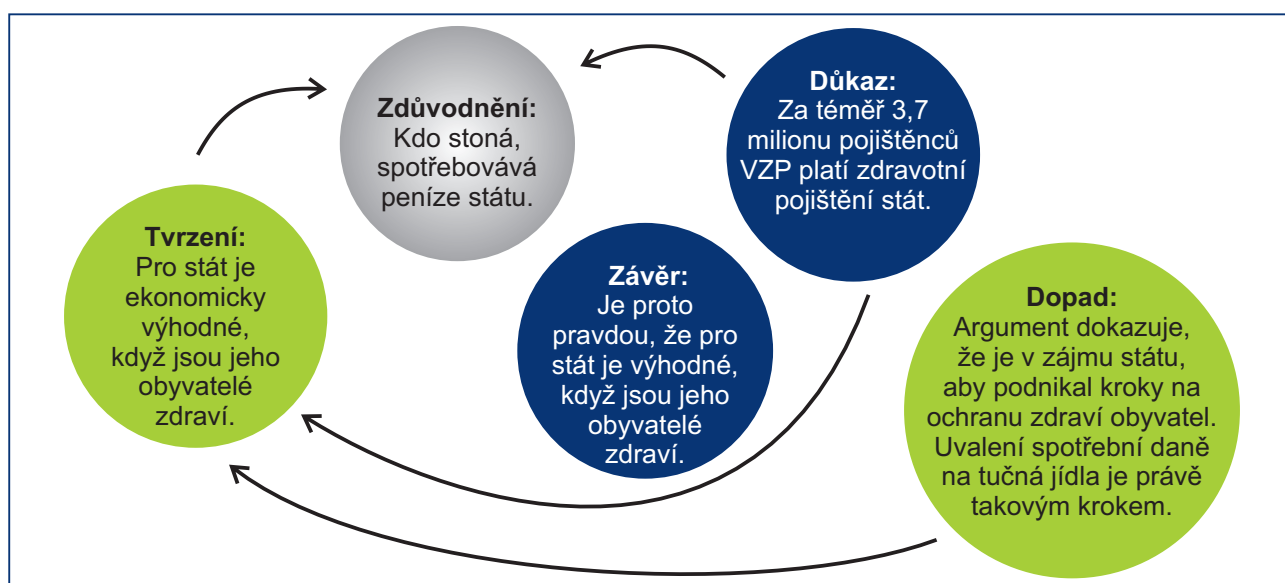
V souladu s Toulminovým modelem učíme debatéry sestavovat argumenty sledující schéma „TZDZD“. TZDZD je zkratka vytvořená z počátečních písmen slov tvrzení, zdůvodnění, důkaz, závěr a dopad.

Význam T, Z a D je uveden v předchozím grafu. Závěr je totožný s tezí (tvrzením) argumentu. Potvrzuje, že debatér skutečně hovořil o tom tvrzení, o kterém sliboval, že bude hovořit. Dopad je vysvětlení, jakým způsobem se tvrzení vztahuje / ovlivňuje problém debaty, či, chcete-li, jakým způsobem argument podporuje afirmaci teze / dosažení / naplnění kritéria.

Příklad argumentu podle schématu TZDZD:

Teze: „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“.

Cílem afirmace je mj. dokázat, že navržené opatření (afirmace teze) povede k naplnění cíle – kritéria, za který si afirmativní tým zvolil „*zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva*“. Argumenty tedy musí podporovat zvolený cíl.

Poznámka: Argument trpí vadami. Dostaneme se k nim v oddíle vyvracení.

3.4 Pravdivost závěru II. (indukce)

V bodě „Pravdivost závěru I. (dedukce)“ tohoto oddílu jsme uvedli, že v zásadě se dají rozlišit dva typy argumentace a že tou první je taková, kde pravdivost závěru vyplývá ze zákonů logiky.

Druhým typem argumentace je indukce. I tato argumentace má premisy a závěr. Rozdíl oproti dedukci je v tom, že mezi premisami a závěrem není logický vztah v tom smyslu, že by závěr vyplýval z premis a byl proto nutně pravdivý. Premisy induktivního argumentu jsou nějaké konkrétní pravdy („důkazy“) – z jejich množství, úplnosti a přesvědčivosti se dostáváme k více či méně přesvědčivému a více či méně pravdivému obecnému závěru. Závěr induktivního argumentu tak v zásadě není o pravdivosti, ale o pravděpodobnosti.

Premisa 1 (důkaz): *Zahradník nenáviděl lorda Brenta.*

Premisa 2 (důkaz): *Té noci, co lord Brent zemřel, okopával zahradník tuřín pod okny lordovy pracovny.*

Premisa 3 (důkaz): *Vražedná kulka byla ráže .45*

Premisa 4 (důkaz): *Zahradník vlastní colt Magnum .45.*

Závěr: *Vrahem byl zahradník.*

Tento induktivní závěr vypadá vcelku pravděpodobně. Doplněním premis „Vrahem mohl být pouze ten, kdo měl motiv, zbraň a příležitost“ a „Jediným, kdo měl motiv, zbraň a příležitost byl zahradník“, by se argument stal dedukcí. První premisa je ale zřejmě nepravdivá a o pravdivosti druhé by se dalo diskutovat, proto bude asi rozumnější argumentovat induktivně. Závěr není zřejmě nepravdivý (což by byl v případě dedukce) a pravděpodobnost se mluvčímu zdála asi lepší, než zřejmá nepravdivost.

Jak na to

Základním nástrojem debatéra při obhajobě platnosti teze je racionální argumentace. Debatéři proto musí rozumět její teorii. Musí umět sestavit přesvědčivý argument, který splní svůj cíl – zejména přinést přesvědčivé důvody pro platnost či neplatnost teze / jiných tvrzení.

Publikace „Manuál“ nabízí řadu cvičení, která lektorovi pomohou v jeho snaze ozřejmit formu a obsah argumentu. Doporučujeme vám se s těmito cvičeními seznámit a případně je nabídnout účastníkům občanského vzdělávání k řešení.

Realizovat vzdělávání neznamena předat debatérům veškeré znalosti a následně již jen „hrát hru“ a doplňovat do nastavených vzorců a schémat konkrétní data, fakta, tvrzení. Debatování je kontinuální proces učení, v jehož průběhu se prohlubují znalosti a dovednosti. Tyto znalosti a dovednosti pochopitelně zahrnují i ty, které jsou zapotřebí pro realizaci debat, včetně porozumění argumentaci. Není proto potřeba – a bylo by dokonce asi i kontraproduktivní, debatéry hned v začátcích zahltit teorií. Někde se však začít musí. Doporučujeme vám vybrat z uvedené teorie ty informace, které, v závislosti na věku a vstupních znalostech / úrovni účastníků vzdělávání, bude efektivní předat a zbytek nechat na pozdější vysvětlování v průběhu dalšího rozvoje debatérů. Pro tuto chvíli minimálními požadavky bude asi pochopení účelu a formy argumentu včetně zásady, že tezí argumentu je oznamovací věta.

3.5 Příprava afirmace teze

3.5.1 Úvod

Afirmace teze je uvedena její analýzou – vysvětlením celkového smyslu a deklarací problému (sporu), pokud může panovat nejasnost, potom i vysvětlením, za jaký formální typ teze tým tezi považuje, ustavením významu afirmace této teze, nezřídka upřesněním významu klíčových slov, někdy nabídkou sdílených východisek a pokud možno cílem snažení afirmativního týmu a nabídku měřítko úspěšnosti dosažení tohoto cíle.

Tato analýza je významnou součástí úvodu řeči prvního afirmativního mluvčího. Z důvodů hodných zřetele uvádíme ukázkou již ve formě vhodné k prezentaci – byť jsme specifika mluveného projevu zatím neřešili.

Ukázka:

Dámy a pánové, na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň! Nemoci způsobené obezitou – kardiovaskulární choroby, ateroskleróza a nemoci způsobené zlým cholesterolem se v novém tisíciletí stávají metlou lidstva a jednou z nejčastějších příčin úmrtí v rozvinutých zemích. Tloustnutí populace má rozměr pandemie a hospodářské škody zapříčiněné obezitou dosahují miliard dolarů ročně. Česká republika se v počtu obézních propracovala na přední místo v celé Evropě. 21 % českých mužů a 31 % žen je obézních a tato čísla dále narůstají.;

Ustavení významu afirmace teze (= je důležité se tezí zabývat). Naznačení obecné problematiky.

Jak prokážeme v průběhu dnešní debaty, existuje souvislost mezi konzumací tučných potravin a zdravím lidí. Protože věříme, že zdraví je důležité, máme za to, že je prospěšné a užitečné podnikat kroky na jeho udržení či posílení nebo přinejmenším takové kroky, které pro významnou skupinu lidí zlepší jejich zdravotní vyhlídky. Myslíme si, že uvalení spotřební daně na tučná jídla je právě takovým prospěšným a užitečným krokem, kterým je možné dosáhnout naplnění našeho cíle pro tuto debatu – tedy zlepšení zdravotních vyhlídek pro významnou skupinu lidí. :

Oznámení kritéria.

Pro tuto debatu jsme si stanovili následující cíle: 1/Prokázat, že náš základní předpoklad pro debatu, totiž že existuje souvislost mezi tučným jídlem a zdravotními vyhlídkami, je platný, 2/ Prokázat, že realizací navrženého opatření skutečně dojde ke zlepšení zdravotních vyhlídek významné skupiny lidí. Pokud se nám tyto cíle podaří splnit, budeme tezi debaty považovat za obhájenou. :

Oznámení cíle týmu / nabídka měřítka úspěšnosti. Současně ozřejmění sporu – toto by mělo být obsahem debaty.

Teze debaty navrhuje uvalit spotřební daň na tučná jídla. Navrhujeme vám pro debatu přijmout tato naše upřesnění některých výrazů teze. Za tučná jídla považujeme tepelnou úpravou zpracované potraviny, které jsou smaženy v rozpáleném tuku či oleji. Zdanění by se týkalo prodeje takto upravených potravin. Současně uvažujeme, že zdanění by vycházelo z ceny produktu a bylo by citelné – dejme tomu 30% z ceny. Navržené opatření chceme vztáhnout na Českou republiku a jeho přínos hodnotit v horizontu cca 10 let. **Rádi bychom současně navrhli, aby negativní tým jako ověřený fakt přijal skutečnost, že při smažení v oleji či jiném tuku potraviny vsakují tuk.** :

Definice klíčových výrazů teze.

Nabídka sdílených východisek.

Tým neviděl důvod upřesnit, za jaký formální typ tezi považuje. Její typ je zcela zřejmý a není proto třeba oznamovat očividné. (Obhajobě teze by tím nijak nepřispěl.)

3.5.2 Stať – argumentace

Připravit ucelenou afirmaci teze znamená připravit vhodný počet, typicky 2 – 4, přesvědčivých argumentů na obhajobu teze. U tezí, které vyžadují kritérium, musí být uvedeno a jeho význam či oprávněnost musí být ustavena. U takových tezí musí argumenty obsahovat dopad platnosti argumentu na naplnění / dosažení kritéria.

Pravidla v zásadě nechávají na debatérech samotných, jakým způsobem budou argumentovat – zda správně a přesvědčivě, anebo nějak jinak. Argumentací se zabývají dva oddíly ustanovení pravidel. Zatímco bod 3.6 má pouze doporučující charakter: *Týmy by měly usilovat o logicky správnou věcnou argumentaci podpořenou vhodným důkazovým materiálem*, bod 4.1 (hodnocení obsahu), kromě dalšího upřesnění kvalit dobrého argumentu, přináší i významnou povinnost – jasně vyjádřit závěr argumentu a ukázat dopad tohoto závěru na afirmaci teze: (...) *Hodnotí se „váha“ argumentů odtržená od kvality přednesu a podání. „Vahou“ se rozumí logická správnost, relevance k problematice teze debaty a společenský a mravní rozměr argumentu. Za relevantní argument je považován jen takový, jehož součástí je explicitně vyjádřený závěr o platnosti/neplatnosti argumentu a dopad takto učiněného závěru na platnost linie/teze.* Dodejme ještě, že k bodu relevance argumentu, tedy nezbytnosti explicitně formulovaného závěru a dopadu argumentu na platnost teze (naplnění kritéria) se vyjadřuje i dokument Rukověť rozhodčího ADK, který říká, že irelevantní argument má nulovou výpovědní hodnotu a jako takový nijak nepodporuje platnost teze.

Argumenty by tedy měly být logické, věcné a podpořené vhodným důkazovým materiálem (rozuměj: premisy by měly být srozumitelné a měly by skutečně dokazovat tvrzení argumentu) a musí obsahovat závěry a vysvětlení dopadu. Jinými slovy, nejrozměňší formou afirmace budou argumenty podle schématu TZDZD.

Pokud tým představí kritérium svého snažení, je naprosto nezbytné, aby se všechny argumenty vztahovaly právě ke kritériu. K vyvrácení obhajoby totiž negativnímu týmu stačí poukázat na nesouvislost argumentace a kritéria.

Jak na to

V předcházejících krocích analýzy teze a přípravy si debatéři stanovili kritérium, formulovali hypotézy, seznámili se s reálnými fakty, neplatné hypotézy vyřadili, formulovali nové a jejich platnost dokázali. Tyto hypotézy jsou základem pro tvrzení argumentů.

Debatéři se rozhodli, že rozumným cílem navrženého opatření „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“, cílem, se kterým se sami ztotožňují a kterého chtějí realizaci / podporou navrženého opatření dosáhnout, tedy v debatní terminologii kritériem, je „zlepšení zdravotního stavu lidí“. Všimněte si, že cíl mohl být i jiný – například zamezení plýtvání veřejnými penězi nebo zvýšené inkaso státního rozpočtu. Zopakujme si, že dosažení tohoto kritéria chce tým demonstrovat na základě pravdivosti 3 tvrzení:

Cíl (kritérium): Významně zlepšit zdravotní vyhlídky významné skupiny lidí.

Základní předpoklad: Tučná jídla přispívají k poškození zdraví.

- 1/ „Zdražení“ některé odradí přímo (šetřilci).
- 2/ Zařazení do kategorie „alkohol, tabák“ je signál, odradí další.
- 3/ Výrobci přejdou na jiné technologie – problém bude eliminován.

Všechna tři tvrzení jsou v podobě aserce – nedokázaného tvrzení. Doplněním o další části struktury TZDZD získají podobu (přesvědčivého) argumentu.

Argument 1

Tvrzení:	Uvalení spotřební daně (=zdražení) přímo odradí nezanedbatelnou část nakupujících.
Zdůvodnění:	Spotřební daň na vybrané zboží relativně zlevňuje jiné zboží.
Důkaz:	Nezanedbatelná část nakupujících dává při nákupu přednost nižší ceně. (<i>Shopping Monitor CEE, 2012</i>)
Závěr:	Tvrzení argumentu platí.
Dopad:	Argument podporuje kritérium.

Argument 2

Tvrzení:	Uvalení spotřební daně nepřímou odradí nezanedbatelnou část nakupujících.
Zdůvodnění:	Zařazením zboží do kategorie „zatíženo spotřební daní“ (včetně doprovodného mediálního humbuku) stát předává sdělení: „Toto zboží škodí zdraví“.
Důkaz:	Nezanedbatelná část nakupujících dává při nákupu přednost zboží, které nemá negativní důsledky na jejich zdraví. (<i>Závěry konference Farmářské trhy – Quo vadis, 11.12. 2012, Národní zemědělské muzeum, www.bio-info.cz</i>)
Závěr:	Tvrzení argumentu platí.
Dopad:	Argument podporuje kritérium.

Argument 3

Tvrzení:	Zvláštní zdanění může vést ke změně výrobních technologií, v tomto případě ve směru k zavedení takových technologií, na které se zvláštní zdanění nebude vztahovat.
Zdůvodnění:	Vyšší zdanění vede ke klesajícímu odbytu.
Důkaz:	Na klesající odbytu výrobci často reagují změnami výrobních technologií. V tomto případě lze očekávat změny ve směru zavedení takových technologií, na které se zvláštní zdanění nebude vztahovat. („Inovace eliminují věci, jež jsou příliš drahé“ Chan Kim. Insead, cit. D. Köppl, M&M, 30.3. 2009)
Závěr:	Tvrzení argumentu platí.
Dopad:	Argument podporuje kritérium.

Na podporu základního předpokladu celé konstrukce, tedy že tučná jídla přispívají (nezpůsobují, přispívají) k poškození zdraví, tým použije vysvětlení z webu Obezita.cz, spravovaného přední farmaceutickou společností Roche s.r.o.

Fakta jsou tato:

Obezita vzniká interakcí genetických a zevních faktorů. Ve všech případech jde o nepoměr mezi příjmem a výdejem energie. Tučné potraviny obsahují zvýšené množství tuků, ty mají dvakrát více energie než sacharidy a bílkoviny. Jinými slovy, tučné potraviny zvyšují nepoměr mezi příjmem a výdejem energie. Tuk se v těle ukládá a způsobuje nadváhu či obezitu.

Nadváha a obezita mj. přispívají k rozvoji některých typů nádorů a artrózy velkých kloubů, zejména však srdečně cévních onemocnění, vysokého krevního tlaku a cukrovky. Ty patří, bohužel, v naší zemi mezi nejčastější příčiny úmrtí. Nadváha a obezita představují závažný zdravotní problém.

3.5.3 Respektování specifik mluveného projevu

Respektovat specifika mluveného projevu znamená mj. jít naproti srozumitelnosti a přehlednosti a dosáhnout tak přesvědčivosti.

Jakkoliv je afirmace teze jedinou řečí, která může být kompletně připravená předem, není příliš rozumné připravovat si ji ve formě souvislého textu. Ukázkou úvodu takového souvislého textu jsme uvedli v bodě 3.5.1. Takto připravená řeč nutí ke čtení, které rozhodně nepřispívá srozumitelnosti. Proto rozhodně nedoporučujeme řeč si v takovéto podobě připravovat. Debatér se nicméně nebude chtít vzdát výhody připravené řeči. Pokud se svůj (šestiminutový) projev nechce učit nazpaměť (což také rozhodně nedoporučujeme!), potom rozumným kompromisem jsou v bodech uspořádané poznámky. Významné části řeči – např. přesná tvrzení argumentů, jsou poznamenány doslova a doslova jsou i přečteny tak, aby v klíčových částech řeči nemohlo dojít k nedorozumění. Přesná citace a čtení úryvku v jinak spatra pronášeném projevu je i efektivním – řečnickým prostředkem. Posluchači sdělujeme, že čtená informace bude významná, že je třeba ji citovat naprosto přesně. Doslova jsou zaznamenávány i citace – zde se chce řečník vyhnout případnému zkomolení cizího sdělení a měl by tedy mít k dispozici přesné znění citace. Již jsme řekli, že je vhodné mít tyto citace na indexových kartách. Dodejme, že indexové karty jsou vhodnou formou i pro prezentaci jednotlivých argumentů. Každý argument může být připraven na samostatné kartě, kde budou přehledně zaznamenány jak významné části sdělení, tak případné přesné citace.

Poznámky ve formě indexových karet vybízí k řeči spatra, nabízí však potřebnou oporu, umožňují zrakový kontakt s publikem i přirozenou gestikulaci a vzpřímený postoj. Do jisté míry pomáhají s orientací v čase, dodávají tak sebedůvěru a přispívají k přirozenému a srozumitelnému tempu řeči. Výhodou karty je i to, že se na ni nevejde mnoho textu. Ten musí být „vážen na lékárnických vahách“ – o to výstižnější je.

Mluvčí by neměl zapomínat na skutečnost, že v mluvené řeči, na rozdíl od písemného projevu, posluchač nevidí její členění. Je proto nezbytné členění řeči naznačit v jejím úvodu – říci, co se bude řešit, jaké bude pořadí jednotlivých bodů, kolik zazní argumentů atp. Z toho ovšem vyplývá povinnost této deklarované struktury se držet. Není od věci několikrát během řeči se k deklarované struktuře vrátit a pomoci posluchači zorientovat se. („Nyní přejdu ke druhému bodu, kterým je vysvětlení našeho cíle v debatě...“ „V úvodu jsem slíbil představit tři argumenty ve prospěch afirmace teze, dovolte mi nyní seznámit vás s prvním z nich...“)

Mluvená řeč nemá různé typy písma, nadpisy a členění do odstavců. Ty musí mluvčí nahradit prací s hlasem a neverbální komunikací.

Při poslechu mluvené řeči se posluchač nemůže vrátit k již jednou řečenému. Je proto doporučené a/ mluvit srozumitelně, včetně vhodného tempa řeči, b/ neustále se ujišťovat (zrakovým kontaktem s okolím), že posluchači vnímají, sledují a rozumí, c/ zásadní sdělení čas od času zopakovat.

Zásadní sdělení / míra splnění cíle řeči by mělo být shrnuto v závěru řeči.

Jak na to

Předejte účastníkům výše uvedené rady. Jejich pochopení můžete posílit herními cvičeními – nechejte někoho přednést afirmaci teze, ostatní nabízí zpětnou vazbu – zda se debatér držel vašich (výše uvedených) rad či ne, zda byla jeho řeč srozumitelná, kdo si z ní co zapamatoval...) Rozhodně odrazujte od psaní celých řečí, podporujte poznámky ve formě indexových karet. Poznámky k jednotlivým argumentům by mohly vypadat zhruba jako ve výše uvedené ukázce bodu 3.5.2.

Tyto poznámky by mohly být přetaveny do (například) takovéto řeči:

(Předcházel úvod – analýza teze, viz ukázku u bodu 3.5.1)

(...)

V průběhu své obhajoby vám nejdříve vysvětlím souvislost mezi tučnými jídly a zdravotními vyhlídkami. Potom vám představím tři argumenty, pomocí kterých vám ukáži, že přijmout opatření, které navrhuje dnešní teze, totiž uvalit spotřební daň na tučná jídla povede k dosažení našeho cíle. Dovolím si zopakovat, že tímto cílem je zlepšení zdravotních vyhlídek významného množství lidí. V závěru řeči shrnu představená tvrzení a jejich dopad na platnost teze dnešní debaty. !.....

Představení osnovy / struktury řeči.

K prvnímu slíbenému bodu, totiž souvislosti mezi tučným jídlem a zdravotními vyhlídkami. V tomto bodě vám vysvětlím, proč konzumace tučných jídel zdravotní vyhlídky zhoršuje. Jak jsme již řekli, tučné jídlo je pro nás, pro účely této debaty, jídlo smažené v tuku. Toto jídlo použité tepelné médium – olej či tuk, mocně vsakuje. Komu někdy vystydly hranolky, ví, o čem mluvím. Na tuku není nic špatného. Naopak, má v sobě ohromné množství energie. Nepříjemné je, že u mnoha lidí dochází k nepoměru mezi příjmem a výdejem energie. A tento nepoměr je jednou z příčin nadváhy a obezity. Není to jediná příčina, ale je to faktor, který je při vzniku těchto chorob vždy, opakuji vždy přítomen. Nadváha a obezita potom samy přispívají k rozvoji některých typů nádorů a artróze velkých kloubů, zejména však srdečně cévním onemocněním, vysokému krevnímu tlaku a cukrovce. Ty, bohužel, patří v naší zemi mezi nejčastější příčiny úmrtí obyvatelstva. Uvedená fakta jsme čerpali z webu Obezita.cz, který spravuje významná farmaceutická firma Roche s.r.o. Dovolte mi zdůraznit závěr, který z uvedeného vyplývá pro zdravotní vyhlídky lidí. Netvrdíme, že hranolky, langoše a koblihy vás dostanou do hrobu. V souladu s poznatků vědy ale tvrdíme, že jejich konzumace výrazně zvyšuje šance onemocnět nadváhou či obezitou, které zase výrazně zvyšují pravděpodobnost onemocnění některou z výše uvedených či mnoha neuvedených nemocí. Jinými slovy, konzumace tučných jídel zhoršuje zdravotní vyhlídky jejich konzumentů. !.....

Obhajoba kritéria. Splnění závazku z úvodu řeči a představení osnovy.

Zopakování významného.

Proč jsem vám o tom, dámy a pánové, vykládal? Opakuji, naším cílem v debatě je prokázat, že zdaněním tučných jídel selepší zdravotní vyhlídky významného počtu lidí. Pokud se má něco zlepšovat, potřebuji, abyste mi rozuměli, co a proč chceme zlepšovat. !.....

Mluvíci zdůrazňuje, že plní slib. Současně pomáhá s orientací („Skončil jsem s prvním bodem, pokračuji dalším...“)

Tolik k prvnímu bodu mé řeči, kterým byla obhajoba cíle afirmativního týmu. Kromě obhajoby našeho cíle jsem vám v úvodu slíbil i tři argumenty, důvody, proč tvrdíme, že zdaněním tučných jídel skutečně dojde ke zlepšení zdravotních vyhlídek významného počtu lidí. Tady jsou. !.....

Je dobré argumenty číslovat. Pomáhá to orientaci.

Za prvé: (první argument – představen, dokázán, vyvozen závěr a ukázán dopad na naplnění kritéria)

Pro zestručnění předevedení prvních dvou argumentů do „mluvené“ podoby vynecháváme. Pro ilustraci poslouží třetí argument.

Za druhé... (druhý argument – představen, dokázán, vyvozen závěr a ukázán dopad na naplnění kritéria) !.....

Za třetí. Tvrdíme, že existují důvody věřit, že zvláštní zdanění povede ke změně výrobních technologií, v tomto případě ve směru k zavedení takových postupů, které nebudou ohrožovat zdravotní vyhlídky lidí.

Tvrzení argumentu.

Co nás vede k takovému tvrzení? Vede nás k němu jednak zkušenost, ale i prostá logická úvaha. Zdaněním zboží se toto zboží prodáží – nezapomínejte, prosím, že uvažujeme o výrazném zdražení, ne jen o několika kosmetických procentech, které firmy dokáží zahladit nižší marží, sníženou kvalitou a dalšími opatřeními. Tedy ještě jednou, zdanění zboží prodáží.

Snaha o logické vysvětlení premisy (zdůvodnění). Tato premisa, jak už tomu u premis často bývá, je totiž závěrem jiného argumentu.

Na zdražení budou reagovat zákazníci – jak jsem vysvětlil u prvního a druhého argumentu, budou reagovat tak, že budou preferovat jiné výrobky. Prodejci tučných jídel se budou muset spokojit s nižšími výdělky – anebo reagovat. Jak uvádí profesor Chan Kim, spoluautor jedné z nejvýznamnějších strategických teorií nového tisíciletí, Strategie modrých oceánů a profesor na prestižním institutu Insead: „Inovace eliminují věci, jež jsou příliš drahé.“ Kdo bude chtít v sektoru přežít nebo slušně vydělávat, bude inovovat.

Zopakování důležitého – premisy.

Opět snaha o vysvětlení premisy (důkazu).

„Drahotu“, o které hovoří profesor Chan, způsobí spotřební daň, spotřební daň bude uvalena na nezdravost tučných jídel. Inovace tedy povede k tomu, aby daň nebyla, což znamená jinou technologii přípravy jídel. Prostě se nebude smažit na oleji. Což znamená, že nebudeme jíst tolik tuku, který ohrožuje naše zdravotní vyhlídky. Zdravotní vyhlídky se takto zlepší. A to nejen u významné skupiny lidí, ale u všech lidí!

Premisa – důkaz.

Dovysvětlení logiky argumentu, včetně dopadu na kritérium. Mluvčí pro jistotu explicitně vysvětluje vztahy mezi premisami, závěrem a kritériem.

Docházím tedy k závěru, že zvláštní zdanění skutečně může vést ke změně výrobních technologií, v tomto případě ve směru k zavedení takových technologií, na které se zvláštní zdanění nebude vztahovat, to znamená zdravých technologií.

Pravidly vyžadovaný explicitní závěr.

I tento argument proto vede k naplnění našeho cíle – zlepšit zdravotní vyhlídky lidí. Navržené opatření proto plní stanovený cíl a dává tedy smysl navrženému opatření, totiž návrhu zdanit tučné jídlo spotřební daní.

Explicitně vyjádřený dopad na naplnění kritéria a platnost teze.

Dámy a pánové. Ve své řeči jsem vám vysvětlil, jaký vidíme smysl v navrženém opatření. Ukázal jsem, že existuje vztah mezi tučným jídlem a zdravotními vyhlídkami lidí. Dále jsem vám představil, vysvětlil a dokázal tři tvrzení, o která opíráme své přesvědčení, že zdaněním tučných jídel skutečně zlepšíme zdravotní vyhlídky významného množství lidí. Dámy a pánové, z uvedených důvodů jsem přesvědčen, že dává smysl přijmout navržené opatření – na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň! Děkuji vám za pozornost.

Závěr – shrnutí řečeného.

Zopakování a zdůraznění afirmativního stanoviska. Poslední věta před rozloučením stručně shrnuje afirmativní postoj – a tím je afirmace teze.

Procesy debaty 4 – 9: Příprava kritického stanoviska, příprava otázek a odpovědí a strategie vedení křížového výsledku, rétorická příprava, přednes argumentace, kritické naslouchání a efektivní psaní poznámek, rychlé řešení problémů.

4. Příprava kritického stanoviska včetně sběru a vyhodnocení informací

„Kritickým stanoviskem“ můžeme nazývat dva odlišné koncepty – vyvracení (součást negativní linie) a negaci teze (součást negativní konstruktivní linie). Zopakujme si význam termínů:

Vyvracení	Argumentace oponující strany, která má za cíl prokázat neplatnost / nedostatečnost afirmace teze. Reaktivní argumentace. Přednáší mluvčí N1 a N2.
Negace teze	Sada argumentů, které směřují k prokázání neplatnosti zadané teze debaty. Nepovinná, předem připravená (proaktivní) argumentace. Přednáší mluvčí N1.

V průběhu debatních soutěží se týmy střídají v roli afirmace a negace. Každý tým tedy na stejnou tezi vystupuje jak z pozice afirmace, tak z pozice negace. (Nikdy se však na stejnou tezi, v nových pozicích, nestřetávají stejné týmy.)

Znamená to, že již v rámci přípravy týmy berou v potaz obě role. To je dalším důvodem pro holistické čtení a skutečně pečlivý sběr materiálu, který podporuje danou tezi, oslabuje tuto podporu, odporuje tezi a oslabuje tento odpor. Jinými slovy debatéři současně hledají a formulují důvody pro i proti platnosti zadané teze a také slabé stránky těchto důvodů. Řečeno debatní terminologií hledají a formulují argumenty afirmace teze, negace teze a vyvracení (afirmace i negace). Zopakujeme, že negace teze je nepovinná a prokázání její platnosti negativnímu týmu k vítězství v debatě nestačí – spor se vede o platnost obhajoby afirmace teze!

Činnosti, které jsou nezbytné pro přípravu „kritického stanoviska“ – ať jím je pouze samotné vyvracení afirmace anebo vyvracení afirmace i negace teze současně, jsou zcela stejné jako činnosti při přípravě afirmace teze. Postup je tedy popsán v předchozím bodě (2. – Příprava argumentace).

Jak na to

Již před přípravou afirmace teze debatérům vysvětlíte roli, úkoly a cíl negativního týmu. Zdůrazněte, že při formulaci hypotéz a sběru materiálu musí mít na paměti i roli negativního týmu a zaznamenávat jak

- a/ informace a důkazy podporující platnost teze, tak
- b/ jejich slabiny a konečně i
- c/ informace a důkazy popírající platnost teze.

Ved'te debatéry k tomu, aby si slabiny argumentů i argumenty proti platnosti teze pečlivě archivovali – nejlépe na indexových kartách.

Významnou technikou přípravy kritického stanoviska je i cílevědomá snaha o vyvracení vlastních (afirmativních) argumentů. Snažte se společně s debatéry nalézt všechny slabiny vlastních afirmativních argumentů a tyto slabiny si poznačit.

5. „Křížový výsledek“

Významnou součástí debaty formou Karl Popper jsou i 4 „křížové výsledky“ – kvazialogické pasáže, ve kterých mluvčí, který právě dohovořil, odpovídá na otázky opozičního týmu. Průběh a cíl křížového výsledku popisuje bod 4.5 Pravidel:

„Účelem křížového výsledku je:

- a) objasnit řeč předchozího řečníka,
- b) pomoci odhalit a ukázat slabost argumentace opozičního řečníka,
- c) připravit prostor pro argumentaci vlastní strany.

Tazatel se ptá, tázaný odpovídá. Otázky a odpovědi musí být stručné a jasné. Tazatel se smí ptát na cokoli, prokáže-li se v dalším průběhu debaty spojitost s tezí. Odpovídající smí odmítnout odpověď na osobní otázku. Tazatel smí tázaného přerušit, pokud zjevně nemluví k věci.

Informace získané během křížového výsledku strana tazatele využije v dalším průběhu debaty. Nebudou-li použity v hlavní řeči některého z debatérů, rozhodčí je nebude brát v úvahu při rozhodnutí debaty.

V soutěžní debatě tedy křížový výsledek plní tři odlišné funkce:

Za prvé má pomoci objasnit oponentovu pozici v debatě. Pokud byla argumentace nejasná, vágní, nesrozumitelná, dává křížový výsledek debatérům šanci žádat po oponentovi upřesnění či objasnění. Dokud debatěři jasně nepochopí, co oponent říká, nebudou schopni vyvracet jeho argumentaci.

Za druhé debatér, který vede křížový výsledek (tázající), má možnost najít a demonstrovat slabiny v argumentaci předcházejícího řečníka. Pomocí vhodně volených otázek může odhalit protimluvy, nepravdivé premisy či závěry a další vady argumentace. Jeho snahou přitom je, aby odpovídající musel připustit chybu, nebo aby bylo posluchačům z odpovědí (u zkušených debatérů i z otázky samotné) zřejmé, že chyba existuje.

A za třetí má debatér možnost získat od oponentů jisté ústupky, které podpoří jeho vlastní argumentaci.

Dotazování / křížový výsledek tak vytváří solidní základ, na kterém lze stavět významnou část následující argumentace. Platí, že informace získané v křížovém výsledku by se měly objevit v hlavních řečech, jinak je rozhodčí nezohlední ve svém rozhodnutí. Dotazování vybízí debatéry k týmové práci, protože řečník, který vede výsledek, není totožný s řečníkem, který po něm vystoupí se svou hlavní řečí. Obsah otázek proto často určuje ne řečník, který je klade, ale ten, který má využít získaných odpovědí. Ten si ovšem velmi pečlivě „hlídá“ odpovědi oponentů.

Základní pravidla⁶

Dotazování / křížového výsledku se účastní dva debatěři. Tázající se táže, odpovídající odpovídá. Otázky a odpovědi musí být jasné a stručné. Křížový výsledek se tedy skládá z otázek a odpovědí. Není prostorem pro přednášení řeči. Během výměny otázek a odpovědí se samozřejmě očekává, že oba debatěři, přestože jsou vystaveni přímé konfrontaci, nezapomenou na základní princip debatování, budou k sobě slušní a budou se navzájem respektovat. Pochopitelně platí, že „křížový výsledek“ je určen pouze pro debatéry, rozhodčí a obecnost do ní nezasahují, pouze poslouchají a dělají si poznámky. I v této části se debatěři snaží přesvědčit rozhodčí a publikum, že pravda je na jejich straně. Proto jsou otázky a odpovědi spíše určeny publiku: debatěři se dívají do publika a jako by otázky adresovali jemu – stejně tak odpovídající směřuje své odpovědi do publika. Debatěři si tedy většinou až tak nevsílají svých oponentů, soustředí se na obsah otázek a odpovědí.

5.1 Rady pro tazatele

Aplikace pravidel, technická doporučení

- Neargumentujte, nevysvětľujte, nedoplňujte. Ptejte se.
- Nebuďte útoční. Nic tím nezískáte. (Kromě nesympatií rozhodčích a publika.)
- Kladejte pokud možno stručné otázky. Je ztrátou času formulovat otázku v podobě složitého souvětí – než se dostanete k jeho závěru, nikdo si již nepamatuje začátek.
- Čas vymezený křížovému výsledku využívá tázající. Pokud máte pocit, že odpovídající záměrně prodlužuje odpověď (aby se vyhnul další otázce), potom je rozumné jej slušně přerušit. („Děkuji, vaši odpovědi rozumím. Položím další otázku.“)
- Pokud se chce odpovídající pustit do dialogu a sám začne klást otázky, měli byste otázku ze stejného důvodu (váš čas) odmítnout. („Když dovolíte, toto je můj čas, váš prostor pro otázky přijde na řadu jindy...“)
- Vřele doporučujeme mít několik otázek připravených předem (na kartách). Tázajícímu to přinese potřebný klid. Mít ale předem připraveny všechny otázky znamená zcela rezignovat na snahy o reakci na průběh debaty. A to je fatální chyba.
- Odpovědi respondenta je třeba slyšet a navazující otázky těmto odpovědím přizpůsobovat – klást předem připravené otázky bez ohledu na odpovědi respondenta může být i směšné.

Strategie

Strategie kladení otázek pochopitelně závisí na funkci, kterou vaše otázka plní. Jiné typy otázek budete klást, když si chcete ujasnit nejasné, jiné, když se budete snažit ukázat na chyby v předchozí řeči oponenta a zase jiné, když budete připravovat pozici pro následující řeč svého kolegy. Níže uvedené rady řeší zejména funkci b) a c) křížového výsledku (viz výše).

- Pomozte všem zúčastněným s orientací tím, že uvedete, čeho se vaše otázka týká, co má společného s řečí oponenta: „Hovořil jste o počtu obézních lidí. V této souvislosti bych se chtěla zeptat...“
- „Pomozte“ odpovídajícímu návodnou otázkou. („Řekla byste, že životní styl je významným faktorem vzniku nadváhy?“)

6 Text tohoto oddílu vychází z publikace editora Driscoll, William.

- Striktně trvat na jednoslovné odpovědi na zjišťovací otázku není obvykle moc chytré a ani fér. Většina řešených problémů debaty je složitější a prosté „ano“ a „ne“ nemusí být vyčerpávající odpovědi.
- Odpovídající chce věc vysvětlit. Trvat v takové situaci na jednoslovné odpovědi je znamení, že ve skutečnosti vás odpověď nezajímá, usilujete jen o jakousi pofiderní výhodu.
- Rozhodně doporučujeme klást otázky uzavřené a vyhýbat se otázkám otevřeným. Otevřená otázka vyzývá k obširné a květnaté odpovědi. Šikovný debatér na takovou otázku dokáže odpovídat výrazně déle než 3 minuty, které vy máte k dispozici.
- Stejně tak není dvakrát moudré (samozřejmě s výjimkou situace, kdy nevíte, co vlastně opozice říká) zešířka žádat řečníka, aby vám něco vysvětloval („*Jak jste to vlastně mysleli s vaším druhým argumentem?*“) Na takovou otázku se vám dostane *velmi* podrobného vysvětlení – a váš oponent tak ke svým 6 minutám projevu dostal darem 3 další.
- Je *velmi* rozumné klást otázky, na které znáte odpověď. (A může být velmi kontraproduktivní klást otázky, na které odpověď neznáte.) Je tedy moudré se ptát: „*Hovořili jste o počtu obézních lidí v západní Evropě, kolik že je to procent populace?*“ jen tenkrát, když toto číslo znáte a máte s ním své úmysly. Křížový výslech rozhodně není místo pro ukojení zvědavosti.
- Je tedy doporučeníhodné znát účel otázky, vědět, co chcete otázkou získat. Málokdy to ovšem získáte snadno. Existuje zajímavá technika, jak se ke kýžené odpovědi dostat: klást sérii jednoduchých, zdánlivě neškodných otázek, na které se nedá, než velmi jednoduše odpovídat. Celá série končí otázkou, na kterou odpovídající prostě nemůže odpovědět tak, aby nepopřel své předchozí odpovědi. Tato taktika se používá v „čisté“ formě, v podobě analogie a technikou „trychtýře“. Příkladem „čisté formy“ takové série by třeba mohlo být:

„*Co myslíte, mají lidé raději věci kvalitní než nekvalitní?*“

„*No, asi ty kvalitní.*“

„*Mohou-li si mezi kvalitními vybrat, dají přednost levnějším anebo dražším?*“

„*Tak nejspíš těm levnějším.*“

„*V dnešní době hodně dbáme na ochranu životního prostředí. Pokud si lidé mohou vybrat ze stejně kvalitních a cenově odpovídajících výrobků, dávají spíše přednost těm, které jsou šetrnější k životnímu prostředí.*“

„*No, jistě.*“

„*Takže říkáte, že lidi mají raději věci kvalitní, levné a šetrné k životnímu prostředí?*“

„*No jistě!*“

„*Kterou přesně z těchto vlastností má, ve srovnání s klasickou žárovkou, vámi propagovaná a EU nařízená takzvaná úsporná zářivka?*“

„*???*“

Variantou je využití analogie – mluvčí klade otázky zdánlivě nesouvisející s tématem. Na závěr série vysvětlí analogii. Pokud je analogie přesvědčivá, odpovídajícímu se jen těžko berou předchozí odpovědi zpět: (Příklad z reálné debaty, která se vedla o problematice cenzury školních časopisů.)

„*Budete se mnou souhlasit, že kuchyňský nůž je v kuchyni užitečný nástroj?*“

„*Jistě.*“

„*A budete se mnou také souhlasit, že kuchyňský nůž, tento užitečný nástroj, se v ruce dítěte může změnit ve velmi nebezpečnou věc?*“

„*Pochopitelně.*“

„*Takové dítě si může samo ublížit nebo ublížit někomu jinému, že?*“

„*Bohužel.*“

„*Dala byste s klidným svědomím dítěti do ruky nůž a nechala je bez dozoru?*“

„*To jistě ne.*“

„*Věříte tomu, že slovo jako prostředek komunikace je užitečná věc?*“

„*Pochopitelně.*“

„*Ale budete se mnou souhlasit, že slovo dokáže i zranit, že ano?*“

„*No, asi ano.*“

„*Ono to tedy vypadá, že nůž i slovo mohou ublížit. Sama jste přitom říkala, že nůž byste dítěti, předpokládám, že v jeho zájmu, do ruky nedala a rozhodně byste jej nenechala bez dozoru. Slovo ale ano. V čem přesně vidíte rozdíl?*“

„*???*“

„Trychtýř“, třetí varianta této techniky, spočívá v kladení série otázek, ve které se s každou další otázkou zužuje možný výběr odpovědí. Asi jako výslech svědka: Od „*Kolik jste viděl lidí?*“ a „*Byli to muži anebo ženy?*“ až po „...*a ten chlapec s červenou čepicí, ten tedy...*“

5.2 Rady pro odpovídající

Aplikace pravidel, technická doporučení

- Během křížového výslechu by měl dotazovaný odpovídat čestně a s úctou a respektem k oponentovi. Nebuďte útoční, nic tím nezískáte. (Kromě nesympatií rozhodčích a publika.)
- Odpovídejte stručně, znale a věcně. Tam, kde je to vhodné, odpověď rozšířte nebo doplňte. Nesnažte se však za každou cenu kráti čas.
- Nemlžte, pokud možno nekličkujte.
- Není nic špatného na tom, když připustíte nevědost. Samozřejmě, nesmí to být v klíčové věci celého problému.

Strategie

- Buďte pozorní, některé otázky v sobě mohou skrývat více, než se na první poslech zdá. To ale neznamená, že byste měli být zbabělí. Pokud rozumíte předmětu debaty, není důvod se bát. Je dobré zaujmout pevný a odhodlaný postoj, koneckonců s takovým postojem vstupuje tým do debaty.
- Odpovědi by měly být přímé a přesné. Otázky by měly být plně zodpovězeny, nicméně odpovědi by neměly říkat více, než chtěl tazatel vědět.
- Je férové odmítnout osobní otázku, komplexní otázku (otázka obsahuje dvě či více otázek v jedné) i sugestivní dichotomii (= otázka se tváří, že existují jen dvě možnosti, často jich je však více).
- Je rozumné žádat o vysvětlení otázek, které jsou nejasné nebo špatně zformulované. Je však nešťastné a často velmi okaté, když se dotazovaný ve snaze vyhnout se odpovědi na nepříjemnou otázku tváří, že jí nerozumí. Pro oponentující tým je ostatně velmi snadné využít předstíranou nevědost nebo mlčení odpovídajícího v dalších řečech ve svůj prospěch („*Je zřejmé, že naši oponenti nechtěli otázku zodpovědět a je nad slunce jasnější proč: poukazuje na fundamentální slabinu celé jejich argumentační linie!*“ „*Oponenti argumentovali... bohužel, jak se ukázalo v křížovém výslechu, nejsou si příliš jisti ani...*“)
- Je nerozumné nesouhlasit s každým tvrzením tazatele jen pro nesouhlas samotný.
- Vztahujte odpovědi k tomu, co již bylo řečeno („*Odpověď na vaši otázku zazněla ve vysvětlení našeho druhého argumentu, když jsme říkali, že...*“)
- Je vhodné odpovědi relativizovat – slova jako „často“, „většinou“ a „obvykle“ pomohou ustavit, že odpověď nemusí být vždy a za všech okolností závazná.

6. Rétorická příprava

Nástrojem debatérů je mluvené slovo. Přesto, debatování formou Karl Popper je charakteristické tím, že rozhoduje obsah, nikoliv forma. Jasnost obsahu je podporována přehlednou strukturou. Rétorika a jazykové kompetence účastníků tak zůstávají poněkud upozaděny.

Současně je na trhu dostatek literatury věnované rozvoji rétorických dovedností a naopak nedostatek literatury věnované debatování. Proto i v tomto textu věnujeme pozornost spíše dovednostem a procesům specificky debatním a zájemce o informace z oblastí rétoriky odkazujeme na specializovanou literaturu. Několik postřehů vyplývajících z debatní praxe přesto uvedeme.

Posluchači zřejmě dávají přednost zajímavému, jazykově bohatému a uchu lahodícímu projevu. Irituje je nepříjemný hlas, agresivita v projevu či naopak monotónnost, nezáživné deklamování předem připraveného textu, vysoké tempo řeči, nepřirozená gesta, pohledy do stropu, „ošívání se“, prohrabávání vlasů, hraní si s propiskou, prázdné fráze, anglicismy, (kvazi) odborný žargon, neformální oděv, příliš uvolněný či naopak příliš upjatý postoj.

Jinými slovy – pod pojmem „rétorika“ v debatě nezahrnujeme jen jazykovou stránku vyjadřování, ale i suprasegmentální jevy a neverbální komunikaci.

Praktické zkušenosti ukazují, že nácvikem a zpětnou vazbou lze poměrně snadno odstranit viditelné (zejména v oblasti neverbálního projevu) a slyšitelné chyby (zejména v oblasti suprasegmentálních prvků). Pokud je chyba skutečně tak velká, že působí rušivě, i méně zkušený lektor či rozhodčí si jí všimne. Její popis v rámci

zpětné vazby je obvykle velmi jednoduchý a sdělení mluvčímu je proto snadno pochopitelné („*Celou řeč jsi rozkládal rukama jako lopatkami větrného mlýnu, rušilo to – příště to nedělej...*“, „*Mluvíte pěkně, ale strašně rychle, doporučuji vám zvolnit tempo...*“)

Většina debatérů po nějaké době všechny výrazné chyby eliminuje. Drtivě většině to stačí. Pochopitelně i zde je prostor pro další cílevědomý rozvoj – například v rozsahu použité slovní zásoby (debatér v rámci přípravy záměrně vyhledává synonyma) a v podobě vědomého využívání řečnických a jazykových figur. Cílem je oživit a obohatit jazyk – a tím zaujmout posluchače. Dostatečně zkušený debatér, který ví, že po obsahové a strukturální stránce je jeho řeč připravena výborně, který ví, že nepáchá žádné výrazné rétorické chyby, se může pokusit (není to tak těžké) osvěžit svoji řeč aliterací, epiforou či anaforou. Někdy řečník opakuje i celé věty či spojení slov. (Viz např. slavnou řeč M. L. Kinga „I have a dream“.) Řečnickou otázkou lze použít – při jejím použití si však mluvčí musí být vědom 9. „zásady“.

Jednoduchá a přitom efektivní je „technika 3“ – tedy použití tří vlastností, někdy i s gradací na závěr („...*takové opatření je neúčinné, nehospodárné a naprosto škodlivé!*“)⁷

Další snadnou použitelnou technikou je paralelismus (stejná stavba dvou po sobě jdoucích vět). „*Máte-li pravdu, nelze být dost radikální, mýlíte-li se, nelze být dost konzervativní.*“ (opět M.L.K.)

Rozhodně se dá pracovat na vhodném výběru prostředků větné návaznosti, na „herecké“ práci s hlasem a mnoha dalších oblastech rétoriky. Zájemce odkazujeme na odbornou literaturu.

7. Přednes argumentace

Přednes argumentace není příliš náročným procesem. Má jediný cíl – předat sdělení. Pokud si jsou debatéři tohoto cíle vědomi, přirozeně nachází způsoby, jak jej dosáhnout. Můžeme přidat několik rad a doporučení.

Mluvený projev má jistá specifika – hovořili jsme o nich výše, v bodě 3.5.3.

- Řeč musí být organizovaná a směřovat odněkud někam. Proto musí mluvčí vědět, jaký je cíl jeho vystoupení. Pokud jej sám nezná, publikum to velmi rychle pozná právě v nejasné organizaci řeči. V rámci organizace řeči platí obecné členění jakéhokoli stylistického útvaru – i řeč má úvod, stať a závěr. V úvodu by mj. měl být představen obsah a cíl řeči, závěr by měl obsahovat shrnutí, zda a jak bylo tohoto cíle dosaženo. (O úvodu i dále.)
- Projev musí být srozumitelný. Přednost proto dostanou nekomplikovaná souvětí, jasně, stručně a výstižně vyjádřené myšlenky. Vhodné tempo řeči je samozřejmostí – rozhodně neplatí pravidlo, že ve vymezený čas je třeba říci co nejvíce, za každou cenu. Nemůžeme zde než zopakovat nutnost pochopit cíl přednesu – cílem je předat sdělení, ne sdělení vnucovat, ne exhibovat, ne planě tlachat, ne uspávat, ne dramaticky spínat stopky na mobilním telefonu. Předat. Sdělení.
- Přednes musí „jít na ruku“ rozhodčím i oponentům. Specifickým rysem debatování je, že rozhodčí ve svém rozhodování – úmyslně, aby se vyhnuli ovlivnění oslnivou či naopak slabou prezentací mluvčích – vychází ze svého písemného záznamu debaty. Pokud rozhodčí nestíhá kvůli rychlosti promluvy zapisovat, pokud jim není jasné, o čem a proč debatér hovoří a čeho svojí řečí dosahuje – a tedy neví, kam si jeho řeč značit, pokud pro složitost a komplikovanost myšlenek nedokáže vystihnout jejich obsah, potom debatér nesplnil cíl svého přednesu a mluví víceméně zbytečně. To ve stejné míře platí i ve vztahu k oponentům. Jestliže oponenti nebudou rozumět, nedá to základ pro dobrou debatu.
- Zda je jeho projev srozumitelný a publiku libý, kontroluje řečník zrakem – musí proto udržovat zrakový kontakt. Získává tak důležitou zpětnou vazbu a může okamžitě reagovat – zopakovat řečené, zpomalit, zdůraznit klíčové myšlenky/tvrzení ... Také tím může získat podněty, na které aspekty svého mluveného projevu, které nebyly publiku po chuti, se v rámci přípravy na příští debatu zaměřit.
- Požadavky jednoduchosti a zrakové kontroly pomohou naplnit vhodně organizované poznámky – ideálně ve formě poznámek na indexových kartách. Takové poznámky jsou současně asi neúčinnější technikou v boji s trémou.

Výše uvedené rady nebudou asi univerzálně použitelné pro libovolnou veřejnou prezentaci mluveným slovem. Jistě najdeme typy prezentací, kde o sdělení a „dobrou debatu“ rozhodně nejde. (Přinejmenším ne o sdělení smysluplné.) Debatování kromě toho, že vyžaduje jasnou a srozumitelnou řeč jako takovou, je dále specifické v tom, že větší část přednesu je věnována argumentům. Pro jejich přednes vše výše uvedené pochopitelně platí. Přidáme nicméně několik dalších doporučení, která se týkají právě stati projevu, totiž argumentaci.

Teze každého argumentu (jeho tvrzení, které je oznamovací větou) musí být vyslovena, ideálně zopakována a pokud možno jako teze argumentu i deklarována. Tvrzení argumentu by mělo být stručné. Je výhodné argumenty značit – soutěžní debatéři argumenty značí číslovkami, někdy používají první písmena abecedy.

7 Zde i s ukázkou aliterace.

„Můj první argument zní: Uvalení spotřební daně přímo odradí nezanedbatelnou část nakupujících.“

„Na podporu afirmace teze přinášíme tento druhý argument: Trest smrti nemá odstrašující účinek.“

„Za cé: Ozbrojená intervence přinese oběti v řadách civilistů.“

Jak jsme již zmínili v kapitole o argumentaci – teze argumentu nemůže být formulována jako bezobsažné spojení slov: „Můj první argument zní: odrazování nakupujících“, „Náš druhý argument má odstrašující účinek.“ (V případě této ukázky má mluvčí paradoxně pravdu.)

Je vhodné premisy deklarovat jako premisy. „Náš argument vychází z těchto předpokladů: ...“ „Toto tvrzení je založeno na následujících premisách: ...“

Stejně bude debatér (dobrý debatér, takový, kterému záleží na výsledku jeho snažení) postupovat i u dalších částí argumentu – závěru a dopadu.

Požadavek oznamovat posluchačům, o čem právě hovořím, kterou část argumentu právě řeším, má dva významné důvody:

- 1/ Pomáhá řečníkovi uvědomit si strukturu argumentu. Toto uvědomění nezřídka přináší kvalitnější argumenty (jak obsahově, tak zejména formálně – debatěři takto dokáží eliminovat množství argumentačních chyb).
- 2/ Výrazně pomáhá při dekódování argumentace (více viz proces 10: Kritika argumentace), a to dokonce tak, že potřebu dekódovat zcela odstraní (argument je sám o sobě srozumitelný).

Citace, data a údaje je potřeba doplnit základní bibliografickou poznámkou – kdo je autorem, kdy a kde bylo zveřejněno.

Komentáře k představené řeči z pohledu přednesu argumentace:

Za třetí: Tvrdíme, že existují důvody věřit, že zvláštní zdanění povede ke změně výrobních technologií, které nebudou ohrožovat zdravotní vyhlídky lidí.

Co nás vede k takovému tvrzení? Vede nás k němu jednak zkušenost, ale i prostá logická úvaha. Zdaněním zboží se toto zboží prodáží – nezapomínejte, prosím, že uvažujeme o výrazném zdražení, ne jen o několika kosmetických procentech, které firmy dokáží zahladit nižší marží, sníženou kvalitou a dalšími opatřeními. Tedy ještě jednou, zdanění zboží prodáží.

Na zdražení budou reagovat zákazníci – jak jsem vysvětlil u prvního a druhého argumentu, budou reagovat tak, že budou preferovat jiné výrobky. Prodejci tučných jídel se budou muset spokojit s nižšími výdělky – anebo reagovat. Jak uvádí profesor Chan Kim, spoluautor jedné z nejvýznamnějších strategických teorií nového tisíciletí, Strategie modrých oceánů a profesor na prestižním institutu Insead: „Inovace eliminují věci, jež jsou příliš drahé.“ Kdo bude chtít v sektoru přežít nebo slušně vydělávat, bude inovovat.

„Drahotu“, o které hovoří profesor Chan, způsobí spotřební daň, spotřební daň bude uvalena na nezdravost tučných jídel. Inovace tedy povede k tomu, aby daň nebyla, což znamená jinou technologii přípravy jídel. Prostě se nebude smažit na oleji. Což znamená, že nebudeme jíst tolik tuku, který ohrožuje naše zdravotní vyhlídky. Zdravotní vyhlídky se takto zlepší. A to nejen u významné skupiny lidí, ale u všech lidí.

Docházím tedy k závěru, že zvláštní zdanění skutečně může vést ke změně výrobních technologií, v tomto případě ve směru k zavedení takových technologií, na které se zvláštní zdanění nebude vztahovat, to znamená zdravých technologií.

I tento argument proto vede k naplnění našeho cíle – zlepšit zdravotní vyhlídky lidí. Navržené opatření proto plní stanovený cíl a dává tedy smysl navrženému opatření, totiž návrhu zdanit tučné jídlo spotřební daní.

Značení argumentu. Třetí argument (z úvodu víme, že třetí ze tří).

Uvedení – bude následovat tvrzení argumentu.

Teze argumentu.

Premisa.

Zopakování premisy. Z rétorických důvodů (snaha vyhnout se slovu „premise“) mluvčí toto slovo opsal vysvětlením jeho obsahu (co nás vede k takovému tvrzení).

Mluvčí se tedy snažil říci, kterou část argumentu právě řeší – premisu, současně se snažil o rétorický efekt.

Další premisa. Mluvčí dal přednost rétorice před poněkud otročským „toto je další premisa“.

Mluvčí předznamenává, že bude následovat závěr.

„Vede k naplnění cíle“ = signál, že mluvčí hovoří o kritériu a vztahu argumentu ke kritériu, tedy o dopadu.

8. Kritické naslouchání a efektivní psaní poznámek

Debatování je – především – o hluboké analýze předloženého problému a hledání a hodnocení argumentů a faktů tohoto problému. Opět opakujeme, že nejde o prosazení jednoho názoru či jednoho úhlu pohledu. Nástrojem této hluboké analýzy je jednak příprava na debatu a také její realizace, v rámci které jsou představovány argumenty, které jsou následně podrobovány věcné kritice.

Základem věcné kritiky (její obsah podrobně rozebereme v oddíle 9) je pochopitelně její adresnost – tedy kritika toho, co skutečně zaznělo. To ovšem znamená nejen řečené slyšet, ale cílevědomě naslouchat. V debatě formou KP se hovoří 46 minut. Je nemožné zapamatovat si všechny detaily 46 minut odborné diskuse. Proto je zapotřebí debatu písemně zaznamenávat. Ani to však není jednoduché – stenografický záznam každého řečeného slova by poskytl potřebnou přesnost, neumožní však celkový nadhled, který je zapotřebí udržet si k pochopení každého většího celku – ať jím jsou jednotlivé argumenty anebo celá linie. Výběrovým mechanickým záznamem pouze některých pasáží dochází ke zkreslení a ztrátě důležitých dat.

Řešením tohoto dilematu je kritické naslouchání. Kritické naslouchání je cílevědomé nejen ve smyslu „dobře slyšet“, znamená ale i okamžité, simultánní hodnocení významu řečeného, případně i dekodování vyslovených vět do podoby logických výroků / stavebních kamenů argumentu. Debatování je týmová záležitost. Při záznamu debaty poskytuje tým neocenitelné služby – každý člen zaznamenává řečené trochu jinak (protože záznam je výstupem jeho kognitivních činností). V době času na přípravu tak mohou debatéři porovnat své poznámky a jejich syntézou se tak dobrat plného záznamu debaty, z několika úhlů pohledů, zpracovaného třemi kriticky myslícími bytostmi. Takový záznam je „předpřipravený“ pro další použití v debatě.

Obsah a význam procesu kritického naslouchání lze shrnout takto: aby tým v debatě uspěl, musí se každý mluvčí soustředit *ne* na vlastní projev, ale na výstupy ostatních. Nestačí slyšet, je třeba naslouchat. Nestačí naslouchat, je nutné o slyšeném okamžitě přemýšlet. Konečně, nestačí o věcech jen přemýšlet, je důležité výsledky zaznamenat jak pro sebe, tak zejména pro tým.

S kritickým nasloucháním je úzce spojen další proces – záznam slyšeného, tedy efektivní psaní poznámek. Bez přesného záznamu si nelze představit realizaci nejvýznamnějšího procesu debaty, tedy analýzu představené argumentace. Záznam proto musí být co nejúplnější a pokud možno přesný. Debatéři si typicky zaznamenávají debatu na list papíru velikosti A3 na šířku. Papír je rozdělen do šesti sloupců – jeden pro každou hlavní řeč. Výstupy mluvčích se zaznamenávají do sloupců. Tento systém záznamu umožňuje přehledné sledování jednotlivých sporů: zleva doprava čteme, jak se k danému bodu vyjadřoval (případně nevyjadřoval) každý z mluvčích.

Debatéři se snaží svým posluchačům (rozhodčím i oponentům!) v zápise pomáhat. Proto argumenty značí („*náš první argument*“), oznamují, o čem hovoří anebo budou hovořit („ *nyní k druhému argumentu...*“, „*co se týče premisy třetího argumentu, rád bych upozornil...*“). Nikdo nepředepisuje, v jakém pořadí se mají mluvčí k jednotlivým bodům afirmace (a případně i negace) teze vyjadřovat. Ti volí taktiku podle svého uvážení – například se vyjadřují k argumentům v pořadí jejich (domnělého) významu. Značení částí řeči a odkazy na toto značení slouží právě tomu, aby se mluvčí ujistili, že rozhodčí (i oponenti) přiřadí kritiku právě k bodu, který je kritizován. Je bohužel smutnou praxí, že se tak nezřídka neděje – ani oponenti ani rozhodčí potom neví o čem, a proto ani proč mluvčí hovoří. Takový výstup je pochopitelně zcela zbytečný.

Správnému zápisu pomáhají zkratky, grafické značky a psací potřeby (pera různých barev, zvýrazňovače). Tipy na používání zkratk a psacích potřeb uvádí „Manuál“ na stranách 17 a 18.

Jak na to

Obě kompetence se přirozeně rozvíjejí praxí debatování. Jakmile účastníci vzdělávání pochopí princip debatování, sami se budou snažit tyto dovednosti rozvíjet. Lektor poučí debatéry o formě psaní poznámek na záznamový list již před první debatou. Je vhodné, aby lektor účastníky vzdělávání po jejich první či druhé debatě seznámil s technikami psaní poznámek (viz Manuál). Alespoň v začátcích by lektor měl poznámky debatérů sledovat – debatérům pomůže, když mohou svoje poznámky porovnávat se vzorem. Proto by měl lektor debaty sledovat, sám si psát poznámky a v procesu zpětné vazby tyto poznámky nabídnout debatérům k porovnání.

9. Rychlé řešení problémů

Rychlé řešení problémů odkazuje spíše ke kompetenci, než k procesu debatování. Jako proces jde o fázi průběhu debaty, kdy jsou představeny argumenty (jejich kritika) a opoziční tým nachází slabá místa těchto tvrzení. Protože týmy mají mezi jednotlivými výstupy jen omezený čas na přípravu (sečteno za oba týmy jde celkem o 12 minut v průběhu celé debaty), nalezení slabých míst, jejich pojmenování a způsobu kritiky musí být velmi rychlé.

Popsané činnosti vyžadují celou škálu dovedností a znalostí a zahrnují jak porozumění obsahu diskutované problematiky, tak teorii argumentace. Základem je pochopitelně schopnost (dovednost) slyšet a přehledně zaznamenat představená tvrzení – o těch jsme již hovořili. Stejně tak jsme již zmínili problematiku porozumění

obsahu / sporu v debatě, představili jsme i základy teorie argumentace. O posledních dvou bodech ještě budeme hovořit – o argumentaci a nacházení jejích chyb poměrně podrobně v následující kapitole. Uvedené znalosti a dovednosti se zúročí právě v rychlém řešení „problémů“.

V předchozím oddíle jsme letmo zmínili významnou techniku, která rychlému řešení pomáhá – touto technikou je okamžité zaznamenávání nápadů, slabin řečeného a možných reakcí ještě ve chvíli, kdy mluvčí hovoří. Obvykle to znamená na několik sekund rezignovat na snahu naslouchat a zapisovat, cenu ale obvykle vyváží hodnota nápadu. Výpadek záznamu totiž dokáží nahradit ostatní členové týmu – zapisují všichni, nápad a odhalení problému je ale výsledkem inspirace a schopností jednotlivce a může tak být v rámci týmu jedinečný. Tipy na efektivní psaní poznámek (Manuál, str. 17 a 18) zahrnují i způsoby, jak tyto nápady rychle zaznamenat. Autor textu standardně používá například tyto: křížek = nepravda, faktická nepřesnost; spojení dvou myšlenek čarou a křížek přes toto spojení = protimluv; otazník perem odlišné barvy = nejasné, nechápu; něco významného chybí = symbol přeškrtnutého V; to už tady bylo, nic nového = vlnovka u textu a poznámka RPT.; irrelevantní tvrzení = vlnovka u textu a poznámka IRR; přeškrtnutý symbol dvojité šipky = z toho nevyplývá, chyba kauzality, vadný závěr; text v rámečku odlišné barvy anebo výrazné podtržení = toto je důležité! Tyto poznámky, přiřazené k přesnému místu argumentace, mi obvykle stačí, abych si na konci řeči uvědomil, jakou chybu jsem (možná) odhalil. Pokud si nejsem jist, že si takto „vzpomenu“, případně pokud okamžitě dokáži chybu lépe pojmenovat, píši si přesnější poznámky. Stejně tak podrobněji zaznamenávám, pokud se mi podaří dekodovat nejasná sdělení.

Jak na to

Dovednost rychle a správně odhalit chybu je spojena s dovedností chybu vůbec najít – viz další kapitolu. Dovednost rychle zaznamenat nápad je zase spojena s dovedností efektivního záznamu debaty, o které jsme hovořili výše. Lektor by měl debatérům zdůraznit význam okamžitého zaznamenávání nápadů a učít je spoléhat se na záznam kolegů. To znamená, že za výsledek nesou všichni společnou odpovědnost – nejen v přípravě, ale i během realizace debaty.

10. Kritika argumentace (vyvracení)

Kritika argumentace je nejdůležitějším procesem debaty. Je ve stručnosti tím, „o co zde jde“. Vyvracení je dále zásadní součástí rehabilitace a musí být bráno v potaz i při formulaci afirmace (negace) teze. Dovednosti a znalosti spojené s vyvracením tak stojí v jádru zásadních procesů debaty. Převáděno do úkolů mluvčích – pět z šesti mluvčích se nějakým způsobem zabývá vyvracením přímo, ten zbývající, totiž A1, potom nepřímo.

Efektivně vyvracet znamená osvojit si poměrně širokou oblast *znalostí* teorie argumentace a také nepoměrně užší oblast *dovedností*, které jsou s vyvracením spojené. Je zajímavé, že i soutěžním debatérům činí problémy právě to druhé – tedy několik málo dovedností, které pomohou přetavit znalosti v efektivní výstup. Budeme se proto nejdříve zabývat právě touto oblastí.

10.1 Dovednosti potřebné ke kritice argumentace

Je důležité si uvědomit, že vyvracení není nic jiného, než argumentace. I tato argumentace potom musí splňovat požadavky, které na argumentaci obecně klademe. V debatování doporučujeme účastníkům vzdělávání ideální formu argumentu, kterou jsme představili ve zkratce TZDZD. Zdůvodnění, teorie („warrant“) argumentů vyvracení se v drtivé většině opírá o teorii argumentace nebo o pravidla debaty. Důkazem, oporou, pozorováním („grounds“) budou odhalené chyby / slabá místa argumentace oponentů. Obojí bude zahrnovat pestrou škálu předpokladů. Je velmi zajímavé, že na základě všech představitelných zdůvodnění a důkazů se vyvracející tým může v zásadě dobrat jen 6 možných (pro debatu relevantních) závěrů! Uvedeme si je včetně jejich dopadu:

Možná tvrzení argumentů vyvracení:

- 1/ Obhajoba je jako celek irelevantní. Dopad: taková obhajoba nepodporuje platnost teze.
- 2/ Opozice nabízí lepší kritérium. Dopad: argumentaci na základě „horšího“ kritéria je nutné odmítnout jako celek a je třeba přijmout argumentaci založenou na jiném, lepším, opozičním kritériu.
- 3/ Tvrzení argumentu je irelevantní. Dopad: takový argument (bez ohledu na jeho ne/platnost či pravdivost) nepodporuje platnost teze.
- 4/ Tvrzení argumentu je neplatné anebo nepravdivé. Dopad: takový argument nepodporuje platnost teze.
- 5/ Pravdivost tvrzení argumentu nebyla (dostatečně) prokázána. Dopad: takový argument nepodporuje platnost teze.
- 6/ Tvrzení argumentu je nevýznamné. Dopad: takový argument jen nevýznamně podporuje platnost teze. V hodnocení bychom měli dát přednost jiným, významnějším argumentům.

Tato tvrzení (= závěry) argumentů vyvracení lze kombinovat v souvislosti vztahu argumentů ke kritériu. U plánové debaty budou dopady vyvracení formulovány trochu jinak. To však nic nemění na skutečnosti, že počet možných relevantních argumentů vyvracení a jejich podstata zůstávají jak výše řečeno. Ještě jednou – je jen 6 možných tvrzení argumentace vyvracení a tato zní přesně jak bylo uvedeno výše.

Proč je tomu tak? Jde o to, že debata se do značné míry vede o „platnosti“ závěrů argumentů a jejich dopadu. I proto je v ustanovení pravidel zdánlivě „byrokratický“ požadavek explicitního vyjádření závěru a dopadu – viz bod 4.1 Pravidel.

Je svým způsobem nepochopitelné, že tento jednoduchý výčet v tak důležité věci neznají ani soutěžní debatéři! Lektor by měl debatérům jasně vysvětlit, že debata se vede o pravdivosti tvrzení (= závěrů) argumentů. Pravdivost tvrzení je podporována premisami argumentu (empirickými fakty a principy) a logikou, která na základě pravdivosti premis zaručuje pravdivost závěru. To vše lze v debatě zkoumat a nacházet zde slabá místa. Veškeré zkoumání však směřuje k jedinému cíli – ke zjištění ne/platnosti *závěrů*, respektive dopadu závěrů (= tvrzení) argumentů na ne/platnost teze. (Případně na ne/naplnění kritéria a jeho prostřednictvím na ne/platnost teze).

Rekonstrukce argumentu

Významnou dovedností nezbytnou pro efektivní vyvracení je dovednost rekonstruovat argument. Ať již z důvodů rétorických nebo naopak z důvodů neporozumění obsahu debatované problematiky, či pro neschopnost zformulovat smysluplný argument, mluvčí jen zřídka prezentují argumentaci zcela jasnou formou: „Teze argumentu zní... argument se opírá o tři premisy, první premisa zní..., druhá premisa zní..., třetí premisa zní... a proto platí závěr... který tak podporuje pravdivost teze dnešní debaty.“ Často se prezentující utápí ve vysvětleních, přináší řadu důkazů (a ztrácí ze zřetele důvod, proč vůbec „důkazy“ přináší), údajné „tvrzení“ argumentu formuluje tak, že nelze poznat jeho pravdivost („Náš první argument zní: Zdravotní dopady.“), a jindy

se zase tvrzení objeví naprosto nečekaně v průběhu argumentace (sám mluvčí přítom netuší, že právě pronesl tvrzení argumentu). Navzdory požadavku Pravidel nezřídka chybí závěr argumentu a jeho dopad a vztah ke kritériu a prokázání pravdivosti teze. I když se snaží, přesto si posluchači nedokáží poznamenat vše. Sečteno, pro vyvracející tým může být nesnadné vyvracet ne pro sílu argumentu, ale naopak pro jeho slabost. Často tak zůstane nevyvrácen i zjevně slabý argument. (Poznámka: Pokud je prezentace argumentu zjevně zmatená a ani křížový výsledek nepřinesl do věci jasno, negativní tým může na tomto základě argument férově odmítnout – viz dále, tvrzení vyvracení 5.)

Zápis standardní formou

Je proto velmi důležité provést jazykovou analýzu a přednesené argumenty rekonstruovat do srozumitelné podoby. Ideálně do podoby zápisu standardní formou. Během snahy o rekonstrukci si tým ujasní povahu argumentu – zda se jedná o indukci či dedukci, podstatu jeho tvrzení, uvědomí si, co jsou premisy a jaké jsou povahy (důkaz, princip). Zápis standardní formou umožní snadné ověření, zda závěr skutečně vyplývá z premis a není novou premisou, na světlo vychází zřejmé i méně zřejmé chyby a nedostatky. Rozumět chybám a umět vysvětlit jejich povahu je předmětem dalšího oddílu (znalosti potřebné ke kritice argumentace), bez dovednosti rekonstruovat argument však tyto znalosti nebudou využity v celém svém potenciálu.

Jazyková analýza: účel

Snahou jazykové analýzy je převést mnohdy složitá tvrzení vyjádřená košatými souvětími do co nejjednodušších oznamovacích vět. Takových, u kterých nemusíme tolik přemýšlet o jejich vzájemných vztazích a naopak snadno můžeme určit, zda jsou pravdivé anebo nepravdivé.

Uvažte argument s marihuanou a šedým zákalem. Debatéři zaznamenali projev oponentů takto:

„Marihuana prospívá zdraví. Lékařské studie totiž dokazují, že užití marihuany snižuje tlak v oční bulvě a ulevuje tak od bolesti pacientům s šedým zákalem.“

Snahou o co nejjednodušší věty, určením předpokladů a závěru a následném zápisu standardní formou získáme takto rekonstruovaný argument:

Premisa (důkaz): „*Marihuana snižuje tlak v oční bulvě.*“

Premisa (důkaz): „*Snížením tlaku v oční bulvě se ulevuje od bolesti.*“

Premisa (důkaz): „*Pacienti s šedým zákalem mají bolesti.*“

Závěr: „*Marihuana prospívá zdraví.*“

Výsledný zápis je jasnější a srozumitelnější, než původní argumentace. (Přítom zvolený příklad byl sám o sobě vcelku přehledný, v realitě bývají tvrzení výrazně komplikovanější a rozhodně méně srozumitelná.)

Jazyková analýza: Kdo / co je objektem výpovědi a jaký je rozsah její platnosti?

Jazyková analýza by rozhodně měla zahrnout vyjasnění, o kom / o čem argument / jeho premisy / závěr vypovídají, případně o jakém rozsahu / rozměru vypovídají.

Podíváme-li se na výše uvedenou rekonstrukci argumentu „o šedém zákalu“, odhalíme několik jeho vad. Jednu z nich odkryjeme, pokud se soustředíme na *objekt* argumentu: o *kom přesně* se hovoří a srovnáme rozsah tvrzení premis a závěru. Premisa hovoří o *pacientech s šedým zákalem*, zatímco závěr zřejmě hovoří o *všech* (lidech?). To je ovšem zásadní rozdíl. Dopadem je, že závěr nevyplývá z premis a je proto neplatný.

Při rekonstrukci argumentu by se tým měl vždy snažit kvantifikovat pro koho / pro co a *v jakém rozsahu* argument (jeho premisy) platí a porovnat rozsah platnosti premis s deklarovaným rozsahem platnosti závěru.

Zápis na indexové karty

Doporučujeme zápis standardní formy psát na „indexové karty“, pro každý argument jednu. K jednotlivým částem zrekonstruovaného a zapsaného argumentu potom debatéři přiřazují stručné poznámky a nápady k vyvracení. Času na přípravu je bolestně málo. Není proto možné psát celé věty a vysvětlovat jednotlivé chyby / slabá místa. Debatérům musí stačit stručné poznámky („nepravda“, „post hoc“, „nepodporuje“, „jiný rozsah“ atp.) Zápis standardní formou sám o sobě pomáhá zprostředkovat významné informace. Když se k němu přiřadí rychlé poznámky a když debatér rozumí povaze odhalených chyb, potom je taková karta dostatečným zdrojem pro strukturované, výstižné a obsažné vyvracení.

Specifické dovednosti kritiky argumentace zahrnují dovednosti spojené s rekonstrukcí argumentu, v tom zejména jeho jazykové rekonstrukce – zjednodušení vět na úroveň jednoduchých výroků a odhalení objektu (rozsahu platnosti) tvrzení, dále vhodného zápisu zjištěných chyb a také schopnost na základě zjištěných vad argumentace správně formulovat závěr a jeho dopad na ne/platnost obhajoby afirmace či negace teze. Odhalit vady argumentace a srozumitelně vysvětlit, v čem je chyba a jaký má dopad na argument resp. na obhajobu teze, znamená osvojit si alespoň některé znalosti problematiky argumentace.

10.2 Znalosti potřebné ke kritice argumentace

Ad tvrzení vyvracení 1: Obhajoba je jako celek irelevantní.

První z možných závěrů kritiky argumentace zněl: „*Obhajoba je jako celek irelevantní.*“ Dopad tohoto závěru na platnost obhajoby afirmace teze zněl, že taková obhajoba platnost teze nepodporuje.

Existují dva možné scénáře, které oponující tým dovedou k tomuto závěru.

1.1 Zmanipulovaná teze

Obhajoba je jako celek irelevantní tehdy, když opoziční tým, slovy sportovní terminologie, špatně „nalajnuje hřiště“ nebo, chcete-li, stanoví nevhodný referenční rámec. Jinými slovy, v analýze teze došlo k chybě, která vedla ke **zmanipulování teze**. Zmanipulovaná teze je chybnou argumentací. Chyba spočívá v tom, že mluvčí původní tezi (její problém) zamění tak, aby mu vyhovovala. Využívá přitom účelového výkladu klíčových slov teze: V debatě českých středoškoláků, v roce, například, 2005⁸ na tezi „*Marihuana by měla být legalizována*“ mluvčí upřesní, že marihuanou rozumí konopí seté, tradičně využívané jako olejina, přadná a energetická plodina. V debatě bude poté rozvíjet argumenty o užitečnosti marihuany pro pletení košíků, lan a provazů atp. Došlo ke zřejmé manipulaci teze – v daném kontextu zřejmě nešlo o pletení košíků, ale o legalizaci marihuany jako halucinogenní látky.

1.2 Nevhodné kritérium

I zde je původ chyby v nevhodné analýze teze. Jako celek bude totiž obhajoba irelevantní i tehdy, když opoziční tým odhalí a prokáže (zřejmou) nedosažitelnost, případně nevhodnost kritéria návrhové teze. Pokud je cíl opatření nedosažitelný, nežádoucí či z jiného důvodu nevhodný, potom toto opatření postrádá smysl a nijak nepřispívá obhajobě platnosti teze. Jakákoliv argumentace ve prospěch tohoto opatření je potom pro obhajobu platnosti teze irelevantní.⁹

Obdobně tomu může být při nevhodném kritériu teze faktické a hodnotové. U těchto tezí vychází kritérium z definic (viz Pravidla, 3.2, 3.3), a proto se na ně vztahují ustanovení Pravidel o definicích. Pokud kritérium požadavky Pravidel nesplňuje, potom jakákoliv argumentace vedená v souladu s vadným kritériem žádným způsobem nepřispívá k obhajobě teze – je irelevantní.

Ad tvrzení vyvracení 2: Opozice nabízí lepší kritérium.

Druhé možné tvrzení vyvracení zní: „*Opozice nabízí lepší kritérium.*“ Dopadem je, že argumentaci na základě „horšího“ kritéria je nutné odmítnout jako celek a je třeba přijmout argumentaci založenou na jiném, lepším, opozičním kritériu. Existují dva scénáře, jak se negativní tým k tomuto závěru dobere. (Jako výstup druhého scénáře bude tento závěr mírně modifikovaný.)

2.1 Debata o kritériu

U všech typů tezí, které umožňují kritérium (návrhová, hodnotová, faktická), může být kritérium zvoleno nevhodně. Tehdy je možné kritizovat pouze nevhodnost kritéria a na základě prokázání jeho nevhodnosti odmítnout obhajobu teze jako celek. Tuto situaci popisuje argumentace vyvracení 1.2.

Teze návrhová svojí povahou umožňuje – a nezděká i přímo očekává představení konkurenčního kritéria negativní strany. V případě takového postupu dochází negativní tým k závěru, že „opozice nabízí lepší kritérium“, a žádá, aby debata byla rozhodnuta na základě toho, či kritérium je „lepší“. V zásadě tedy půjde o argumentační spor o hodnotu představených kritérií s logickým závěrem, že „něčí“ kritérium je lepší a tato jeho vlastnost byla (lépe) prokázána.

K pochopení základů, na kterých se lze dobrat uvedeného závěru, je zapotřebí vrátit se k výkladu o kritériu návrhové teze (viz Kapitulu 2, 3.3, str. 19) a tento výklad dále rozšířit.

2.2 Výběr kritéria

Pro vedení úspěšné obhajoby teze či jejího úspěšného zpochybnění je výběr vhodného kritéria velmi důležitý. Je zřejmé, že pro různé teze budou vhodná také různá kritéria a cílem debatérů je během přípravy odhalit a vytipovat to nejvhodnější. Je třeba mít na paměti, že pouhý fakt, že některá z hodnot či zásad je obecně považována za „dobro“ či „chtěné“, neznamená ještě, že bude v každé debatě představovat vhodné, nezpochybnitelné kritérium. Např. obecně lze „hospodárnost“ považovat za pozitivní vlastnost, nicméně pokud

⁸ V době zpracování tohoto textu, v prosinci 2012, by bylo férové očekávat debatu o navrhované novele zákona.

⁹ Uvedená ustanovení Pravidel v takovém případě stanovují povinnost negativnímu týmu stanovit vlastní referenční rámec, tedy nabídnout jiné, Pravidlům již vyhovující kritérium. Následně se debata vede v rámci negativního kritéria.

budeme uvažovat o tom, zda obnovit trest smrti, nebude takto zvolené kritérium představovat hlavní podstatu tohoto morálního problému. Mnohem podstatnější význam má hledisko vnímání spravedlnosti, bezpečnosti a humanity.

Je také zřejmé, že i když hodnoty jsou chápány pozitivně, mohou být ve vzájemné opozici. Konflikt hodnot je běžný a některé teze jej přímo nabízí – budeme-li například vést debatu o oprávněnosti zvyšování pravomocí státu a jeho represivních složek, bude na jedné straně stát otázka bezpečnosti občanů a na straně druhé jejich osobní svoboda, přičemž jedné hodnoty lze dosáhnout či ji maximalizovat jen na úkor té druhé. V takovéto situaci by ideálně konflikt v debatě měl představovat právě spor mezi těmito dvěma hodnotami. Proto debatérům nestačí představit/sledovat jakékoliv obecně přijatelné a pozitivně vnímané kritérium, ale takové, které bude zároveň pro daný kontext obhajitelné jako nejdůležitější. V opačném případě hrozí, že bude oponenty úspěšně napadeno.

2.3 Dvě kritéria v debatě

Každý z týmů v debatě má samozřejmě právo vybrat si směr, jakým se bude ubírat jeho argumentace a cíl, kterého je záhodno v dané souvislosti dosáhnout. Vzhledem k tomu, že některé teze nabízí takovýchto možných, obecně akceptovatelných cílů více, nelze straně negativní upřít právo přinést pro obhajobu své negativní konstruktivní argumentace také vlastní kritérium. Rukověť rozhodčího, bod 2.1 ustavuje: „V případě, že se negativní strana rozhodne představit vlastní konstruktivní linii, buď přijme za vlastní kritérium afirmativní strany, nebo představí kritérium vlastní.“

Na základě druhého zvoleného postupu může negativní tým zvolit strategii debaty o kritériu. Svoji argumentací bude kritizovat hodnotu afirmativního kritéria a prosazovat hodnotu vlastního kritéria.

Poté, co prokáže „nadřazenost“ vlastního kritéria, pokračuje ve vlastní negativní argumentaci. Tato argumentace prokáže, že navržené opatření bude mít na dosažení této hodnoty neblahý vliv – a proto je nemoudré opatření přijímat, jinými slovy, teze neplatí. Součástí závěru potom ovšem bude, že „opozice nabízí *'lepší' kritérium*“ a debata by se měla rozhodnout právě na základě toho, čí kritérium je „lepší“.

2.4 Debata o kritériu a jeho dosažení

První představený scénář argumentace vyvracení 2 nabídl situaci, kdy negativní tým odmítá afirmativní argumentaci jako celek tím, že prokáže větší význam vlastního kritéria. Následně argumentuje tak, aby ukázal, že realizací opatření dojde k poškození stanovené hodnoty.

Alternativou tohoto přístupu je jeho rozšíření – výše uvedený postup je doplněn o vyvracení afirmativní argumentace vedoucí k naplnění afirmativní hodnoty.

Jak bude tedy taková debata se dvěma kritérii vypadat? Strana afirmativní představí svůj cíl (kritérium), ke kterému návrh směřuje a který bude ospravedlnitelný a chtěný. Negativní strana tento cíl (kritérium) přijme, uzná jeho důležitost a bude se snažit svou argumentací dokázat, že návrhem (naplněním teze, tedy tezí) nebude cíle dosaženo. Poté, co splní tuto svou povinnost (první, povinný plán debaty), představí vlastní úhel pohledu na danou problematiku (negativní konstruktivní linii, tzn. druhý, fakultativní plán debaty), kterou se bude snažit prokázat, že neplatí samotná teze debaty, že návrh není „chtěný“ nejen proto, že jím nelze dosáhnout afirmativního cíle, ale navíc způsobí negativní důsledky tím, že naruší jinou, rovněž chtěnou hodnotu.

Například, pokud má afirmativní strana obhájit správnost zavedení školného na vysokých školách, stanoví si jako kritérium třeba „dostupnost vyššího/univerzitního vzdělání většímu počtu lidí“. Strana negativní uzná, že cíl je žádoucí, že dostupnost vzdělání je skutečně třeba zvýšit, ale bude argumentovat, že daný návrh k tomuto cíli nepovede (první plán). Navíc však ve své vlastní argumentační linii bude chtít ukázat, že zavedení školného povede k vytvoření nerovných možností mezi uchazeči o studium a studenty. Pokud by však negace přijala afirmativní kritérium, připravila by se v debatě o možnost takto argumentovat, protože taková argumentace by nevedla k naplnění afirmativního kritéria. Bude proto jen správné, když negace pro svou konstruktivní linii zvolí jiné kritérium – cíl, kterého by v dané problematice bylo rovněž velmi vhodné a správné dosáhnout.

Postup „prokázání nadřazenosti vlastního kritéria – zpochybnění argumentace vedoucí k naplnění afirmativního kritéria – prokázání argumentace vedoucí k poškození hodnoty vlastního kritéria“ je bezpečnější variantou strategie 2.1. Bezpečnější proto, že se vyvracející tým nespolehá pouze na přesvědčivost prokázání nadřazenosti vlastního kritéria, ale současně hledá chyby v argumentaci afirmativní strany podporující dosažení afirmativního kritéria. Negativní tým si tak svoji pozici „jistí“ na dvou frontách. Pokud nevyjde jedna, může vyjít ta druhá. *Součástí závěru* takto vedené argumentace bude i to, že „opozice nabízí *'lepší' kritérium*“ a debata by se měla rozhodnout právě na základě toho, čí kritérium je „lepší“.

Ad tvrzení vyvracení 3: Tvrzení argumentu je irelevantní.

Třetí až šestý možný závěr jsou závěry dílčí a na rozdíl od prvních dvou se vztahují pouze k jednomu argumentu. Prvním z této skupiny, celkově však třetím, je závěr: „*Tvrzení argumentu je irelevantní.*“ Dopadem je, že takový argument (bez ohledu na jeho ne/platnost) nepodporuje platnost teze.

Argument může být irelevantní ze dvou důvodů:

3.1 Argument nesplňuje formální požadavky Pravidel

Pravidla kladou na formu argumentu jediný požadavek: argument musí obsahovat explicitně vyjádřený závěr a dopad tohoto závěru na naplnění kritéria / platnost teze. (Pravidla, 4.1).

Pokud tedy afirmativní tým argumentuje a z jejich vystoupení není jasné, jak vlastně zní závěr jejich argumentace, případně jaký dopad na debatu (platnost teze) jejich argumentace má, potom opoziční tým může protiargumentovat mj. odkazem na Pravidla a takový nejasný „argument“ po právu odmítnout čistě na základě technického ustanovení Pravidel. Negativní tým samozřejmě vysvětlí, kde je vada a jaký má tato vada dopad – pokud afirmativní tým neřekne, co vlastně argument tvrdí a co má toto tvrzení společného s podporou platnosti teze, potom takový argument zřejmě tezi nijak nepodporuje (je irelevantní), respektive nemáme možnost poznat, zda ji podporuje či nikoliv.

3.2 Argument nesouvisí s tezí (kritériem)

Když říkáme, že argument nesouvisí s tezí (kritériem), máme tím na mysli vadný, častěji zcela absentující vztah mezi tvrzením (jeho závěrem) a tezí debaty (kritériem). Argument může být po všech stránkách skvělý, pokud však nepřispívá svému cíli, totiž obhajobě teze / naplnění kritéria, potom je irelevantní, a tedy zcela zbytečný.

Příklad: Teze debaty zní: „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“. Afirmativní tým argumentuje v tom smyslu, že afirmace teze vede k naplnění významného cíle (kritéria): „*Zlepšit zdravotní stav obyvatelstva*“. Pokud tým prokáže, že navrženým opatřením bude tohoto cíle dosaženo, potom bude platnost teze obhájena.

Tezi, že se opatřením kritéria skutečně dosahuje, opírá tým například o toto tvrzení:

Pro stát je ekonomicky výhodné, když jsou jeho obyvatelé zdraví. Pro ilustraci, toto tvrzení vychází z následujících předpokladů:

- 1) *Kdo stoná, spotřebovává peníze státu.*
- 2) *Za téměř 3,7 milionu pojištěnců VZP platí zdravotní pojištění stát.*

Dopadem je, že argument dokazuje, že je v zájmu státu, aby podnikal kroky na ochranu zdraví obyvatel. Uvalení spotřební daně na tučná jídla je právě takovým krokem.

Tento argument, pokud pomineme jeho další vady, je naplnění kritéria a tím i podpoře platnosti teze irelevantní. Tvrzením, které by afirmativní tým měl prokázat totiž není, co je a co není pro stát ekonomicky výhodné, resp. co je v zájmu státu. Tým by měl prokázat, že opatření vede ke „*zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva*“. (Poznámka. Tento argument trpí i dalšími vadami. Pokud tým prokáže zbytečnost celého tvrzení, není třeba dokazovat, že tvrzení je zbytečné a ještě k tomu vadné. U zbytečného, irelevantního tvrzení je nám jeho pravdivost lhostejná.)

Vhodnou ilustrací této vady je představa afirmace teze jako pyramidy – v základech jsou premisy argumentů, na nich stojí argumenty, o ty se opírá naplnění kritéria, které podpírá pravdivost tvrzení teze. Příklad ke kameni může být argument pevný jako skála anebo zvětralý a drolivý. Problém, který zde rozebíráme, není v tom, z jak kvalitního „kamene“ je argument – pokud kámen leží mimo pyramidu, což je právě tento případ, potom je nám to jedno. Takový kámen totiž pyramidu nepodpírá – leží prostě mimo.

Ad tvrzení vyvracení 4: Tvrzení argumentu je neplatné anebo nepravdivé.

Podle čtvrtého scénáře negativního vyvracení se oponující tým dostává k závěru, že „*Tvrzení argumentu je neplatné / nepravdivé.*“ Dopadem takového závěru je, že neplatný / nepravdivý argument nepodporuje platnost teze. Závěr o pravdivosti argumentu lze zřejmě vyvodit pro deduktivní argumenty, závěry induktivních argumentů si až na výjimky pravdivost nenárokují. Argument je platný, pokud závěr vyplývá z premis. Argument je pravdivý, pokud závěr vyplývá z premis a premisy jsou pravdivé. Pro vyvrácení deduktivního argumentu je tedy třeba prokázat, že (4.1) premisy jsou nepravdivé anebo (4.2) že závěr nevyplývá z premis.

4.1 Nepravdivé premisy

4.1.1 Nepravdivé důkazy

Premisou argumentu bývá nezřídka artistický důkaz, pozorování, fakt empirického světa („*grounds*“). „*Důkaz*“ je velmi často vyjádřen číselně – v korunách, tunách, procentech („*12% Francouzů trpí obezitou*“) nebo jako konstatování faktu. („*Lidé jedí tučná jídla.*“) Tento „fakt“ může být nepravdivý. Pokud je premisa argumentu nepravdivá, nemůže být jeho závěr pravdivý.

Není tomu tak, že by debatéři vědomě přinášeli lživé informace. V tom jim ostatně brání preambule Pravidel, ve které se zavazují, že „*vědomě nepoužijí nepravdivou informaci*“. Naopak velmi často se nepravdivé důkazy objevují ze dvou jiných příčin. Tou první je prostá neznalost předmětu debaty. Při nedostatečné přípravě se velmi snadno stane, že účastník vzdělávání vezme za „*bernou minci*“ fakt, který faktem není. Tou druhou je neúplná citace. Ve snaze verifikovat své hypotézy debatéři nezřídka narazí na tvrzení a fakta, která, pokud jsou „*šikovně*“ interpretována (například vytržením z kontextu), působí přesvědčivě ve prospěch hypotézy, byť ve skutečnosti hypotézu bezvýhradně nepotvrzují.

Samozřejmě, v ideálním případě by za takové situace hypotéza měla být zavržena a účastníci vzdělávání by se měli vrátit k formulaci nové hypotézy. Protože ale povaha debatních tezí je z definice kontroverzní, při velmi pečlivé přípravě nakonec debatěři vždy najdou nějaký „háček“ – například v opatrné formulaci platnosti důkazu, či stanovení podmínek, za kterých je důkaz platný. Jen málokterý hodnověrný zdroj si – ve společenské oblasti, ve které se debatní teze pohybují, neřešíme matematiku - troufne tvrdit, že „věc se má vždy a za všech podmínek tak a tak“. Důkazy se opírají o pozorování, o empirický svět – a ten je (zvláště v oboru kontroverzních tezí) rozmanitý. Hájit platnost teze neznámá uvést všechna pro a proti – to by byl negativní tým zbytečný. Afirmativní tým si proto zcela férově vybírá jen ta „pro“ a je věcí negativního týmu odhalit vady těchto „pro“.

Typický nepravdivý důkaz proto není lež, ale z neznalosti vyplývající omyl, úmyslně zamlčená anebo (ne?)úmyslně dezinterpretovaná skutečnost. V těchto třech oblastech by debatěři měli hledat nepravdivé důkazy. První a třetí možnost odhalí znalost předmětu debaty, tu druhou snadno odhalí rekonstrukce argumentu. Pokud je důkaz (premise argumentu) odhalen jako nepravdivý, z logiky sylogismu vyplývá, že závěr nemůže být pravdivý.

Vyvracení na základě nepravdivosti premis (důkazu) je typickým způsobem vyvracení **analogie**. Ta se totiž opírá o srovnání, jehož pravdivost lze účinně napadat:

Premisa (zdůvodnění): „*Je špatné zakazovat alkohol.*“

Premisa (důkaz): „*Marihuana je jako alkohol.*“

Závěr: „*Je špatné zakazovat marihuanu.*“

Pro vyvrácení pravdivosti závěru je možné ukázat, že (v charakteristikách, které jsou pro srovnání významné) srovnání neplatí.

4.1.2 Nepravdivé principy

Premisa argumentu má velmi často podobu principu, hodnoty, teoretického zdůvodnění, „zákona“ (anglicky „warrant“). Zdůvodnění podporuje tezi argumentu tím, že ukazuje, jak je s ní spojen důkaz. Jakkoliv se tváří jako nezpochybnitelný „zákon“, může být nepravdivá. „*Kdo stoná, spotřebovává peníze státu*“ je takovým příkladem zdůvodnění, které se tváří jako nezpochybnitelný princip. Ten se ovšem může ukázat jako nepravdivý.

V průběhu rekonstrukce argumentu, konkrétně při rozboru objektu tvrzení (případně jeho rozsahu), si uvědomíme, že „kdo stoná“ = „*všichni, kdo stonají*“. Nejedno pojištěnec si platí zdravotní pojištění sám. Premisa byla odhalena jako nepravdivá. (Pokud bychom se zaměřili na rozsah tvrzení, zjistili bychom, že takto podáno, „stonání“ zahrnuje jakýkoliv stav ne-zdraví. Tedy včetně rýmy a bolavého palce. Mnoho nemocných rýmou se nicméně spokojí s horkým čajem a aspirinem, obojí plně hrazeno pacientem. Nepravdivost premisy se podařilo prokázat i v rozsahu tvrzení.) Ilustrativním příkladem chyby v rozsahu tvrzení „principu“ může být i tvrzení „*Kde je kouř, je i oheň*“. Zřejmě se myslí, že „*kouř je vždy a za všech okolností doprovázen ohněm*“. To ale není.

Výraznou slabinou premisy – zdůvodnění je i její původ. Na rozdíl od důkazu, který pochází z empirického světa, je zdůvodnění konstrukt lidského myšlení. Jinými slovy výsledek usuzování. Premisa zkoumaného argumentu je tak vlastně závěrem jiného, hlubšího argumentu. Stojí proto za to pokusit se jít do hloubky a rekonstruovat argumentaci, která vedla k závěru – premise argumentu, jehož pravdivost chceme vyvrátit. Můžeme zjistit, že tato argumentace byla založena na indukci – a proto si její závěr v zásadě nemůže činit nároky na pravdivost, ale pouze na pravděpodobnost, můžeme zjistit, že závěr je neplatný či nepravdivý z jiného důvodu. Uvažme příklad premisy „*Kdo stoná, spotřebovává peníze státu.*“ Tato premisa je zřejmě tezí (závěrem argumentu), který bychom mohli rekonstruovat takto:

[Premisa: *Všichni, kdo stonají, spotřebovávají peníze.*]

[Premisa: *Náklady stonání vždy nese stát.*]

Závěr: *Kdo stoná, spotřebovává peníze státu.*

Již výše jsme si ukázali, že tyto předpoklady jsou nepravdivé. Nepravdivý je proto i závěr. Závěr je předpokladem tvrzení jiného argumentu („*Pro stát je ekonomicky výhodné, když jsou jeho obyvatelé zdraví.*“) Toto tvrzení se opírá o nepravdivý předpoklad a je proto nepravdivé.

4.2 Závěr nevyplývá z premis

Cílem týmu je prokázat platnost / pravdivost / přijatelnost debatované teze (viz Kapitulu 2, bod 2, str. 10). Poznat, zda je argumentace na podporu teze platná / pravdivá / přijatelná, nám pomáhá logika a tzv. „neformální logika“ (kritické myšlení). Debatěři si musí osvojit jisté minimální znalosti z obou oborů.

Debatování nicméně není o studiu logiky. Když Pravidla hovoří o tom, že debatěři by měli usilovat o logickou argumentaci, máme v zásadě na mysli pouze dva požadavky: aby závěr vyplýval z premis a aby premisy byly pravdivé. Nesplnění těchto požadavků je korektním důvodem k napadení pravdivosti závěrů argumentů. Logika dokazuje, že úsudek je pravdivý právě jen tehdy, když závěr vyplývá z premis a premisy jsou pravdivé. Druhou část této pravdy jsme zmínili již několikrát a zmínili jsme i její dopad pro vyvracení – pokud se prokáže, že alespoň jedna z premis není pravdivá, nemůže být závěr pravdivý. (Platný být může, to již ale odbočujeme k logice.)

První částí požadavku pravdivého argumentu jsme se dosud podrobněji nezabývali. Ještě jednou, tímto požadavkem je, aby závěr vyplýval z premis. Máme tím na mysli požadavek, aby závěr byl v premisách obsažen a nebyl novou premisou.

Argument „o stonání“ vypadal takto:

Premisa: „*Kdo stoná, spotřebovává peníze.*“

Premisa: „*Náklady stonání nese stát.*“

Závěr: „*Kdo stoná, spotřebovává peníze státu.*“

Obě premisy jsou v závěru obsaženy, závěr neříká nic, co by v nich nebylo. Ostatně, v tom je celý „vtip“ deduktivního úsudku. Z dříve známých informací se dostáváme – pouhým myšlením, nikoliv pozorováním nebo zkušeností, k nové informaci. Závěr uvedeného příkladu *vyplývá z premis* a je tedy platný. (Ne nezbytně pravdivý – to bychom museli zjistit pravdivost premis.)

Vezměme jiný argument:

Premisa: „*Tetřev je pták.*“

Premisa: „*Všichni ptáci létají.*“

Závěr: „*Tetřev snáší vejce.*“

Tento závěr není platný, nevyplývá totiž z premis – o vejcích se v premisách neříká vůbec nic. (Z premis vyplývá, že „tetřev létá“.) Pokud závěr není v premisách obsažen, nevyplývá z nich.

Úsudek (jeho závěr) je přitom pravdivý právě jen tenkrát, když závěr vyplývá z premis a když jsou premisy pravdivé. Nesplnění jedné, druhé či obou podmínek vede k tomu, že závěr nemůže být pravdivý. Debatéři ve svém vyvracení nemusí nutně napadat pravdivost premis – k prokázání nepravdivosti závěru lze využít poznatků logiky.

Ad tvrzení vyvracení 5 – Pravdivost tvrzení argumentu nebyla (dostatečně) prokázána.

Tvrzení vyvracení 1 – 4 odmítala argumentaci jako irelevantní nebo logicky nepravdivou. Pátý možný závěr vyvracení, totiž že pravdivost argumentu nebyla prokázána, resp. že nebyla prokázána dostatečně, si nečiní nárok na kategorické odmítnutí závěrů opozičních argumentů. Spíše poukazuje na jejich slabiny a žádá rozhodčí, aby ve svém verdiktu takovým argumentům nepřikládali příliš váhy. Takové vyvracení je v souladu s cílem negativního týmu: „V debatě vítězí tým negativní, jestliže na základě své argumentace vyvrátí či zásadně *zpochybní* linii afirmativní strany.“ (Pravidla, 3.4.)

Takové vyvracení, pochopitelně, má svá významná omezení. (I „slabý“ argument podporuje stanovisko mluvčího. Slabě, ale přece.)

5.1 Indukce

Mnoho argumentů našeho reálného světa – a tedy i světa debatních tezí, se ve svých závěrech neopírá o nezpochybnitelné principy logické dedukce. V jejich základech stojí jiný postup – indukce. Trpí tak inherentní slabinou všech induktivních argumentů, totiž že jejich závěry se pohybují spíše ve sféře pravděpodobnosti než pravdivosti. V kapitole 5, bodě 3.4 „Pravdivost závěru II“ str. 37 uvádíme, že v indukci se z „*množství, úplnosti a přesvědčivosti premis dostáváme k více či méně přesvědčivému a více či méně pravdivému závěru.*“ Vyvracející tým proto může zpochybňovat libovolný induktivní argument právě jen na základě typu argumentace. (Výjimku tvoří takové induktivní argumenty, jejichž premisy pocházejí z uzavřené množiny – např. dny v týdnu atp.)

5.2 Mimologické argumentace

5.2.1 Slabé indukce

Induktivní argumenty navíc mohou trpět vadami. Takovým vadným induktivním argumentům se říká „slabé indukce“. Slabých indukcí lze v literatuře najít řadu. Většinu z nich debatéry ani nenapadne použít, protože jejich nízký pravdivostní potenciál je zřejmý. V debatování se tak vyvracející tým může spíše setkat s těmito slabými indukcemi:

Unáhlené zobecnění. Jde o špatně vystavěný argument pomocí příkladu. Chyba je v tom, že na základě příliš malého počtu příkladů se dochází k zobecňujícímu závěru, který je mnohem širší, než je tvrzení premis: „*Ahmed, mrtvý terorista, byl Saúd. Teroristé z 11. září byli Saúdové. Závěr: Všichni Saúdové jsou teroristé.*“

Poté, tedy proto / Domnělá příčina. Oba tyto slabě induktivní argumenty se přizívají na přirozené síle příčinného vztahu. Snaží se vyvolat dojem, že jsou na kauzalitě vystavěny. Ve skutečnosti není příčinnost nijak dokazována a je nahrazena časovou následností a domnělou příčinou. „*Sledování násilných scén v televizi / počítačových hrách vede ke vzrůstající brutalitě mládeže.*“ Obdobně třeba: „*Usilovné modlení přineslo dlouho očekávaný déšť.*“ (Pozn.: Literatura tyto dvě slabé indukce rozděluje, je ale překvapivě nesnadné najít příklady, kde by nebyly současně obsaženy obě chyby.)

Šikmá plocha. V debatování relativně běžná chyba. Mluvčí z jedné události postupně odvozuje řetězec pravděpodobných následků. Každý z nich je vcelku přijatelný, ve svém konečném závěru však mluvčí dochází k závěru, který je původní „příčině“ na hony vzdálen. („*Neinvestovat do nové městské kotelny přináší vysoké riziko náhlého výpadku rozvodu tepla, bez tepla se budou muset zavřít škola, školka i zdravotní středisko, v domácnostech budou lidé topit plynovou troubou a přímotopy. Mnoho dětí zůstane doma bez hlídání. Požáry, které nevyhnutelně přijdou, nebudou schopné uhasit. Dojde k mnoha tragédiím...*“ Mluvčí může libovolně pokračovat a dojít k závěru, že neinvestovat do městské kotelny způsobí apokalypsu.) Sázkari dobře vědí, že výsledná pravděpodobnost je součinem pravděpodobnosti jednotlivých událostí na škále 0 – rozhodně se nestane až 1 – jistě se stane. Výhru ve sportce vyloučit nelze, její pravděpodobnost je ale hodně nízká.

Argument z neznalosti. S tímto typem argumentu se v debatování setkáváme sice zřídka, protože je ale obtížné bez znalosti podstaty jeho chyby tuto chybu rychle odhalit, stojí za to jej zmínit. Argument z neznalosti spočívá v nesprávném tvrzení, že něco je pravdivé jen proto, že nikdo nedokázal, že to pravda není a obráceně, že něco je nepravdivé jen proto, že nikdo nedokázal, že to pravdivé je. To, že nelze dokázat, že vesmír nebyl stvořen inteligentním tvůrcem, nedokazuje, že vesmír takto vznikl. A obráceně, to, že nelze dokázat, že vesmír byl navržen svým tvůrcem, nedokazuje, že to tak není. Stručně řečeno, absence důkazu podporujícího či vyvracejícího nějaké tvrzení toto tvrzení automaticky nevyvrací / nepodporuje.

Indukce jako taková přináší pravděpodobný závěr. Je to její slabina, přesto však svému závěru nabízí férové zdůvodnění. Naproti tomu „slabé indukce“ se neférově „tváří“, že přináší korektní zdůvodnění, které však nepřináší. Jejich závěry mohou být pravdivé či nepravdivé, způsob argumentace však jejich pravdivost nedokazuje. Odhacením uvedené slabiny a vad může negativní tým úspěšně zpochybnit obhajobu platnosti teze.

5.2.2 Kvaziargumentace

Klasifikace mimologických „argumentací“ se v literatuře různí. V této brožuře se držíme klasifikace Z. Zastávky. Nemyslíme si nicméně, že pro úspěch v debatování (úspěšnou tvorbu, obhajobu, kritiku a rehabilitaci argumentace) je důležité vědět, zda chyba patří do kategorie slabých indukcí či kvaziargumentací (případně jiné kategorie) a ani to debatéry neučíme. Důležité je rozumět společné charakteristice mimologické argumentace – totiž, že je mimologická a její pravdivost nelze logikou dokázat. Druhou významnou věcí potom je porozumět podstatě jednotlivých chyb. Z chyb kategorie „kvaziargumentace“ podle pana Zastávky se v debatování občas setkáváme s těmito:

Individuální apel. V debatování v zásadě nedochází ke snaze diskreditovat argument zpochybněním kredibility mluvčího. Ne výjimečná je však snaha o totéž spojením argumentu s jeho kontroverzním zastáncem. „*Jistě, to jsme již slyšeli od pana Zavadila.*“ (Mluvčí má za to, že cokoliv pan Zavadil řekne nebo podporuje, musí být nutně špatně, proto je „špatné“ i dotčené tvrzení.) Chyba je pochopitelně v tom, že mluvčí neříká vůbec nic o pravdivosti závěru.

Společenský apel. Zdůvodňuje myšlenku tím, že s ní ostatní souhlasí. Výsledky průzkumu veřejného mínění o vnímání bezpečnosti potravin přinese zajímavé údaje o vnímání bezpečnosti potravin. O tom, zda jsou potraviny bezpečné anebo ne, nám neřekne vůbec nic, i kdyby s jednou stranou názoru souhlasilo 100% oslovených.

Nesprávné dovolávání autority. Na podporu své argumentace (hodnověrnosti premis) debatěři zhusta uvádějí citace odborníků. To je naprosto v pořádku a naopak se takový postup očekává. Problém nesprávného dovolávání autority je v tom, když se na podporu tvrzení uvádí názor „celebrity“, která není odborníkem v oboru. Co si myslí Karel Gott o situaci na Blízkém východě může být zajímavé, ne však směrodatné.

Citové vydírání. Kdykoliv se v argumentaci objeví obrázek plačících dětí s nafouklými bříšky, měli by debatěři zbystřit. Argument mířící na naše emoce může – a často tak činí, za emoce skrývat nedostatky ve své věcné pravdivosti. Nemusí být automaticky nepravdivý ani pochybný, často však je. Pokud pro svoji pravdivost nenabízí nic jiného, než právě emoce, je třeba jej ovšem na základě jeho iracionálnosti rezolutně odmítnout.

5.2.3 Chybné argumentace

Opět, bez požadavku na schopnost zařadit níže vyjmenované příklady do kategorie „chybných argumentací“, budoucí debatěři se pravděpodobně setkají s těmito vadnými argumenty:

Nejednoznačnost slov. Tato vada pravděpodobně vyjde najevo při jazykové analýze. Na ekvivokaci (nejednoznačnosti slov) je založena celá řada zábavných argumentů typu:

Premisa: Člověk je rozptýlen po celé Zemi.

Premisa: František Vomáčka je člověk.

Závěr: František Vomáčka je rozptýlen po celé Zemi.

V debatování se s touto chybou setkáme jen výjimečně, přesto, v případě setkání s ní je dobré být připraven. Slova mohou mít různé významy a v případě tohoto (a obdobných) argumentů premisy pracují vždy s jiným významem.

Mnohem častější je tato chyba při interpretaci číselných údajů – tzv. „čarování“ s čísly. Ne nezbytně jde o záměrnou chybu prezentujícího týmu – s čísly mohl čarovat již původní zdroj. Uvažte argument příkladem a analogií, kde tým chce ukázat prospěšnost opatření v zemi X, a následně dojít k závěru, že podobné opatření bude stejně fungovat i v jiné zemi: ...

Argumentace kruhem. Je chybná argumentace, při které mluvčí namísto důkazu svého tvrzení toto tvrzení opakuje. „Bombardování Srbska bylo neospravedlnitelné, protože takové jednání nelze ospravedlnit.“

Argumentace s chybějícím argumentem. Chybějícím argumentem se míní premisa. Negativní tým může argument pochopit jako entymematický, chybějící premisu si doplnit a – pokud je vadná, argument vyvrátit jako nepravdivý (viz tvrzení vyvracení 4.1). Případně (zejména tehdy, pokud její pravdivost nedokáže zpochybnit) může argumentovat její absencí a potom tvrdit, že pravdivost argumentu není (přesvědčivě) prokázána proto, že neznáme všechny premisy. Vhodnou ukázkou je zde již několikrát použitý argument „o šedém zákalu“, kterému v prezentaci chybí premisa „všichni lidé trpí šedým zákalem“.

Suggestivní argumentace. Je taková, kdy nám mluvčí podsouvá, že existují jen dvě možnosti – buď, anebo. Problémem této vady je, že tyto možnosti jednak nemusí stát v protikladu (a mluvčí jen předstírá, že si musíme vybrat), a také to, že možností může být více (a mluvčí jen předstírá, že volba je mezi dvěma uvedenými). „*Buď v Sýrii okamžitě vojensky zasáhne, nebo se humanitární katastrofa rozšíří.*“

Straw man. Jde v podstatě o klam – vyvracející tým zmanipuluje tvrzení oponentů do podoby, která jim lépe vyhovuje, takto „upravené“ tvrzení vyvrátí a snaží se vzbudit dojem, že bylo vyvráceno původní tvrzení. K této chybě dochází spíše tím, že opoziční tým si nepíše dobře poznámky, případně slyší to, co chce slyšet.

5.3 Pochybné zdroje

V rozboru tvrzení vyvracení 4 jsme mimo jiné řešili pravdivost premis. Zjišťovat a napadat platnost premis je jistě doporučeníhodná strategie vyvracení. Jak je vidět z celého oddílu vyvracení, není to strategie jediná. Pokud selžou všechny ostatní „rozumnější“ (totiž napadající pravdivost nebo relevanci závěrů) strategie, lze přinejmenším zpochybnit hodnověrnost zdroje. Tato strategie nabízí následující úvahu: „*Premisy oponentů pocházejí z pochybných, neověřených či jinak „slabých“ zdrojů. Takové premisy mohou být pravdivé, afirmativní tým však jejich pravdivost dostatečně neprokázal.*“ Negativní tým se potom dostává k závěru, že nedostatečně prokázaná premisa jen nedostatečně prokazuje závěr afirmativního argumentu. Častým objektem takového napadání je premisa – důkaz. Méně běžné je na tomto základě napadat princip – zdůvodnění.

Vyvracející může napadat **aktuálnost premis**. Až do října 2010 se „věřilo“, že multikulturalismus je „dobrý“, pro současnou diskusi a hodnověrnost premis bude datum vystoupení kancléřky Merkelové poměrně významné. Premisa může být zpochybněna na základě **pochybnosti o autorovi / zdroji**. Negativní tým zde říká, že bychom neměli jako podporu argumentace bez výhrad přijímat tvrzení lidí, kteří nejsou odborníky v oboru. Stejně tak se nelze divit, když negativní tým zpochybnuje informace pocházející z obskurních (typicky v prostředí Internetu sdílených) zdrojů. Vyvracející tým může také odkázat na **předpojatost zdroje**. Zatímco některé zdroje svoji předpojatost ani neskrývají, u jiných si bohužel jejich skutečnou agendou nemůžeme být jisti. Odhalit zaujatost v globalizovaném světě multimiliardových obchodů a kšeftů, ve světě překypujícím množstvím informací a pravděpodobně ještě větším množstvím lží, nesmyslů a dezinformací, světě, ve kterém se zřejmě i věda dostala do područí politiky (tedy kšeftu), je nejspíše mimo schopnosti kohokoliv. Nihilismu (není i ten nakonec něčím cílem?) se v debatě snažíme vyhnout tím, že debatéry učíme, že vyvracení na základě pochybnosti o zdrojích automaticky nečiní premisy nepravdivými a že tak jde o nejslabší možné vyvracení. Přesto, předpojatost zdroje lze napadat. Tato možnost přinejmenším vede k obezřetnosti a zdravé skepsi při přijímání cizích tvrzení.

Ad tvrzení vyvracení 6: Tvrzení argumentu je nevýznamné.

Šesté tvrzení vyvracení vlastně ani vyvracením není, není dokonce ani zpochybněním. Snižuje význam předložených argumentů a vyvozuje dopad, že takové argumenty jen nevýznamně podporují pravdivost teze. Tým tento směr „vyvracení“ použije pro argumenty, se kterými si jinak nedokáže poradit a jen ve spojení s dalším krokem. Takové další kroky jsou možné dva:

1/ Povýšení významu jiného, vyvráceného tvrzení („*Dokázali jsme vyvrátit velmi významný druhý argument... ..uznáváme, že třetí argument zůstává v platnosti. Jak jsme však vysvětlili, tento argument není příliš důležitý a jeho platnost nemá na prokázání pravdivosti teze nijak zásadní význam..., mnohem důležitější byl právě druhý argument, který se nám podařilo vyvrátit...“*).

2/ Představení vlastní negativní argumentace. Obdobně jako v předchozím případě tým minimalizuje význam platného afirmativního argumentu a zdůrazňuje význam vlastní (předpokládáme, že obhájené) negativní linie.

V obou případech platí, že snížení významu argumentu jej nezneplatňuje. Upozorněte účastníky vzdělávání debatou, že jakkoliv je tento postup nepřilíživě silným „vyvracením“, rozhodčí přece jen dají přednost férovosti a uznání, že tým s argumentem „nedokáže pohnout“, než zjevně nepravdivému závěru typu „*argument jsme přesvědčivě vyvrátili...*“ Rozhodčí si píše poznámky a takovouto úmyslně klamnou argumentaci (založenou na chybějící argumentaci) snadno odhalí. Debatérům tedy nijak nepomůže, přesně naopak.

Vyvracení jako pyramida

Afirmace, vyvracení a rehabilitace tvoří triumvirát klíčových procesů debatování. Bez nich by debatování nebylo debatováním, tak jako debatováním není mnoho zdánlivě obdobných prezentačních a „diskusních“ aktivit.

Vyvracení a rehabilitace přispívají k důkladné analýze argumentů afirmace. Cílem vyvracení a rehabilitace přitom není nezbytně nesouhlasit s každým tvrzením, každou premisou. Cílem je prokázat, že závěry opoziční argumentace nelze přijmout. Veškerá ostatní argumentace je potom pouze podpůrnou, nabízí důkazy a zdůvodnění (premisy) pro vlastní závěry opoziční strany. Je překvapivé, že mnoho debatérů tento cíl nechápe a snaží se oponenty a rozhodčí za každou cenu přesvědčit, že například, „*tučné jídlo je / není prospěšné zdraví*“. To je v diskusi o zavedení daně z tučných potravin jistě důležitý dílčí poznatek, nicméně je nám, upřímně řečeno, vcelku lhostejný. To, co nás zajímá, je, jestli je afirmativní obhajoba teze platná anebo ne.

Tohoto cíle dosahuje negace argumentací, která, v zásadě, se může opírat jen o 6 možných tvrzení (a tvrzení o tučném jídle mezi nimi není) V průběhu výkladu jsme nabídli analogii afirmace / vyvracení obhajoby afirmace s pyramidou, v jejíchž základech jsou premisy argumentů, na nich stojí argumenty, ty podírají kritérium, které nese tezi. Na závěr shrneme šest možných argumentů vyvracení a budeme je ilustrovat na představě pyramidy. Tato analogie nám pomůže uvědomit si úroveň vyvracení – úroveň vztahů (horizontální úroveň) a úroveň faktické pravdivosti (vertikální úroveň).

- 1/ Obhajoba je jako celek irelevantní. Ilustrace: Stupně pyramidy od kritéria (včetně) níže stojí mimo vrchol pyramidy. Vrchol tedy nepodpírá vůbec nic, není proto na vrcholu, ale leží v prachu a troskách.
- 2/ Opozice nabízí lepší kritérium. Ilustrace: Afirmativní pyramida stojí, avšak na špatném místě. Takovou pyramidu nikdo nechce. Vedle stojí negativní pyramida – na tom správném místě!
- 3/ Tvrzení argumentu je irelevantní. Ilustrace: Kvádr argumentu leží mimo pyramidu. Části pyramidy, které by se měly o kvádr opírat, se povážlivě naklání. Pokud je takových argumentů více, naklánění přešlo v pád a horní vrstvy leží v troskách a prachu.
- 4/ Tvrzení argumentu je nepravdivé. Ilustrace: Kvádr v pyramidě je zvětralý k nepoužití. Nic nepodepírá. Části pyramidy, které by se měly o kvádr opírat, se povážlivě naklání. Pokud je takových argumentů více, naklánění přešlo v pád a horní vrstvy leží v prachu a troskách.
- 5/ Pravdivost tvrzení argumentu nebyla prokázána. Ilustrace: Kvádr argumentu je skryt v mlze. Možná je na svém místě a je pevný jako skála a možná je za závojem mlhy prázdno nebo hromádka písku. Pyramida stojí – ale lezli byste na ni?
- 6/ Tvrzení argumentu je nevýznamné. Ilustrace: Kvádry argumentů jsou na svých místech a drží. Jsou ale maličké a celá pyramida je tak nevysoká. Vedle stojí jiná, skvostná, majestátní, vytesaná z křemene. Které dáte přednost?

11. Rehabilitace napadených argumentů

Rehabilitací se v debatování rozumí tři činnosti: 1/ Argumentace odmítající kritiku, 2/ Odstranění nedostatků a 3/ Posílení původní argumentace. Společně s vyvracením a afirmací teze patří k nejdůležitějším procesům debaty. Debatování je charakteristické právě hlubokou analýzou představených argumentů. V procesu afirmace jsou argumenty představeny, v procesu vyvracení opozice podrobuje tyto argumenty kritice, v procesu rehabilitace je naopak kritice vystavena představená protiargumentace. Oba debatující týmy se tak stále drží původních argumentů afirmace, neodbočují, neotvírají nová témata. Takto se dosáhne skutečně hluboké analýzy a v rámci daného času dovedností a znalostí účastníků i maximálního porozumění debatované problematice.

11.1 Argumentace odmítající kritiku

Je argumentace. Platí pro ni proto naprosto stejné zásady, jaké jsme uváděli v rozboru afirmace teze a vyvracení.

Ve stručnosti:

- a/ Debatérům vřele doporučujeme používat argumentaci ve tvaru TZDZD.
- b/ Debatuje se o ne/platnosti závěrů. V tomto případě o platnosti původních závěrů argumentů afirmace teze, jak je představil mluvčí A1. Rehabilitovat jejich platnost ovšem znamená odmítnout závěry vyvracení. Závěry argumentace afirmativního týmu proto vypadají zhruba takto: „...a proto neplatí představené vyvracení. Z toho vyplývá, že původní závěr argumentace zůstává v platnosti a podporuje tak pravdivost dnešní teze...“

Pochopitelně, závěry o neplatnosti vyvracení budou vypadat zcela stejně jako výše představené závěry vyvracení – afirmativní tým bude napadat jejich relevanci, pravdivost, dopad a význam (viz tvrzení vyvracení 1–6).

Afirmativní tým se tedy snaží zneplatnit závěry vyvracení. Z odmítnutí závěrů negativního týmu se dostává k závěru, že původní afirmativní tvrzení stále platí, a podporují tak platnost teze.

11.2 Odstranění nedostatků

Reakcí na kritiku může být její odmítnutí, zdůvodnění, proč nelze tuto kritiku přijmout. Může však jít i o odstranění nedostatku či dokonce posílení původního tvrzení. Příklad: negativní tým kritizoval absenci premisy a tvrdil, že bez této premisy nelze rozhodnout, zda argument je pravdivý či nikoliv. Afirmativní tým se nemusí nutně s negativním týmem přit o to, zda premisa je přítomna či nikoliv. Namísto toho nedostatek napraví a premisu nabídne. Takto může tým „napravit“ všechny kritizované nedostatky, negativnímu týmu poděkovat za spolupráci a dojít k závěru, že nyní je jeho linie bez chyby. Proč ne.

11.3 Posílení původní argumentace

Afirmativní tým se v rámci rehabilitace obvykle snaží nejen znovuustavit platnost / pravdivost / přijatelnost své argumentace, ale dále ji posilovat. Nejčastěji nabídne další upřesnění a vysvětlení, nežádka nabízí nové další „důkazy“ posilující jeho pozici. Povaha této „posilující“ doplňující argumentace pochopitelně závisí na charakteru rozšiřovaných argumentů, často i na způsobu vyvracení, nelze proto zobecnit, jak přesně vypadá či by měla vypadat. Cíl je nicméně jasný – argumentaci nejen ustavit jako stále platnou, ale ještě ji posílit.

Tudy ne

Zejména začínající debatéři (i lektori) ne zcela přesně chápou, co je účelem rehabilitace. Tuto potom nahrazují zopakováním první afirmativní řeči. Jedná se o chybu z kategorie „fatálních“. Mimo nepochopení smyslu debaty bývá druhou příčinou uvedeného vadného postupu neporozumění obsahu – tedy nepřipravenost. Tým, který neví o čem je řeč, pochopitelně neví, co má říci, a uchyluje se k omílání již řečeného a tváří se, že vystoupení řečníka N1 neslyšel. Rozhodčí toto vystoupení ovšem slyšel. Lektor by měl účastníky vzdělávání poučit, že něco zopakovat není totéž, co argumentovat na obhajobu svých tvrzení. Hájit svoje myšlenky pochopitelně znamená těmto myšlenkám rozumět. (Debatéry lze do jisté míry chápat, znala obhajoba vlastních myšlenek není to, s čím se běžně setkávali ve formálním vzdělávání.)

V druhé kapitole, v oddíle věnovaném „základním principům“ jsme zmínili často nešťastné výsledky kopírování metodiky debatování bez porozumění obsahu a smyslu debatování, zejména jeho etickému rozměru. Zvláště tragickým příkladem je „žakovská soutěž“, která – s finanční podporou MŠMT (sic!) ve svých metodických materiálech nabádá účastníky k tomu, aby „si nejsilnější argumenty nechali na závěr, protože tak na ně soupeři

nebudou moci reagovat“. Snaha o posílení vlastní argumentace řečníkem A2 může k podobné „taktice“ svádět i začínající debatéry formy KP. Snažíme se „své“ debatéry od podobných praktik odrazovat – cílem není vyhrát za každou cenu, cílem týmu je představit co nejlepší argumenty a ukázat, že tyto argumenty dokáže obhájit. Není tedy rozhodčím s nadšením přijímanou taktikou nechávat si „trumfy v rukávu“ a v rámci posílení své pozice tyto odhalovat až v druhé řeči afirmativního mluvčího. Ostatně není to ani příliš moudré – i afirmativnímu týmu tak zbývá méně času na pozdější rehabilitaci nově představené argumentace či její podpory.

12. Shrnující syntéza

Debaty formou KP má celkem 10 částí – 6 hlavních řečí a 4 „křížové výslechy“. V dosavadním textu jsme se věnovali oběma formám. Když jsme hovořili o „řečech“, vysvětlili jsme jejich funkce a očekávaný obsah. Byly jimi (v pořadí průběhu debaty) afirmace teze (A1), vyvracení (a případně negace teze, N1) a rehabilitace (a případně vyvracení negace teze, A2).

Jakkoliv jsme nehovořili o v pořadí 4. řeči, tedy vystoupení N2, je pravděpodobně zřejmé, co je či by mělo být jejím obsahem: je to druhé vyvracení, argumentace zpochybňující rehabilitaci afirmativního týmu. Pokud je součástí debaty i negativní konstruktivní linie, je pochopitelně součástí této řeči i negace teze.

Čtvrtá řeč je tak další analytickou řečí, ve které se debatéři věnují platnosti / pravdivosti / přijatelnosti jednotlivých argumentů. Je to nicméně poslední řeč s tímto obsahem. Účel a smysl následujícího úseku je totiž jiný.

Posledním úsekem debaty jsou závěrečné řeči afirmativního i negativního týmu (A3, N3). Pokud se v řeči N2 objevily nové informace, mluvčí A3 se k nim obvykle vyjádří „analytickým“ způsobem. Je to však v rámci třetích řečí spíše výjimečný postup. Účelem třetích řečí totiž není pokračovat v dalším rozboru argumentace. Obsahem třetích řečí je syntéza. Cílem této syntézy je poskytnout ucelený pohled na úspěšnost týmů v jejich snažení o obhajobu afirmace teze nebo vyvracení této obhajoby. To ovšem znamená, že se *nevěnují* platnosti či neplatnosti teze.

Debaty je velmi proměnlivá a je proto v metodické brožuře obtížné přesně popsat, jak by měla třetí řeč vypadat – vždy záleží na konkrétní situaci konkrétní debaty. Dokážeme nicméně popsat, o co by měl mluvčí obecně usilovat. Pro ilustraci použijeme analogii ze sportovního prostředí:

Průběh debaty odvíjející se v procesech prezentace afirmace teze (A1) – vyvracení (N1) – rehabilitace (A2) a druhého vyvracení (N2) lze přirovnat k tenisu: představte si argument jako míček, který obdobně jako v tenise léta přes síť střídavě na dvorce obou hráčů. Přesně takto v debatě od jednoho týmu k druhému „přelétávají“ argumenty, které jsou střídavě potvrzovány a vyvraceny. V tenise nakonec během výměny hráč zahraje takový míč, který soupeř již nedokáže vrátit. Říká se mu vítězný míč. A jindy zase hráč udělá chybu a jeho míč letí mimo kurt. Přesně toto (obrazně řečeno, pochopitelně) se děje i v debatě. V průběhu debaty se stane, že v rámci daného sporu tým zahraje „vítězný míč“. Přinese takové tvrzení, na které jsou oponenti „krátci“. Pochopitelně občas se „netrefí“ a jejich „míček“ neskončí tam, kde by skončit měl – tedy ve „dvorci“ oponenta (případně není schopen vrátit vítězný míč). Zjistit, *jak přesně se stalo*, že „míček“ neskončil, kde měl, *kdy* se to stalo a s tímto zjištěním seznámit rozhodčí, je právě úkolem třetích mluvčích. Mimochodem, přesně to dělají i rozhodčí, když určují vítěze debaty – dívají se, co se dělo se spory v debatě, a kdy (=ve které řeči) a jak se stalo, že jeden z oponentů již nebyl schopen obhájit či vyvrátit předmět daného sporu. S pomocí této analogie ještě zopakujeme rozdíl mezi analýzou prvních čtyř řečí a syntézou třetích řečí: třetí mluvčí již nepokračuje ve „výměně“ – jako by byl sportovním komentátorem, který nám má přiblížit, jak výměna probíhala, kdo v ní zvítězil a proč.

V přípravě na svoji řeč a její prezentaci bude třetí mluvčí pravděpodobně postupovat takto:

- Pokusí se odhalit „leitmotiv“ obou týmů. V průběhu debaty se některé argumenty akcentují, jiné ztrácí svůj původní význam, rehabilitací se často poněkud posouvá jejich originální smysl. Nežádá se tak stane, že týmy v průběhu debaty zaujmou více či méně jasný postoj, ke kterému vztahují svoji argumentaci. Tento postoj se přitom obvykle liší od původního postoje, se kterým tým vstupoval do debaty – pokud ovšem s nějakým postojem do debaty vůbec vstupoval, pochopitelně. (Například v tezi o navrženém zákazu kouření v restauracích se afirmativní tým může dostat k tomu, že většina jeho argumentace se dá shrnout do postoje „*Současný stav působí vážné škody*“, zatímco negativní vyvracení je založeno na obecném postoji „*Každý má právo volby*“.) Pokud takový „leitmotiv“ existuje, třetí mluvčí ukáže, zda a jak se tyto postoje vzájemně vylučují a pokusí se vysvětlit, proč považuje postoj svého týmu za významnější, než postoj opoziční.
- Velmi často mluvčí stručně zopakuje teze představených argumentů a zásadní směr / důvody jejich vyvracení.
- Ve své třetí řeči debatéři odhalují spory v debatě – ať již na úrovni „zásadního postoje“, leitmotivu nebo na úrovni jednotlivých argumentů. Vysvětlí publiku, co bylo předmětem sporů, kdy a kdo konkrétně daný spor obhájl / vyvrátil tak, že oponent již nebyl schopen „míč“ vrátit.
- Pokud ke sporu vinou oponentů nedošlo, upozorní na to a vyvodí dopad.
- Pokud byla porušena pravidla, upozorní na to a vyvodí dopad.

- Pokud se oponenti dopustili nějaké významné chyby mimo úroveň vyvracení jednotlivých argumentů (například tým nebyl konzistentní), upozorní na to a vyvodí dopad.
- Pokud v průběhu křížového výsledku zaznělo něco zajímavého a významného pro debatu, nezapomene to připomenout.
- Pokud v průběhu analýzy teze nabídl první mluvčí měřítko hodnocení úspěšnosti týmů, třetí mluvčí se k tomuto měřítku určitě vrátí a ukáže, zda se jeho týmu podařilo stanoveného cíle dosáhnout.

Příklad závěrečné řeči:

Dámy a pánové.

V dnešní debatě, jejímž předmětem byla obhajoba teze „Kouření v restauracích by mělo být zakázáno“, nám afirmativní tým představil důvod, proč by mělo být rozumné toto opatření zavést. Tímto důvodem bylo zlepšení zdravotního stavu obyvatel. Afirmativní tým nám dále představil tři argumenty, na jejichž základě chtěl dokázat, že zákazem kouření dosáhne zlepšení zdraví pasivních kuřáků – to byl argument první, děti, ty se nám objevily ve druhém argumentu a zaměstnanců restauračních zařízení, ti byli údajnou ohroženou skupinou třetího argumentu.

V průběhu debaty jste slyšeli naši kritiku afirmace teze i její obhajobu. Pokusím se vám nyní shrnout, které spory byly podle našeho týmu významné, proč si myslíme, že jsme v těchto sporech argumentačně zvítězili o proč si na základě těchto dílčích vítězství myslíme, že se nám podařilo zásadním způsobem zpochybnit schopnost oponentů obhájit afirmaci dnešní teze.

V průběhu debaty vykrystalizovaly následující zásadní postoje obou stran. Vyvracení vycházelo z našeho přesvědčení, že v demokratické společnosti by soudní lidé měli být oprávněni rozhodovat sami za sebe. Slyšeli jste již v řeči Anežky, naší první mluvčí, že rolí státu není a nemůže být paternalistická ochrana každého občana na každém kroku. To bylo základní a klíčové východisko vyvracení. Afirmativní tým se s tímto stanoviskem ani nepokoušel polemizovat. Jediné, co jsme se dozvěděli, bylo, že svobodnou volbu nelze realizovat, protože prý není kde – nekuřácké místnosti nejsou odděleny, restaurací, kde by se přes oběd nekouřilo, je tak málo, že se rodiny s dětmi nenají, zaměstnanci restaurací nemají jinou možnost obživy, než pracovat právě v nich a tak dále. Nepravdivost a mnohdy až absurdnost těchto tvrzení přesvědčivě vyvrátil náš druhý mluvčí. Pokud tedy mohu shrnout základní postoje obou stran: za prvé, afirmativní tým se pohyboval ve světě, který není reálný, náš tým tuto nereálnost prokázal. A za druhé negativní tým ukázal, že návrh afirmativní strany v sobě obsahuje útok na osobní svobodu. Tomuto bodu se afirmativní tým vůbec nevěnoval.

Nyní k rovině jednotlivých argumentů. Již naše první mluvčí ukázala, že první argument se opíral o neprokázanou premisu, totiž, že rodiny s dětmi dnes nemají kam jít na oběd. Navzdory výzvě naší první řečnice nebyl afirmativní tým ochoten či schopen nám dodat jakýkoliv přesvědčivý důkaz, že tato premisa je pravdivá. Závěr naší první řečnice, totiž že pravdivost argumentu nebyla prokázána, tak zůstal v platnosti. Totéž se pochopitelně týká dílčích závěrů, které pro afirmativní tým z jejich prvního argumentu vyplývaly – nebylo nijak prokázáno, že by pasivní kouření ohrožovalo děti, a už vůbec ne, že jsou motivovány ke kouření.

Nyní co se týče druhého argumentu a jeho teze, která tvrdila, že skupinový efekt vede k závislosti. Sama jsem se v křížovém výsledku ptala, jestli platí afirmativní definice restaurace, která z dnešní debaty výslovně vylučovala kluby, bary, hospody atd. I vy jste jistě zaznamenali odpověď, že platí. Můj druhý mluvčí vám následně vysvětlil, proč se domníváme, že počet takto zasažených – i kdybychom nakrásně uvěřili, že skupinový efekt zde skutečně funguje – je naprosto nevýznamný. V následující řeči afirmace jsme neslyšeli vyvracení tohoto protiargumentu.

A konečně ke třetímu argumentu. Vysvětlili jsme, že závěr, který tvrdil, že zaměstnanci sami začnou kouřit, byl dosažen na základě neprokázané příčinnosti. Můj tým to kritizoval v řeči druhého mluvčího. Afirmativní tým se této kritice nedokázal postavit a namísto prokázání příčinného vztahu mezi prací v restauraci a aktivním kouřením nám jen zopakoval, co jsme již slyšeli.

Závěr prvního argumentu, který stál na neplatné premise, tedy nebyl prokázán. Závěr druhého argumentu je vcelku pochybný, hlavně ale zcela nevýznamný. Závěr třetího argumentu se opíral o neplatný příčinný vztah. Argumenty afirmace zřejmě nevedou k naplnění cíle afirmativního týmu, kterým bylo zlepšení zdraví lidí. A i kdybychom snad jejich pravdivost připustili, zbývá zde naše vyvracení v obecné rovině. Proč by stát měl každého vodit za ruku a starat se o jeho štěstí? Afirmativní tým na tuto otázku nedokázal odpovědět, neprokázal platnost svých argumentů, neukázal, že zavedením navrhovaného opatření zvýší zdraví lidí. Jinými slovy, dnešní tezi neobhájil.

Děkuji za pozornost.

13. Rozhodnutí debaty

Předposledním procesem debaty je její rozhodnutí. Cílová skupina vzdělávání – debatéři, se tohoto procesu neúčastní. Rozhodnout o vítězi a zdůvodnit svůj verdikt je věcí rozhodčího. V prostředí občanského vzdělávání jím je lektor vzdělávání.

Rozhodnutí debaty zahrnuje celou řadu podprocesů a vyžaduje od lektora vzdělávání množství dovedností a znalostí včetně hlubokého porozumění principům debatování formou Karl Popper. S výjimkou dovedností a znalostí specificky pedagogických však jde vesměs o dovednosti a znalosti, které jsme se snažili předat v předchozích oddílech tohoto textu, případně ještě nabídneme. Jinak řečeno, pokud si lektor na základě této brožury „troufne“ debatu učit, měl by být dostatečně vybaven i k jejímu rozhodnutí. V opačném případě lektorům doporučujeme účast na akreditačním školení rozhodčích debaty KP organizovaném Asociací debatních klubů, o.s.

Rozhodnutí debaty je vyvrcholením dlouhodobé práce účastníků debaty jak ve fázi přípravy, tak i při její samotné realizaci. Rozhodčí by proto měl rozhodnutí a jeho zdůvodnění věnovat odpovídající pozornost. Nikdy by přitom neměl ztrácet ze zřetele samotný smysl celé aktivity debatování – tedy prohloubení vzdělání účastníků. Tento cíl musí rozhodčí naplňovat v obou svých rolích – v roli arbitra i podporovatele vzdělávacího procesu v užším slova smyslu.

Arbitr

V roli arbitra rozhodčí vynese verdikt – určí, který z týmů (lépe) splnil svůj úkol vyplývající z bodu 3.4 Pravidel. Rozhodnutí pochopitelně musí být nestranné a maximálně objektivní. Podle „9. zásady“ rozhodčí hodnotí jen to, co slyší. Jen málokdo je schopen doslova si zapamatovat 46 minut věcné argumentace. Rozhodčí proto uvedený princip rozšiřují o „... a jsou schopni zaznamenat“ a svůj verdikt vždy zakládají na vlastním podrobném zápisu debaty.

Vzdělavatel

Jako vzdělavatel má rozhodčí následující úkoly:

- 1/ Zdůvodnit verdikt arbitra tak, aby bylo zřejmé, jak se arbitr dostal ke svému závěru. Splnit tento úkol neznámá nic jiného, než podle všech zásad dobrého debatování přinést co nejpřesvědčivější argumenty ve prospěch teze: „*Afirmativní tým obhájil tezi dnešní debaty*“, anebo „*Negativní tým vyvrátil / přesvědčivě zpochybnil obhajobu teze.*“ Jako premisy své argumentace využívá obsah debaty (= pozorování, důkaz, grounds) a její pravidla (= zdůvodnění, teorie, warrant). Rozhodčí Asociace debatních klubů, o.s. svá zdůvodnění verdiktu povinně poskytují jak v písemné podobě, tak během ústní zpětné vazby.
- 2/ Nabídnout zpětnou vazbu. Rozhodčí – vzdělavatel na základě průběhu debaty nabídne jejím účastníkům zpětnou vazbu, ve které vyzdvihne pozitivní aspekty celkové obhajoby / vyvracení i výkonů jednotlivých mluvčích. Upozorní i na slabá místa a prostor pro zlepšení. Věnuje se jak dovednostem debatování, tak i obsahu. Na základě svých znalostí debatované problematiky může na pravou míru uvést omyly a nepřesnosti a rozšířit porozumění o významné aspekty látky. Základní body zpětné vazby poskytuje písemně, písemný zápis rozšíří ústní formou. V soutěžních debatách KP rozhodčí individuální zpětnou vazbu uvádí jednak formou stručného souvislého textu – komentářů a doporučením jednotlivým účastníkům debaty a také formou bodování. Pro účely bodování rozhodčí sleduje a hodnotí obsah, strategii a prezentaci (formu). Body přiděluje na základě deskriptorů úspěšnosti, které jsou popsány a zveřejněny. Je třeba lektory vzdělávání upozornit, že přidělované body jsou formou jednoduché standardizované zpětné vazby. Nejsou žádným způsobem spojeny s rozhodnutím debaty, aniž by snad byly jejím základem. Verdikt, jeho zdůvodnění a písemná zpětná vazba se zaznamenávají na formulář „List rozhodčího“, který rozhodčí na závěr svého vystoupení předá debatérům.
- 3/ Třetím úkolem rozhodčího v roli vzdělavatele je vytvářet pozitivní vzdělávací prostředí. Rozhodčí je často jediným „zodpovědným“ činovníkem debaty. Je tedy právě jeho odpovědností zajistit, aby v průběhu debaty panovala přátelská, vzdělávacímu procesu otevřená atmosféra.

14. Reflexe průběhu debaty při využití zpětné vazby poskytnuté lektorem

Přítomnost verdiktu je jedním z definičních znaků vzdělávací debaty. Zevrubné a podrobné zdůvodnění včetně kolektivní i individuální zpětné vazby předávané písemnou i ústní formou je potom jedním z definičních znaků debaty formou Karl Popper. Je zajímavé, že jedním z výstupů našeho vzdělávacího systému je skutečnost, že účastníci vzdělávání často nevědí, k čemu zpětná vazba slouží. V prostředí základního vzdělávání se tak učitelé setkávají s tím, že rozsáhle opraví písemnou práci žáka (výjimkou nemusí být případ, kdy učitel napíše více komentáře a doporučení, než byl původní žákův text) a žák jim nevěnuje žádnou pozornost – podívá se na známku, tuto okomentuje, papír zmačká a nonšalantně vyhodí do koše.

Debatování přirozeným způsobem tento přístup nabourává. Pokud poražený tým neví, proč prohrál, pokud vítězný tým neví, proč vyhrál, a pokud všichni jednotlivci nevědí, jak se mají dále zlepšovat, potom nemohou očekávat, že budou v budoucnu v debatách vítězit. A vítězit chce každý. Významnou dovedností reflexe debaty je proto schopnost znovu se zkoncentrovat a aktivně naslouchat slovům rozhodčího. Na základě řečeného debatéři kladou doplňující otázky, sami se aktivně snaží získat pro sebe ze zpětné vazby co nejvíce.

Předáním ústní zpětné vazby a dokumentace debaty (listu rozhodčího účastníkům, zápisu z debaty organizátorům soutěže) debata končí. Podle toho, kdy začíná další debata či debatní soutěž a v závislosti na tom, zda se bude debatovat na stejné či jiné téma, se debatéři k právě skončené debatě dříve či později znovu vrátí. Společně s lektorem čtou list rozhodčího a probírají průběh debaty. Tím začíná cyklus přípravy na další debatu či debatní soutěž. Pokud se bude jednat o debatu na stejnou tezi, využijí pochopitelně svoji původní přípravu, využijí však i kritiku oponentů, která v debatě zazněla a zpětnou vazbu rozhodčího. Posilují argumenty, které byly odhaleny jako slabé, dohledávají chybějící informace. Někdy pochopitelně musí začít téměř od začátku a přijít se zcela novými argumenty či jinou analýzou teze. Nevrací se však na úplný začátek – již ví, které argumenty k cíli nevedou, jejich *pochopení* se výrazným způsobem prohloubilo. V rámci zpětné vazby dostali jistá doporučení k rozvoji dovedností a znalostí. Pod vedením lektora se snaží označené dovednosti a znalosti prohlubovat. Jsou motivovaní, žádají lektora vzdělávání o pomoc s jejich osvojováním. Lektor vzdělávání by se pochopitelně měl snažit tento (dobře zacílený) „hlad po vzdělávání“ nasycit. Ostatně, vyvolat tento hlad a poté jej sytit je smyslem debatování.

Závěr

Předchozí odstavec, který byl posledním odstavcem části textu věnovaného procesům debaty, končí odkazem k samotnému smyslu debatování. Dodejme, že vůle účastníků být „nasytění“ je to, co si představujeme pod pojmem aktivního, cílevědomého vzdělávání založeného na společném sdílení odpovědnosti za vzdělávací proces mezi jeho účastníky a vzdělavatelem. Jen málokterá vzdělávací forma vede k takové aktivní vůli po sebezdokonalení. Proto je forma debatování tak cenná, že učí účastníky, jak se učit. Jakkoliv jsme se v tomto textu zabývali řadou základních procesů debaty a mezi nimi odhalili mnoho významných dovedností, jakkoliv debatování vede k hlubokému porozumění a pochopení debatované látky (na úrovni *řádově* jiné, než je tomu u jiných vzdělávacích metod), je tato dovednost pro život pravděpodobně tou nejcennější.

Plánová debata, „metadebata“.

V první kapitole jsme představili typy tezí. Ustavili jsme, že volba typu teze není náhodná – každý z nich má svá specifika a lektor vybírá takový, který nejlépe odpovídá jeho vzdělávacímu záměru. Poslední dva oddíly věnujeme specifikům plánové teze a diskusi o hodnotách obsažených v návrhové a hodnotové tezi.

1. Debata na plánovou tezi

Plánovou tezi volí lektor tenkrát, když chce probírat látku, ve které rozumní lidé jen těžko hledají spor. Nelze hledat pozitiva a negativa domácího násilí, totalitního režimu či lichvy. Ty jsou samou svojí podstatou čiré zlo. O čem se ale rozumní lidé mohou přít, je, jak tomuto zlu zabránit, co dělat pro to, abychom se zla zbavili. Tento přístup se od způsobu debatování na teze ostatních tří typů liší natolik, že bylo třeba pro něj upravit pravidla včetně povinné struktury afirmace teze a cílů snažení obou týmů.

Pravidla stanovují, že afirmace teze *musí* obsahovat tyto části struktury:

- představení problému,
- odhalení jeho příčiny,
- návrh řešení (= plán jak odstranit příčinu) a
- další výhody tohoto řešení.

V debatě na plánovou tezi zvítězí afirmativní tým, jestliže prokáže platnost *všech* 4 částí struktury. V debatě zvítězí negativní tým, jestliže vyvrátí / dostatečně zpochybní *alespoň jednu* část struktury afirmace teze. Má se za to, že negací libovolné části struktury afirmace teze se zhroutlá celá konstrukce: pokud neexistuje problém, není třeba jej řešit. Je-li řešena nesprávná příčina, její odstranění problém nevyřeší. Není-li plán na odstranění příčiny realizovatelný, problém nevyřeší. Pokud plán nepřináší další výhody (nové řešení není lepší, než status quo), je zbytečný. K poslednímu bodu na vysvětlenou – jestliže plán řeší problém, což by měl, je toto „vyřešení“ zřejmou výhodou. V debatě na plánovou tezi se nicméně od afirmativního týmu očekává, že jejich plán přinese další výhody, že bude mít širší dopad. Právě vysvětlení tohoto širšího dopadu by mělo být obsahem 4. části struktury.

Plán musí být realistický. (Na rozdíl od obdobně formulované návrhové teze, u které neočekáváme, že afirmativní tým zná podrobnosti implementace svého opatření, stačí nám, že opatření není čirá utopie.) V debatě na plánovou tezi se naopak očekává, že afirmativní tým svému plánu velmi dobře rozumí a je schopen jeho realizovatelnost hájit. Předmětem vyvracení však *není* aktuální politická konstelace. Vyvracení založené na tvrzení, že „*váš plán boje s korupcí je sice výborný, v parlamentu v jeho současném složení by však nikdy neprošel*“ proto nelze přijmout.

Způsob argumentace a vyvracení na úrovni jednotlivých tvrzení (zde částí struktury) je nicméně u tohoto typu teze totožný s ostatními typy tezí. Stejně tak jsou totožné procesy, které je zapotřebí k debatování tohoto typu teze zvládnout.

Příklad afirmace teze „*Česká republika by měla lépe chránit oběti domácího násilí (P)*.“¹⁰

Dobrý den dámy a pánové,

Česká republika by měla lépe chránit oběti domácího násilí.

Problémem je, že oběti domácího násilí dostatečně nevyužívají rámec institucí, který by jim mohl pomoci. V České republice mají oběti šanci najít pomoc v poměrně rozběhlém, kvalitním a silném systému pomoci, protože mají k dispozici jak policii, kterou můžou požádat o pomoc, tak také tzv. intervenční centra, která jim mohou pomoci sehnat ubytování v azylovém domě, trvalou či dočasnou ochranu, zázemí a psychickou podporu.

Navzdory jejich existenci oběti domácího násilí tyto instituce dostatečně nevyužívají: podle průzkumu agentury SANEP z podzimu 2011 se za oběti domácího násilí považuje více jak pětina obyvatel (21,7%). Z toho vyplývá, že domácí násilí by měly ročně nahlásit necelé 2 miliony lidí, ve skutečnosti řeší policie těchto případů kolem 1400. Pokud oběť nevyužívá institucionální rámec určený k její ochraně, nemůže jí stát efektivně ochránit před domácími násilím a nepřijemnostmi, které jsou s ním spojené.

Důvodem proč tomu tak je, je strach obětí z tzv. sekundární viktimizace, tedy psychické újmy, která je způsobena oběti neodbornou až negativní reakcí formálních institucí. Jedná se o porušení profesionální etiky, jehož se

10 Přepis reálné soutěžní debaty středoškoláků: In: ADK: Asociace debatních klubů [online]. 2012 [cit. 2012-11-28]. Dostupné z: <http://debatovani.cz/web/blog-ntt/ukazkova-afirmativni-planova-linie>

dopouštějí osoby, které při výkonu povolání přicházejí do kontaktu s oběťmi trestných činů. V podstatě se jedná o strach z opakovaného utrpení, který pochopitelně provází současný systém pomoci. Oběť nejprve musí vypovídat před policií a přednést svědectví, to samé, když svědčí u soudu, což může být i opakované. Všechno to je pro ni stresující, protože se musí vracet k nepříjemným situacím, v nichž byla ponižována, opakovaně vídá pachatele, což traumaticnost situace ještě zvyšuje navzdory tomu, že je to zbytečné.

Opakované připomínání těchto období je navíc o to těžší, že je musí vykládat orgánům, kterým lidé příliš nedůvěřují. Podle agentury STEM důvěřuje ve schopnosti orgánů činných v trestním řízení pouhých 35% lidí. Na tom není nic divného, když navíc vezmeme v úvahu, že například policii provázejí dlouhé kauzy, které její důvěru ještě snižují. Jako například kauza doktora Bartáka, který zneužíval své asistentky, které to policii sice nahlásily, ta jim ovšem nevěřila a případem se dlouhou dobu vůbec nezabývala. Nízká důvěra se projevuje právě tím strachem, že si znovu ublíží, tedy strachem ze sekundární viktimizace a demotivuje to oběti vůbec se na policii přihlásit.

Státní orgány nevzbuzují dostatečnou důvěru u obětí domácího násilí, protože svým jednáním nejsou schopny zabránit sekundární viktimizaci. Ve své knize *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen* uvádí její autorka JUDr. Jiřina Voňková doslova: „Měli bychom oběť vyřadit z celého procesu, protože opakované setkávání s pachatelem je pro ni silně traumatizující, znesnadňuje to proces pomoci oběti.“

A právě tohoto jsme se při tvorbě našeho plánu drželi. Měli bychom sestavit seznam kvalifikovaných pracovníků z řad prověřených neziskových organizací, který by byl přednostně nabídnut obětem. Tomuto pracovníkovi by oběť vypověděla, co přesně se stalo a co si přeje, aby se stalo do budoucna a podepsala mu něco na způsob plné moci. V procesu pomoci oběti by potom tento pracovník zastával její stanoviska, vypovídal za ni na policii i u soudu a bylo by s ním zacházeno stejně, jako kdyby na místě byla sama oběť. Platilo by, že slova tohoto prostředníka by měla úplně stejnou váhu, jako slova oběti.

Svěření této úlohy právě neziskovým organizacím není bezdůvodné. Dlouhodobě platí, že se těší vyšší důvěře lidí, podle agentury STEM důvěřuje neziskovkám 55% a navíc je neprovází dlouhé skandály, které by důvěru nějakým způsobem pokřivovaly.

Čeho bychom dosáhli?

Tento pracovník by zastoupil oběť právě v těch částech nápravného procesu, kterých se bojí, oběť by se takto mohla vyhnout právě těm traumatizujícím situacím, vyplývajících z kontaktu s pro ni nedůvěryhodnými orgány činnými v trestním řízení a byla by tak motivována k tomu, aby případ nahlásila. Nejedná se o něco zcela nového, podobné mechanismy již fungují v různých právních systémech, ať už se jedná o tzv. court accompaniment z USA, Kanady a Irska, nebo podobné instituty ve Spojeném království, Rakousku či Švédsku.

Česká republika bude lépe chránit oběti domácího násilí, protože prostředník neziskové organizace zabrání strachu ze sekundární viktimizace, motivuje oběť případ nahlásit a využít rámec nabízených institucí.

Tento plán s sebou přinese několik dalších výhod. V první řadě se jedná o multiaplikovatelnost, protože domácí násilí je trestný čin, pro nějž je typické utrpení oběti z velké části po psychické stránce, podobně jako je tomu u zneužívání nebo znásilnění. I v těchto případech by přitom dobře pomohl institut zástupného pracovníka. Jeho pomoc by navíc nekončila závěrem procesu s násilníkem, byl by oběti nablízku i během rozvodu, sporu o děti a dovedl by ji zpět k normálnímu životu.

Pokud Česká republika zavede institut pracovníka, který zastoupí oběť domácího násilí v traumatizujících situacích, motivuje tím oběti tento případ nahlásit a Česká republika bude lépe chránit oběti domácího násilí.

Děkuji vám za pozornost.

2. „Metadebata“

Debatní literatura termín „metadebata“ nezná. Bohužel se s „metadebatou“, až na vzácné výjimky, nesetkáváme ani v praxi. To je ovšem jednak chyba a také důkaz toho, že debatování formou Karl Popper není zcela přesně pochopeno.

George Soros, Sir K.R. Popper a debatování o hodnotách.

Již jsme uvedli, že formu debatování KP uvedl v život filantrop George Soros, když v polovině devadesátých let minulého století prostřednictvím své nadace Open Society Institute podporoval rozvoj debatování v zemích s čerstvě nabytou svobodou. Debatní program dedikoval Siru Popperovi. Měl přitom na mysli jak propagaci Popperovy teze o falzifikovatelnosti idejí jako nástroje, jak se přiblížit k pravdě, tak jeho konceptu budování otevřené společnosti, jejímiž hlavními rysy jsou svoboda a odpovědnost, demokracie a mír. Nástrojem debatního programu, který měl tyto myšlenky naplňovat – Debatního programu Karla Poppera, se stala stejnojmenná debatní forma – KP. Metodou debatování formou KP je proto kritické myšlení a věcné vyvracení, obsahem by měla být znalá diskuse o hodnotách.

Když hovoříme o „metadebatě“, máme tím na mysli právě debatu o hodnotách. Ta se typicky realizuje v debatách na plánovou a hodnotovou tezi. Debata o hodnotách posunuje spor na jinou, vyšší a abstraktnější úroveň.

Čtyři úrovně sporu

Účastníci vzdělávání debatou se v zásadě pohybují ve čtyřech rovinách složitosti sporu. Nejnižší je praktická rovina sporu o pravdivost premis – důkazů. Na této rovině se debatěři přou o obsah THC v marihuaně, o to, zda se olej skutečně vsakuje do jídla či zda daným opatřením bude zasaženo pouhých 10 či plných 12% obyvatel. V horším případě se vede spor o hodnověrnost zdroje důkazu. Na této úrovni debatérům obvykle unikají souvislosti včetně souvislosti mezi pravdivostí hájené / kritizované premisy a platností argumentu. Kromě samotného obsahu debaty je typickým znakem diskuse této úrovně absence závěrů a dopadu, hlavně však vadná formulace tvrzení argumentů – to je přirozené, protože o těch se zde nediskutuje.

Druhou úrovní debatování, se kterou se lektor občanského vzdělávání může běžně setkat, je úroveň sporu o platnost vztahů mezi argumenty a kritériem. Na této úrovni debatěři vnímají obsah argumentu jako celku bez pochopení jeho vnitřní stavby a bez schopnosti správně se vyjadřovat k jeho platnosti, dokáží však zhodnotit, kritizovat a hájit, zda argument jako obsahový celek má či nemá vztah ke kritériu. O platnosti závěrů argumentů, z kterých je vztah ke kritériu vyvozen, se příliš nediskutuje. Kromě vyvracení zaměřeného na nesouvislost s kritériem jsou typickým znakem intuitivní a často chaotické pokusy o vyvracení (a obhajobu), které však obvykle nemíří k závěrům argumentů.

Výrazně vyšší rovinou jsou znalé spory o platnost závěrů argumentů a platnost premis – zdůvodnění (warrant). Na této úrovni debatěři rozumí zásadám dobré argumentace, jsou schopni svá tvrzení správně formulovat a podpořit je relevantními premisami. Opoziční tým chápe význam vyvracení závěrů, sám dokáže formulovat závěry o neplatnosti afirmativních závěrů. Týmy nicméně zůstávají v rovině praktického řešení problému debaty: pokud je teze o marihuaně, baví se o marihuaně, pokud je o tučných jídlech, baví se o tučných jídlech.

Čtvrtou, nejvyšší úroveň, je debata o hodnotách, „metadebata“. Na této úrovni se debatěři dokáží oprostit od praktických a konkrétních řešení a abstrahují k vyšší hodnotě, kterou teze skrývá. V „metadebatě“ na tezi „*Marihuana by měla být legalizována*“ se potom slovo „marihuana“ vůbec nemusí objevit (objeví se, avšak velmi zřídka). Uvedená teze totiž v sobě skrývá prostor pro debatu „o hodnotách“ – o tom, zda stát má či nemá právo zasahovat do života jednotlivce a jaký je rozsah tohoto práva. Na této úrovni sporu afirmativní tým obhajuje svobody jednotlivce. Na závěr své obhajoby se pravděpodobně dobere závěru, že „*pokud platí, že člověk je svobodný nakládat se svým životem podle svého uvážení, potom je zcela v intencích této svobody pěstovat a v soukromí svého obydlí konzumovat marihuanu*“. (Tento závěr by mohl být jediným místem, kdy v celé afirmaci zazní slovo marihuana.) Zdánlivý obsah debaty (legalizace marihuany) je v této debatě posunut na významně jinou úroveň a teze tak vlastně slouží jen jako praktický případ oblasti, ve které prokázaná „metateze“ také platí. Je tedy snad na místě hovořit o metadebatě.

Metateze

Na možné spory metadebaty – „metateze“ jsme v předchozím textu již několikrát narazili. Na straně 31–33 (Kapitola 4, 2.3, 4/) měli v rámci přípravy na tezi „*Na tučná jídla by měla být uvalena spotřební daň*“ debatěři uvážit, co je a co není rolí státu – pravdivost uvedené teze totiž mohla být zkoumána debatou na „metatezi“ „*Má stát právo zasahovat do života jednotlivce?*“ Jinými slovy, jedná se o stejný problém jako v debatě na tezi o legalizaci marihuany. Totéž ovšem platí o tezích o povinném používání bezpečnostních pásů, eutanázii či legalizaci obchodu s orgány. Vždy jde o stejný „metaproblém“ svobody jednotlivce.

Tématu se věnují mj. Michal Pečeňa a Dušan Hrabánek. Pečeňa uvádí obecné příklady metatezí: svoboda versus bezpečnost, soukromé vlastnictví vs. solidarita, společenská soudržnost vs. tolerance, bezpečnost vs. důstojnost apod. Hrabánek nabízí specifitější příklady včetně ukázek tezí, ve kterých se spor o tyto hodnoty skrývá:

„*U některých tezí spor hodnot vyplývá přímo z jejich formulací. Takovou tezí je na příklad, Demokratické země by nikdy neměly omezovat občany ve vyjadřování názoru*’

= svoboda projevu vs. jiné základní právo - např. občanská čest, lidská důstojnost, bezpečnost.

„*Prvky přímé demokracie jsou škodlivé*’

= vláda lidu vs. stabilita.

„*U jiných tezí je rozpoznání hodnot složitější, hodnoty jsou skryté. Příklady sporu hodnot skrytých v debatních tezích:*

„*Odbory jsou překážkou rozvoje*’

= individualismus vs. sociální práva,

„*Rozvojové země potřebují volný obchod spíše než rozvojovou pomoc*’ nebo „*Liberalizace obchodu s potravinami je cestou z potravinové krize*’

= individualismus vs. intervencionismus,

„Neměli bychom odpouštět diktátorům“

= individuální spravedlnost vs. společenské usmíření,

„Mezinárodní společenství by mělo zasahovat do vnitřního vývoje méně rozvinutých zemí“, „Bombardování Jugoslávie byla chyba“, „Britská vláda měla vydat generála Pinocheta španělské justici“

= státní suverenita vs. lidská práva,

„Měli bychom podporovat vývoj a užívání geneticky modifikovaných organismů“

= svoboda vědy vs. bezpečnost

„Za určitých okolností by vláda měla lhát svým občanům“

= právo na informace vs. bezpečnost

V průběhu přípravy by debatéři měli tento spor identifikovat. Podstatná část argumentace by se pak měla věnovat tomu, proč je příslušný princip důležitý. Tzn. u teze „Za určitých okolností by vláda měla lhát svým občanům“ se afirmativní tým snaží dokázat, proč stojí za to obětovat trochu osobní svobody pro bezpečnost (např. proto, že reálně si v případě např. živelné katastrofy člověk nedokáže zajistit bezpečnost sám, bez zásahu státu). Negativní tým by naopak měl prokázat, proč je pro člověka důležité mít vždy přesné informace (lidé jsou schopni racionálního uvažování, naopak při nedostatku informací hrozí panika, ...).“

Skrytý spor takových „vysokých hodnot“ jako je např. svoboda jednotlivce vs. blaho celku nebo lidská práva vs. státní suverenita je typicky přítomen v návrhových a hodnotových tezích. Svým způsobem lze „metatezi“ chápat jako pátý typ teze – formálně totožný s návrhovou, respektive hodnotovou, avšak lišící se vyšší úrovní abstrakce. Namísto standardní roviny: platí premisy > proto platí argumenty > proto je naplněno kritérium > proto platí teze, je zde rovina: platí premisy > proto platí argumenty metateze > proto je naplněno kritérium metateze > proto platí metateze > proto platí teze.

Účastníci vzdělávání na tento spor naráží – ať již v přípravě nebo dokonce i v průběhu debaty. V textu věnovaném procesu syntézy jsme uvedli ukázkou řeči 3. mluvčí afirmativní strany. (83) Tato ukáзка má základ v reálné soutěžní debatě. V ní skutečně negativní tým zaujal stanovisko, že „paternalistická ochrana všech není rolí státu“ a že „soudní lidé by měli být oprávněni rozhodovat sami za sebe“. Bohužel tým nevěděl, co s tímto stanoviskem dál podniknout. Nenamáhal se jeho platnost dokazovat (netušil, že by měl), ba ani vyvodit závěry, které jsem si v ukázkě syntézy dovolil zformulovat sám. Není to tedy tak, že by idea „vysokých hodnot“ byla kdesi ukryta a vzdálena. Je přítomna, účastníci vzdělávání se s ní setkávají, bez patřičného vysvětlení však neví, co si s odhalenou „metatezí“ počít. Je věcí lektora občanského vzdělávání nabídnout vysvětlení a podpořit debatování o základních hodnotách, takové, které stálo v pozadí založení a rozvoje debatního programu Karl Popper a kvůli kterému vlastně forma KP vznikla.

Závěr

Obsahem této brožury bylo přiblížit formu debatování KP jako potenciálně významný nástroj občanského vzdělávání. Debatování je osvědčenou formou jak formálního, tak neformálního vzdělávání. Bohužel pro začátečníka poměrně náročnou formou. Situaci nepomáhají epigoni, kteří bez pochopení skutečného smyslu debatování tuto formu přejímají a deformují. Podařilo se jim slovo „debata“ zdiskreditovat rychleji, než se nám, Asociaci debatních klubů, o.s. podařilo ustavit jeho pravý význam. Ke zmatení dochází nejen v literatuře¹¹, ale i v praxi. Proto jsme cítili povinnost vyjadřovat se podrobněji. Domníváme se nicméně, že vytvořený text nejen pomůže ustavit pravý význam debatování, zejména však nabídne lektorům občanského vzdělávání významnou formu vzdělávání, která jim pomůže efektivně naplňovat jejich vzdělávací cíle.

Postupně jsme představili všechny důležité procesy debatování a nabídli je jako ideální formu prohlubování významných kompetencí. Ukázali jsme pět typů debatních tezí, které může lektor, podle svých potřeb, využít k výuce libovolné látky obsahu. Vysvětlili jsme, jak může lektor sám formulovat debatní teze – další inspirací mu může být i další produkt projektu OPVK „Dynamická rovnováha“ – téměř 300 stran rozboru 50 debatních tezí. Debatování má nicméně tu vlastnost, že se nejlépe učí debatováním – budete-li mít chuť si věc vyzkoušet, rádi Vás uvítáme na akcích Asociace debatních klubů, o.s.

11 I proto jsme se v tomto textu snažili pro koncept debatování v „naší“, tedy originální definici, používat slovo „debatování“. Slovo „debata“ jsme vzdali.

- Brinda, René. Debatování snadno a rychle: vádemekum soutěžní debaty pro začátečníky. In: *ADK: Asociace debatních klubů* [online]. 2007 [cit. 2012-10-25]. Dostupné z: http://www.debatovani.cz/files/metodika/90907_vademekum.doc
- Brinda, René. Metoda debatování. In: *ADKMSK: Asociace debatních klubů Moravskoslezského kraje* [online]. 2011 [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://adkmsk.eu/web/node/24>
- Brinda, René. *Rozvoj kompetencí formou debatování hraním rolí: manuál pro učitele*. Ostrava: HM PARTNERS s.r.o., 2012.
- Brinda, René a Petr Kouba et al. Co je to debatování. In: *RVP: Metodický portál RVP* [online]. 2012 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=5281>
- Hensley, Dana a Diana Carlin: *Mastering Competitive Debate*. Clark Pub Co, 1999. ISBN 978-0931054587.
- Hrabánek, Dušan. Pět metodických videí pro pokročilé. In: *Blueforum* [online]. 2012-03-12 21:12 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://debatovani.blueforum.cz/23574/tema/42371/>
- Kolář, Petr. *Argumenty filosofické logiky*. Praha: Filosofia, 1999. ISBN 80-7007-121-4.
- Driscoll, William, ed. *Objevování světa debatou: praktický průvodce soutěžní akademickou debatou pro debatéry, trenéry a rozhodčí*. Praha: Asociace debatních klubů, c2003. ISBN 0-9702130-0-X.
- Netopilová, Blanka. O kritériu II. In: *ADK: Asociace debatních klubů* [online]. c2006 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://debatovani.cz/web/debatni-liga/metodicka-okenka>
- Pečeňa, Michal. Hodnotové spory. In: *ADK: Asociace debatních klubů* [online]. 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://debatovani.cz/web/blog-ntt/hodnotove-spory>
- Snider, Alfred a Maxwell Schnurer. *Mnoho stran: debatování napříč osnovami*. Praha: Asociace debatních klubů, 2005. ISBN 0-9702130-4-2.
- Zastávka, Zdeněk. *Vše, co není zakázání, se nesmí: o logice formální i neformální*. Praha: RADIX, spol. s r.o., 1998. ISBN 978-80-86031-15-2.

Přílohy:

Pravidla debatování formou KP

Sittův proudový diagram

List rozhodčího

Deskriptory úspěšnosti: Koma, čtyřstupňový deskriptor

1. Úvodní ustanovení

1.1 Cíle a zásady debatního programu

Cílem debatního programu je přitažlivým způsobem napomáhat rozvoji dovedností, schopností a znalostí účastníků. Soutěžní debata má vyváženou měrou vzdělávat, formovat, ale také obsahovat sportovního ducha a společenské aspekty. Upřednostňování jednoho či několika těchto požadavků na úkor jiných znamená nepochopení základních principů soutěžní debaty. Nicméně z hlediska věku účastníků je nutno stránku formativní považovat za klíčovou, neboť dochází k utváření životních postojů. Z tohoto důvodu se účastníci zavazují, že:

- a) budou zachovávat zásady fair play, slušného chování a rytířství v tom nejlepší smyslu slova,
- b) vědomě nepoužijí nepravdivou informaci,
- c) jsou ochotni debatovat na dané teze.

Rozhodčí a trenéři jednotlivých týmů se zavazují, že budou postupovat ve stejném duchu a v souladu s ním debaty připravovat a hodnotit.

1.2 Struktura soutěžních dokumentů

Těmito pravidly se řídí debaty formou „Karl Popper“ soutěží Debatního programu Karla Poppera (KPDP), které pořádá Asociace debatních klubů, o.s. (dále jen „ADK“). Rozhodčí při rozhodování debat přihlížejí k Rukověti rozhodčího. Všichni účastníci soutěží se řídí Etickým kodexem účastníků soutěží.

Organizace soutěží se řídí Soutěžním řádem.

Soutěžní dokumenty jsou platné vždy pro celou debatní sezónu a smí být měněny jen po skončení sezóny a před prvním turnajem nové sezóny. O změně soutěžních dokumentů rozhoduje Ředitelství soutěží.

Debata se účastní dva týmy. Jeden z týmů má roli afirmativní, druhý negativní.

Výběr role (strany) proběhne způsobem předem oznámeným trenérům obou týmů organizátorem debaty.

Každý tým má 3–5 členů, z nichž tři se aktivně účastní debaty. Jména a pořadí tří aktivních debatérů oznámí tým před začátkem debaty.

Debatéři jednoho týmu se smí během turnaje ve svém týmu volně střídát, nikoliv však v průběhu debaty.

2.1 Role jednotlivých mluvčích

A1

Debatu zahajuje první mluvčí afirmativní strany (A1). Jeho právem je definovat/vymezit tezi. U tezí hodnotových a návrhových uvede kritérium. Představí strukturu a organizaci obhajoby teze, směr argumentace a základní argumenty strany.

V debatě na plánovanou tezi A1 vymezí problém, k jehož řešení teze směřuje, identifikuje jeho příčinu, představí konkrétní plán k řešení problému, resp. jeho příčiny, a uvede výhody navrhovaného řešení.

Když A1 skončí, odpoví na otázky N3 (třetího mluvčího neg. strany). Otázkám a odpovědím se vymezují 3 minuty. Samotná délka řeči A1 je 6 minut.

N1

První mluvčí negativní strany (N1) přijme definici teze, ledaže by byla v rozporu s pravidly (srov. bod 3.2). Pokud bylo stranou afirmativní ustanoveno kritérium, přijme je, nebo s patřičným odůvodněním odmítne a představí kritérium vlastní, přičemž ukáže, proč je nové kritérium v kontextu teze vhodnější/důležitější.

Primárním úkolem N1 je zabývat se argumentací strany afirmativní (A1), tj. jednotlivé představené argumenty a důkazy vyvrátit/zpochybnit nebo přijmout.

N1 má právo kdykoliv během svého projevu představit na podporu odmítnutí teze vlastní konstruktivní linii, musí však dbát především na to, aby dostatečně zvládl svůj primární úkol. Při představení vlastní argumentační linie u tezí návrhových vždy buď přijme za vlastní afirmativní kritérium, nebo si stanoví kritérium vlastní, u ostatních tezí je uvedení kritéria u negativní linie jeho právem.

V plánové debatě napadne N1 některé nebo všechny body afirmativní linie.

Po ukončení řeči odpoví N1 na otázky, které mu klade třetí mluvčí afirmativní strany. Otázkám a odpovědím se vymezují 3 minuty. Samotná délka řeči N1 je 6 minut.

A2

Druhý mluvčí afirmativní strany (A2) především rehabilituje argumenty A1, které byly vyvráceny/zpochybněny mluvčím N1. Pokud negace představila vlastní argumentaci, tuto zpochybní/vyvrátí. Když se domnívá, že svůj úkol dostatečně zvládl, pokračuje v argumentaci afirmativní strany, tj. představí nové argumenty na podporu teze nebo stávající argumenty podpoří dalšími důkazy.

V plánové debatě A2 především rehabilituje napadené části afirmativní linie, kterou může doplnit a uvést další výhody plánu.

Po ukončení řeči odpoví A2 na otázky, které mu klade první mluvčí negativní strany. Otázkám a odpovědím se vymezují 3 minuty. Samotná délka řeči A2 je 6 minut.

N2

Primárním úkolem N2 je zabývat se argumentací strany afirmativní, a to zejména v té podobě, jak byla rehabilitována a doplněna mluvčím A2, tj. vyvrátí/zpochybní rehabilitaci argumentů představených A1 a nové argumenty uvedené A2, případně upozorní na absenci afirmativní rehabilitace. Prohlubuje analýzu, ale nepřináší zcela nový směr vyvracení.

N2 rovněž rehabilituje negativní konstruktivní linii, byla-li předtím představena N1. Na její podporu nepřináší nové argumenty, ale již vyřčené může podpořit novými konkrétními důkazy. Při volbě strategie musí dbát na to, aby zejména dostatečně splnil svůj primární úkol.

Po ukončení řeči odpoví N2 na otázky, které mu klade první mluvčí afirmativní strany. Otázkám a odpovědím se vymezují 3 minuty. Samotná délka řeči N2 je 6 minut.

A3

A3 je posledním mluvčím afirmativní strany a jeho úkolem je argumentaci své strany v debatě uzavřít. Z pohledu afirmativní strany proto označí a analyzuje hlavní/klíčové spory v debatě a ukáže, jak afirmativní strana dokázala tezi prostřednictvím své argumentace obhájit. V rámci této činnosti rehabilituje ty argumenty, které napadl N2.

Byla-li v debatě představena negativní konstruktivní linie, ukáže, proč tato linie nevyvrátila/nezpochybnila obhajobu teze.

Během své řeči již nepředkládá žádné nové argumenty ani důkazy, s výjimkou reakce na nové způsoby vyvracení přednesené N2.

Došlo-li v debatě k soupeření dvou kritérií, ukáže, proč bylo afirmativní kritérium v kontextu teze důležitější a jakou roli hrálo v obhajobě teze.

Délka řeči A3 je 5 minut.

N3

Třetí mluvčí negativní strany uzavírá vystoupení své strany v debatě i debatu samotnou. Jeho úkolem je dokončit vyvracení/zpochybnění obhajoby teze a rehabilitaci vlastní argumentace (pokud byla představena).

Označí a analyzuje hlavní/klíčové spory v debatě a ukáže, proč negativní strana dokázala během debaty vyvrátit či zásadně zpochybnit afirmativní obhajobu teze a vysvětlí, jak k vyvracení obhajoby teze přispěla negativní konstruktivní linie (byla-li představena).

Během své řeči již nepředkládá žádné nové argumenty ani důkazy.

Došlo-li v debatě k soupeření dvou kritérií, ukáže, proč bylo negativní kritérium v kontextu teze důležitější a jakou roli hrálo ve vyvracení obhajoby teze.

Délka řeči N3 je 5 minut.

A1	N3-A1	N1	A3-N1	A2	N1-A2	N2	A1-N2	A3	N3
6 min	3 min	6 min	3 min	6 min	3 min	6 min	3 min	5 min	5 min
Čas na přípravu:									
afirmační tým 5 minut					negativní tým 7 minut				

2.2 Debatování v týmech

Týmová debata je charakterizována rozložením specifických úloh (uvedení do argumentační linie, vyvracení linie oponentů/rehabilitace vlastní linie, syntetizující závěr) mezi všechny tři členy družstva. Prvořadá je jednotnost argumentace týmu a návaznost jednotlivých řečí. Tým pracuje jednotně, nikoliv jako skupina jednotlivců. Rozhodčí hodnotí, do jaké míry tým tyto požadavky splnil.

2.3 Čas na přípravu, komunikace během debaty

V průběhu debaty má afirmativní tým právo vybrat si 5 minut a negativní tým 7 minut na přípravu, pokud tak učiní mezi jednotlivými výstupy. Způsob odpočítávání přípravného času dohodne tým před začátkem debaty s časoměřičem.

Soutěžící jednoho týmu spolu mohou hovořit pouze v čase vybíraném na přípravu kterémkoli z obou týmů. V průběhu debaty spolu však nehovoří.

V průběhu debaty se zakazuje použití elektronických zařízení (přenosné počítače, mobilní telefony, PDA apod.) s výjimkou zařízení na měření času (stopky). Na debatách Debatního poháru může organizátor debaty používání elektronických zařízení povolit.

Jakákoliv komunikace mezi týmem a právě hovořícím řečníkem je nepřipustná. Jakákoliv komunikace kouče nebo nedebatujícího náhradníka s týmem je během debaty (od jejího začátku po konec řeči N3) nepřipustná.

Zastává-li kouč funkci časoměřiče, smí dávat standardní signály časoměřiče.

2.4 Typy tezí

2.4.1 Návrhová teze

Návrhová teze navrhuje uskutečnit nějakou akci, změnit současný stav věcí. Ve formulaci těchto tezí je zcela zřejmě obsažen nějaký postup, a to nejčastěji jako obecná představa bez konkrétních detailů tohoto postupu. Nejčastěji, ne však nezbytně vždy, se v zadání teze objeví slovní spojení „mělo by se“, „nemělo by se“. Příklady: „Trest smrti by měl být zrušen.“ „Marihuana by měla být legalizována.“

2.4.2 Plánová teze

Plánová teze navrhuje změnu současného stavu věcí. Vyžaduje návrh konkrétního postupu (plánu) řešení problému, který z jejího znění plyne. Od návrhové teze se odlišuje uvedením poznámky „(plán)“.

2.4.3 Faktická teze

Faktická teze se snaží klasifikovat a definovat určitý sled věcí, činností nebo mínění. Příklady: „UFO existují.“ „Kriminální chování je geneticky předurčeno.“

2.4.4 Hodnotová teze

Hodnotová teze stanovuje kvalitativní soudy o hodnotě v daném tématu. Charakter těchto témat může být estetický, postupový nebo etický. Teze sama obsahuje nějaký hodnotící výraz, jehož význam je subjektivní a o jehož výklad se v debatě může vést spor. Příklady: „Tělesné tresty jsou neospravedlnitelné.“ „Zákaz kouření na veřejnosti je správný.“

3. Pravidla debaty

3.1 Kritérium

Účelem kritéria v debatě je vymezení a zastřešení argumentační linie debaty. U tezí hodnotových a návrhových je povinností stran při tvorbě afirmativní či negativní konstruktivní linie kritérium uvést.

U tezí návrhových lze kritérium chápat jako cíl, smysl či účel změny, kterou strana v debatě obhájí. Kritérium ve smyslu cíle ozřejmuje, jaké hodnoty strana hájí a čeho se v průběhu debaty snaží dosáhnout. Cíl by měl být obecně akceptovatelný, jeho dosažení by mělo být žádoucí a v něm obsažená idea by měla být pozitivní. Stanovený cíl by měl zároveň být reálně dosažitelný, dostatečně konkrétní a podstatný ve vztahu k dané tezi.

U tezí hodnotových lze kritérium chápat nejčastěji jako standard. Kritérium jako standard je nástrojem k posouzení, zda byla či nebyla dokázána pravdivost teze, nabízí nějakou měřitelnou hodnotu. U tezí hodnotových bývá kritériem nejčastěji vysvětlení hodnotícího výrazu.

Negativní strana nemusí s uvedeným kritériem souhlasit. V takovém případě vysvětlí, proč s kritériem nesouhlasí, uvede kritérium vlastní a vysvětlí, v čem je toto kritérium lepší (představuje vyšší, důležitější hodnotu).

V případě, že negativní strana představí v debatě vlastní konstruktivní linii, buď přijme za vlastní kritérium afirmativní strany, nebo představí pro svou konstruktivní linii vlastní kritérium. Afirmativní strana rovněž s negativním kritériem nemusí souhlasit, pokud však na začátku uvedla vlastní kritérium, nemůže již navrhnout nové.

Spor o kritérium nebo soupeření dvou kritérií v rámci dvou konstruktivních linií je součástí obhajoby a vyvracení teze, mohou jej proto vést všichni účastníci debaty, ovšem pouze za předpokladu, že je kritérium napadeno již v řeči N1, respektive A2, pozdější napadení kritéria není dovoleno.

Napadání kritéria bez dostatečného vysvětlení tohoto kroku a jeho využití v průběhu debaty je neúčelné a bude hodnoceno jako chybná strategie.

Pokud si strana stanoví kritérium, musí konstruktivní linie strany směřovat k jeho prokázání/naplnění. Nesplnění této povinnosti je fatální strategickou a obsahovou chybou, která znamená neprokázání platnosti konstruktivní linie.

Kritérium smí formulovat jen ti mluvčí, kteří představují konstruktivní linii své strany (A1, N1) nebo kteří jako první na představenou linii reaguji (N1, A2) za předpokladu, že představené kritérium oponentů odmítají.

3.2 Definice

Účelem definice je vysvětlit, jak afirmativní strana tezi rozumí a o čem hodlá diskutovat. Je právem afirmativní strany definovat tezi jakýmkoliv způsobem za předpokladu, že:

- a) definice se nevzdaluje prostému významu teze,
- b) nedojde k účelovému pozměňování významů slov,
- c) je i jinak „rozumná“.

Strana negativní smí definici napadnout pouze za předpokladu, že definice výše zmíněná pravidla nesplňuje. Jestliže negativní strana napadá definici, musí tak učinit N1, který vysvětlí, proč definice neodpovídá uvedeným pravidlům a nabídne opravenou definici.

Je chybou strategie negativní strany, napadá-li definici, aniž by v průběhu debaty ukázala nezbytnost tohoto kroku (bezúčelné napadení pro napadení samé). V soutěžní debatě se vede spor o argumenty, nikoliv o definici.

A2, resp. N2 (pokud definici představila až negativní strana a A2 ji opravil), smí napadnout opravenou definici jen v tom případě, když tato neodpovídá výše zmíněným pravidlům. Při napadení opravené definice již debatér nesmí uvést definici novou, ale smí pouze obhajovat definici jeho stranou původně navrženou.

Právo definice je právem (nikoliv nezbytně povinností) afirmativní strany. Jestliže afirmativní strana definici neposkytne, přechází toto právo na prvního mluvčího strany negativní. Chce-li tohoto práva využít, může tak učinit za předpokladu, že dodrží výše zmíněná pravidla.

V plánové debatě se definicí rozumí vymezení problému. N1 smí vymezení problému napadnout, pokud afirmací uváděný problém zjevně nesouvisí s tezí. Prokáže-li negace, že afirmací vymezený problém nesouvisí s tezí, vyhrává debatu.

3.3 Důkazní břemeno

V případě, že teze je vyjádřena jako faktická, je úkolem afirmativní strany dokázat, že teze je platná v rozhodujícím množství případů, které bylo vymezeno v definici (kritériu) a přijato negativní stranou.

3.4 Vítězství v debatě

V debatě vítězí tým afirmativní, jestliže na základě své argumentace obhájí debatovanou tezi. V debatě vítězí tým negativní, jestliže na základě své argumentace vyvrátí či zásadně zpochybní linii afirmativní strany. Při hodnocení se upřednostňuje „váha“ argumentů (viz 4.1. a 4.3.1.).

Oponující tým nemusí nezbytně nesouhlasit se všemi kroky procesu dokazování teze afirmativní stranou. Pokud prokáže neplatnost závěrů, které vyplynuly z těchto kroků, pořád ještě může debatu vyhrát. Mimo tohoto základního kritéria existují pomocná kritéria hodnocení debaty (viz 4.).

V plánové debatě vítězí tým afirmativní, jestliže na základě své argumentace prokáže platnost celé své linie. V plánové debatě vítězí tým negativní, jestliže vyvrátí alespoň jednu část logického řetězce afirmativní linie (problém, příčiny, plánu a výhody), nebo jestliže prokáže, že afirmativní linie nesouvisí s tezí.

3.5 Vlastní linie negativní strany

Negativní strana nemusí předkládat vlastní alternativní argumentační linii. Měla by se soustředit na útok na linii afirmativní strany. Rozhodne-li se přesto vlastní negativní linii předložit, je jejím úkolem dokázat současně neplatnost afirmativní linie a platnost vlastní linie negující tezi. Nezvládne-li negativní tým prokázat platnost negativní linie, ještě stále může debatu vyhrát, pokud dokáže neplatnost linie afirmativní (viz. 3.4.). Povinností afirmativní strany je potom mimo primární úkol obhajoby vlastní linie i prokázání neplatnosti linie negativní. Linie

afirmativní a negativní strany se musí vzájemně vylučovat – nemohou existovat vedle sebe tak, aby byly obě současně platné.

V plánové debatě nepřichází negativní argumentační linie v úvahu. Negace ovšem může přinést vlastní nevýhody plánu.

3.6 Argumentace

Týmy by měly usilovat o logicky správnou věcnou argumentaci podpořenou vhodným důkazovým materiálem.

3.7 Vyvrácení argumentu

Negativní tým má za úkol zpochybnit či vyvrátit afirmativní linii jako celek. Pokud afirmace použije několik důkazů pro podporu jednoho argumentu a tyto důkazy se dají vyvrátit jediným protiargumentem, může negace vyvrátit najednou celou skupinu důkazů. Vyvrácení důkazu však nemusí nezbytně znamenat vyvrácení argumentu.

3.8 Obecně známé a překvapivé skutečnosti

Pokud je důkazový materiál považován za obecně známou skutečnost, není třeba, aby jednotliví mluvčí dokazovali explicitně věrohodnost použitého materiálu. (Podmínkou ovšem je uvést základní bibliografické údaje).

Přichází-li strana s překvapivými fakty, statistikami atd., musí být připravena prokázat rozhodčím jejich hodnověrnost. Rozhodčí si může ihned po skončení debaty vyžádat přednesený důkaz, který mu může být předložen i v elektronické podobě.

3.9 Nepřipravená debata

Tezi nepřipravené debaty obdrží debatéři 60 minut před začátkem debaty.

V průběhu přípravy k debatě na nepřipravenou tezi je týmům zapovězena konzultace s trenéry, učiteli, rozhodčími atd., přípravy k debatě se smí účastnit pouze členové týmu přihlášení k danému turnaji. Jména a pořadí tří aktivních debatérů každého týmu oznámí tým po skončení přípravy.

V době přípravy na „nepřipravenou“ tezi se debatérům povoluje 1 překladový slovník a 1 svazek encyklopedie.

Na debatách Debatního poháru může organizátor debaty určit čas na přípravu a její podmínky jinak, a to za předpokladu, že:

- a) oba týmy obdrží teze ve stejnou dobu a
- b) oběma týmům jsou poskytnuty obdobné podmínky na přípravu.

4. Hodnocení debaty

4.1 Obsah

Obsahem se rozumí použité argumenty bez ohledu na formu. Hodnotí se „váha“ argumentů odtržená od kvality přednesu a podání. „Vahou“ se rozumí logická správnost, relevance k problematice teze debaty a společenský a mravní rozměr argumentu. Za relevantní argument je považován jen takový, jehož součástí je explicitně vyjádřený závěr o platnosti/neplatnosti argumentu a dopad takto učiněného závěru na platnost linie/teze.

Za zjevně slabou bude rovněž považována taková argumentace, v níž si budou zásadně odporovat jednotliví mluvčí jednoho týmu. Opozičnímu týmu pak ke zpochybnění/vyvrácení takové zjevně slabé argumentace postačí na tuto chybu poukázat.

Do kategorie obsahu se rovněž řadí hodnocení úspěšnosti/neúspěšnosti vyvrácení argumentu. Toto hodnocení je provedeno z pozice normálního rozumného člověka.

Je věcí rozhodčího, aby posoudil „váhu“ použitých argumentů/platnost zpochybnění. Jestliže tým použije zjevně slabý argument, nezíská v kategorii obsahu vysoký počet bodů, na druhé straně ovšem takový argument platí, pokud jej opozice nevyvrátí.

Pokračuje-li debatér v argumentaci či vyvrácení po uplynutí časového limitu, nebude obsah toho, co řekl po limitu, s výjimkou dokončení myšlenky, v hodnocení vůbec brán rozhodčím v potaz. Chyba se pak dále negativně odrazí v hodnocení strategie.

4.2 Forma

V kategorii formy se hodnotí:

- a) styl – výběr vhodných jazykových prostředků (bohatost slovní zásoby, schopnost formulace myšlenek, kompozice projevu, užívání řečnických figur ...),
- b) způsob přednesu. Zde jde jednak o zvukovou stránku jazyka (artikulaci, intonaci, frázování, tempo), jednak o prostředky mimojazykové komunikace (mimiku, gesta, postoj, kontakt s publikem),
- c) plynulost a řečnická přesvědčivost projevu – tzn. zda má řeč vhodný a poutavý úvod a závěr, zda dokáže zaujmout (např. také svou pohotovostí či vtípem) a upozornit posluchače na klíčové body projevu, zda jde skutečně o přednes a nikoli o předčítání projevu, a také nakolik je řečník schopen eliminovat ve svém projevu nudné fráze a formalismy, které jeho projev nijak dál neobohacují,
- d) ke kultuře projevu patří v debatě rovněž to, jak je debatér oděn – rozhodčí proto v kategorii formy hodnotí také vhodnost společenského oděvu debatéra.

Užívání nespisovných jazykových prostředků bude penalizováno. Debatéři si v průběhu debaty vykaží a jsou společensky oblečení.

4.3 Strategie

Kategorie strategie zahrnuje dva koncepty:

- a) strukturu a časové rozvržení,
- b) otázku, zda mluvčí pochopil, o co v debatě vlastně jde.

4.3.1 Struktura a rozvržení času

Dobrá řeč má jasný úvod, stať a závěr. Měla by obsahovat záchytné body, aby posluchač věděl, kam mluvčí míří. Sled argumentů by měl být logický a přirozeně plynout bod od bodu, což platí pro všechny mluvčí individuálně i kolektivně pro celý tým.

Členové jednoho týmu si nesmí vzájemně protirečit a musí se navzájem podporovat, tzn. musí rozvíjet svou linii. Pokud není tým jednotný, rozhodčí to bude považovat za zásadní chybu.

V kategorii struktury se pozitivně ocení jasnost, rozčlenění linie, organizovanost. Řeč nejasná, odnikud nikam směřující nemůže získat vysoké hodnocení.

Organizaci a soudržnosti linie u tezí návrhových a hodnotových významně napomáhá kritérium. Nestanovení kritéria u těchto tezí je považováno za významnou strategickou chybu.

Za špatnou strategii se považuje užití méně než dvou a více než pěti argumentů (jejich věcnost a faktická hodnota je přitom oceněna v kategorii obsahu) a nevyužití informací z křížového výsledku.

U plánové teze vychází struktura řeči z předepsané struktury logického řetězce afirmativní linie (problém, příčina, plán, výhody). Vhodnou strategií je vnitřní rozčlenění jednotlivých částí (např. na jednotlivé okruhy výhod). Vzhledem k pravidlu o vítězi plánové debaty (bod 3.4) není strategickou chybou, pokud se negace (zejména mluvčí N2) zaměří jen na jednu nebo několik částí řetězce, ve které považuje argumenty své strany za nejsilnější, a ostatní opomine.

Co se týče rozvržení času, lze rozlišit dva aspekty téhož:

- a) **dodržování časového limitu.** Mluvčí, který hrubě překročí/nedodrží časový limit (= +/- 30 vteřin), získá nižší hodnocení. Nižší hodnocení získá také mluvčí, který po uplynutí časového limitu dál pokračuje v argumentaci/vyvracení, namísto pouhého dokončení věty či myšlenky (bez ohledu na to, zda tak učiní v limitu do 30 vteřin).
- b) **věnuje-li mluvčí odpovídající čas jednotlivým aspektům teze.** Mluvčí by měl věnovat více času a úsilí důležitým argumentům a naopak omezit čas věnovaný těm méně podstatným. Rozhodčí tedy hodnotí nejen „váhu“ argumentů v kategorii obsahu, ale také využití času a správné pochopení priorit v kategorii strategie.

4.3.2 Určení priorit

V rámci strategie se rovněž hodnotí, zda mluvčí správně rozumí, o co v debatě jde, a dovede rozlišit podstatné od nepodstatného. Považuje se za plýtvání časem, když se opoziční mluvčí zabývá triviálními argumenty a důležité nechá přitom nepovšimnuty. Takový mluvčí nechápe, o čem debata je (nesleduje dobře debatu), a získá velice nízký počet bodů za strategii. Naopak mluvčí, který dokáže rozpoznat podstatné a podstatným se zabývá, získá v kategorii strategie hodně bodů.

4.4 Sledování debat oponentů

Členové kteréhokoliv týmu se mohou jako diváci účastnit jakékoliv debaty.

4.5 Křížový výslech

Účelem křížového výslechu je:

- a) pomoci odhalit a ukázat slabost argumentace opozičního řečníka,
- b) objasnit řeč předchozího řečníka,
- c) připravit prostor pro argumentaci vlastní strany.

Tazatel se ptá, tázaný odpovídá. Otázky a odpovědi musí být stručné a jasné. Tazatel se smí ptát na cokoli, prokáže-li se v dalším průběhu debaty spojitost s tezí. Odpovídající smí odmítnout odpověď na osobní otázku. Tazatel smí tázaného přerušit, pokud zjevně nemluví k věci.

Informace získané během křížového výslechu strana tazatele využije v dalším průběhu debaty. Nebudou-li použity v hlavní řeči některého z debatérů, rozhodčí je nebude brát v úvahu při rozhodnutí debaty.

Pomocné body za křížový výslech tvoří zvláštní část hodnocení, tazatelé/odpovídající jsou hodnoceni individuálně. Využití informací získaných během křížového výslechu se dále hodnotí ve strategii (viz. 4.3.1).

Příloha č. 2: Sittův proudový diagram.

„Sittův proudový diagram“ je záznamový list, který využívají účastníci debat (debatéři, rozhodčí) k záznamu debaty. Má formu papíru A3 orientovaného na šířku, List je rozdělen na 6 sloupců – pro každou hlavní řeč jeden. Do spodní části prvních 4 sloupců se zaznamenává obsah křížového výsledku.

A1	Představí afirmaci teze.	N1	Snaží se vyvrátit / zpochybnit afirmaci teze.	A2	Rehabilituje afirmaci teze.	N2	Vyvrací / zpochybnuje rehabilitaci afirmace teze.	A3	Nabízí shrnující syntézu sporů debaty. Ukazuje, proč si myslí, že afirmativní strana obhájila tezi.	N3	Nabízí shrnující syntézu sporů debaty. Ukazuje, proč si myslí, že afirmativní strana tezi neobhájila.	Prostor pro poznámky.
						Křížový výsledek A1×N2						
										Křížový výsledek N1×A2		
										Křížový výsledek A3×N1		
										Křížový výsledek N3×A1		

Příloha č. 3: List rozhodčího

Debata formou Karl Popper: LIST ROZHODČÍHO

Soutěž: ..... Afirmativní tým: .....

Místo, datum: ..... Negativní tým: .....

Rozhodčí: .....

Teze: .....

Pomocné body afirmačního týmu						
Jméno	Poznámky k jednotlivci	Obsah / 40	Strategie / 30	Forma / 30	K.o./ 10+10	
A1						
A2						
A3						
Pomocné body afirmačního týmu:						

Pomocné body negativního týmu						
Jméno	Poznámky k jednotlivci	Obsah / 40	Strategie / 30	Forma / 30	K.o./ 10+10	
N1						
N2						
AN						
Pomocné body negativního týmu:						

Konkrétní a podrobné zdůvodnění rozhodnutí:

Rozhodčího vítězný tým: ..... A/N   Rozhodčího nejlepší mluvčí: .....

Rozhodčího pomocných bodů: A: ..... N: .....   Vítězný tým debaty: ..... A/N

Rozhodnutím: .....   Podpis: .....

Příloha č. 4: Deskriptory úspěšnosti

V debatování formou KP se standardně používá deskriptor „Koma“ (viz 4.1), autoři Snider a Schnurer nabízí další variantu [108], lektor občanského vzdělávání může využít i originální čtyřstupňový deskriptor (4.2).

4.1 Koma

Debata formou KP – konverzní matice (indikátory pro udělování pomocných bodů)

Popis	Celkem (100)	Obsah (40)	Strategie (30)	Forma (30)	K.v. (10)
Absolutní špička Kdybych neviděl, nevěřím, že je možné tolik říci v daném čase v takovém stylu a tak dokonale. Byla to nejlepší řeč ze všech nejlepších řečí, které jsem kdy slyšel.	100	40	30	30	10
Vynikající Tohle je asi nejlepší řeč letošního ročníku. Nebo možná druhá nejlepší. Každopádně patří do první pětky.	91-99	37-39	28-29	28-29	9
Výborný Řeč splnila veškeré formální požadavky a nabídla ještě něco navíc.	86-90	34-36	26-27	26-27	8
Nadprůměrný Řečník splnil svou úlohu. Projev byl téměř bez chyb.	77-85	31-33	24-25	24-25	7
Dobry Debatérka ničím nepřekvapila. Existují oblasti, v nichž by se mohla mírně zlepšit. Takovýchto řečí slyšíme nejvíce.	74-76	30	22-23	22-23	6-5
Obstojný Řečník by se v příštích debatách svůj projev zdokonalit v jednom podstatném aspektu, nebo v několika méně významných.	65-73	27-29	20-21	20-21	4
Uspokojivý Debatérka by se měla výrazně zlepšit v jednom nebo ve více hodnocených parametrech.	60-64	24-26	18-19	18-19	3
S rezervami Řečník by se měl ujistit, zda správně pochopil svou úlohu v debatě.	51-59	21-23	16-17	16-17	2
Nedostatečný Debatér se výrazně prohřešil proti Etickému kodexu a měl by zpytovat svědomí. Eventuálně vůbec nenastoupil k debatě.	50	20	15	15	1

4.2 Čtyřstupňový deskriptor

Účastník vzdělávání...

úroveň	látka	argumentace	přednes	křížový výslech	bodů
1	V látce se buď neorientuje, nebo je jeho porozumění slabé. Nedokáže rozlišit podstatné od nepodstatného	Nerozumí přesně své roli v debatě. Argumentuje intuitivně. Nedokáže zformulovat tvrzení argumentu. Neví, čeho dosahuje. Vyvracení opírá o kritiku premisy – důkazu, případně jejího zdroje. Vyvracející neví, čeho kritikou dosahuje.	Nepřipravený. Neví, co s časem.	Tázající neví na co a proč se ptát. Odpovídající kličkuje a mlží.	1-3
2	Je seznámen s látkou. V jeho porozumění jsou mezery.	Chápe, o co v debatě jde, víceméně plní své úkoly. Argumentuje v zásadě správně. Závěry jsou vztaženy ke kritériu, jsou však umělé – nevyplynou z předchozí argumentace. Vyvracení je na úrovni vztahu ke kritériu a platnosti premisy – důkazu. Intuitivně i na úrovni premisy – principu.	Dokáže využít čas, řeč má úvod, stať a závěr. Vyjadřuje se srozumitelně. Nečte. Využívá teatrální gesta, anglicismy, bezobsažné fráze, žargon, rychlou mluvu a další formální nástroje, kterými odvádí pozornost od obsahu.	Tázající odhaluje slabá místa argumentace. Odpovídající dokáže rozpoznat, jestli jeho týmu odpověď uškodí anebo ne.	4-6
3	Látce perfektně rozumí. Plně chápe problém debaty v jeho kontextu. Zná literaturu a názory obou stran sporu. Rozpozná a zdůvodní podstatné od nepodstatného.	Plně rozumí své roli a tuto beze zbytku naplňuje. Výborně rozumí argumentu, vyvozuje platné a pravdivé závěry, vyvozuje jejich dopad na obhajobu teze. Vyvracení je na úrovni závěrů argumentů – z vad argumentace účastník vyvozuje závěry o neplatnosti závěrů oponentů a dopad vyvracení na obhajobu teze.	Mluvíci nabídne hlubokou analýzu teze. Jeho řeč je vysoce strukturovaná, fečnický výkon je suverénní – mluvíci dokáže pracovat se svými poznámkami, hlasem, reaguje na náladu publika. Vystupování je sebevědomé a přitom pokorné. Ocení vtip i výbornou argumentaci oponentů.	Tázající využívá všech tří funkcí křížového výslechu. Přesně ví, čeho chce otázkami dosáhnout a ovládá techniky, kterými svého cíle skutečně dosahuje. Odpovídající se nebojí – suverénně nabízí znalé odpovědi, které v žádném případě neoslábí pozici jeho týmu ani nepodpoří pozici oponentů.	7-9
4	V problému teze je schopen odhalit „metazei“. Její problematiku perfektně ovládá, vyvodí závěr o dopadu obhajoby metateze na obhajobu teze.	Úroveň 3 ...a něco navíc	Úroveň 3 ...a něco navíc	Úroveň 3 ...a něco navíc	10